

BAJZÁTHNÉ KATONA HENRIETT

BOSZORKÁNYOK PEDIG VANNAK

Besenyszög község hiedelemvilága

2006.

TARTALOMJEGYZÉK

Az indíttatás

A kutatás

Néhány szó a község történetéről

Kutatási beszámoló

Besenyszög község térképe

Felhasznált irodalmak jegyzéke

Mellékletek:

Kutatási napló

A boszorkánysággal vádolt Kesken Kata pere Jászladányból

Interjúk átírásának szövegei

Az indíttatás:

1993 év nyarán családom eredetére vonatkozó kutatásokat végeztem a Szolnok Megyei Levéltárban. Mivel elődeim nagy része Besenyszög községből származik, komolyabban kezdtem foglalkozni a helység történetével. 1995-ben a helytörténeti kutatás, felvételi dolgozatom témájaként szolgált a Miskolci Egyetem Kulturális és vizuális antropológia szakára.

Harmadéves egyetemistaként boszorkányhitre, hiedelmekre vonatkozó gyűjtést végeztem a községben. Az egyetemet sajnos nem fejeztem be, így a kutatás eredményei, az interjúk anyagai is a fiók mélyére kerültek.

Ezen adatok felhasználásával készítettem most el a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatóságának felhívására ezt a beszámolót, amellyel pályázom.

Gyermekkoromban a Szolnok megyei Besenyszög községben laktunk épp úgy, mint anyai ágon őseim nagy része századokon keresztül. Az utolsó rendelkezésemre álló, családomról biztos forrásból származó adatok (halálozási és házassági egyházi anyakönyvek) az 1700-as évek végéből valók. Ezek alapján és nagymamám elbeszéléseiből világosan kirajzolódik egy szegény, keserű sorsú, sokat nélkülöző és éhező, de mindig gyerekzsivajtól hangos paraszti család képe. Őseim között voltak földművesek, zsellérek, közrendűek, telkes jobbágyok és kivételként elszegényedett kétszilvafás nemesek is.

Olyan emberek, akik erősen kötődtek a földhöz, természethez, apáiktól tanult tevékenységeikhez, szokásaikhoz, férfi és női viselkedésformákhoz, évszázadokon keresztül átadott sötét félelmeikhez (féltek a rontástól, boszorkányoktól, jégesőtől, aszálytól, stb.).

Szűk családon belül, generációk hosszú sora óta elsőként testvéremnek és nekem adatott meg, hogy tanuljunk, diplomát szerezzünk és más irányú ismeretekre is szert tegyünk, mint elődeink.

Dédszüleim még teljes egészében az ősi hagyományokat követve a házuk környéki földek műveléséből, bér napszámosságból, állattartásból és az ezekkel kapcsolatos termékek eladásából (tej, tojás, stb.) tartották fenn magukat és 8 gyermeküket. A régről hozott szokások, hiedelmek, gyógyító módszerek szülőről gyermekekre öröklődtek. Ilyenek voltak a vetés, aratás, marokszedés, az ezekhez kapcsolódó jeles napok ismerete, mikor kellett bizonyos tevékenységet elvégezni, milyen jelekből lehetett tudni milyen lesz a termés, vagy az időjárás.

Tipikus női tevékenységek volt a ház rendben tartása, mint a tapasztás, padló felvizezése (a ház ledöngölt földre épült, ezt kellett időnként átvizezni, mert a föld megrepedezett), kenyérsütés és más egyéb tevékenységek.

Nagymamám az ismereteket, hiedelmeket, szokásokat és tevékenységeket gyermekként sajátította el, később felnőttként szakadt ki a környezetből, mikor a földeket államosították és munkát vállalt.

Édesanyám megőrizte a hagyományok egy kis részét, és gyermekként nekem is volt alkalmam belelátni, de már csak az egész apró töredékébe.

Az én generációm az utolsó, aki némi ízelítőt kapott a régi a szokásokból. Kislányaim már csak olvashatnak ilyesmiről.

Dédszüleim halála után (1976) a földet az egyik testvér örökölte, a régi parasztházat eladták, de még ma is áll. Az új lakók eredeti formáját megőrizve felújították, a földeken pedig, ahová még a kilencvenes évek elején is kijártunk krumplit vetni, új házak épültek.

A kutatás:

Kutatás helyszíne: Besenyszög község, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Magyarország.

Kutatás célja: A község boszorkányhitének, hiedelemvilágának feltárása, népi gyógyítás és gyógyítók kutatása.

Kutatási probléma: Mennyire maradtak meg a község hiedelmei az évszázadok során?

Hipotézis:

A babonák és hiedelmek nem halnak ki egyik napról a másikra. Általában az idős emberek jobban hisznek benne, mert ebbe a közegbe születtek. Az is igaz, hogy a községben ma is élnek hiedelmek, bár az egészsnek csak töredéke őrződött meg az ezredfordulóra. Mennyire vannak ezek jelen a község életében?

A boszorkányokhoz kapcsolódó hiedelmekhez, babonákhoz, népi gyógyítással kapcsolatos ismeretekhez az emberek nem szervezett tanulás révén jutnak. Az információ generációról-generációra öröklődik, és a faluban élő egyes csoportoknál (pl. község melyik részén nőttek fel) más és más lehet. Befolyásolja életkor, iskolázottság, család struktúrája, vallás, társadalmi réteg. Besenyszög község évszázadok óta majdnem tisztán római katolikus vallású település, paraszti jellegű társadalommal, hasonló családstruktúrákkal, ezért úgy vélem, a legfontosabb ismerv ez esetben az életkor.

„Az 1800-as években híres halottlátóként tartották számon Pomázi Dávidot és Illést. Ez utóbbit, halottlátóként is ismerték.” – olvasható a szolnoki Damjanich János Múzeum: Adatok Szolnok megye történetéből c. kiadványában.

Ez szolgált kiindulópontként a kutatásaimhoz.

Fontosabb kutatási egységek felsorolása:

1. J-NK-Szolnok Megyei Levéltár, Szolnok, Pozsonyi út 40-42.
2. Idősek Klubja Besenyszög, Szabadság tér 3.
  - Kővári Józsefné (Született: Besenyszög, 1914.)
  - Fekete Andrásné (Született: Besenyszög, 1910.)
  - Pillió Józsefné (Született: Besenyszög, 1912.)
  - Héja Jánosné (Született: Besenyszög, 1908.)
3. Damjanich János Múzeum, Szolnok, Kossuth tér 4.
4. Zana Andrásné Boros Franciska, Besenyszög, Rákóczi út 53. (Született: Besenyszög, 1925.)
5. Szakali Jánosné Péntek Erzsébet, Besenyszög Rákóczi út 48. (Született: Besenyszög, 1913.)
6. Héja István, Besenyszög, Rákóczi út 49. (Született: Besenyszög, 1903.)

Néhány szó a község történetéről:

Besenyszög község J-NK-Szolnok megyében található, Szolnoktól északra 17 km-re. Az eredeti Szegh falu a Millér által körülölelt kis félszigeten fekszik, vizekkel határolt, nádas környezetben.

A mai Besenyszög 4 elpusztult középkori faluból alakult ki. Ezek a falvak: Szög, Szentiván, Fokorú és Szászberek. Közülük Szög és Szentiván voltak a legnagyobbak. Mivel ezek összeépüléséből alakult ki a mai Besenyszög és az elődeim is ezekből a településekről származnak, ezért csak ezekről írnék néhány szót.

Szeg falu a mai Besenyszög észak-keleti csücskében fekszik, a Millér éles kanyarulatának védelmében. Nevét egy 1395. évi pápai oklevél említi először, mint Zeeg. További nevei: Szeg, Szegh, Bessenszög, Szög-Szentiván, Besenyszög. Jelenleg – érdekes módon - Újvárosnak nevezik ezt a régi falurészt és ma is lakják. Lakóházak, földek, egy régi temető és kis kápolna találhatóak itt.

Szentiván nevét 1221-ben említik először. A négy falu közül ez volt a legnagyobb, 1571-ben vízimalma is volt. A történelem során Szöghöz és a többi környező településhez hasonlóan többször elnéptelenedett, majd újra benépesült.

1771 után a két szomszédos település Szög és Szentiván összeépült és létrejött Besenyszög. A község népies neve Szögsetiván maradt.

A lakosság számának alakulása:

	Szög	Szentiván	Összesen
1549	98	133	231
1550	?	126	Kb. 219
1576	105	?	Kb. 287
1583	105	182	287
1784			379
1827			406
1837			425
1850			1216
1879			4244
1890			3953
1900			4294
1960			4472
2006			3700

A község földrajzilag elzártan fekszik a környező településektől, a történelem során gyakran elnéptelenedett, majd újra népesült, ezért nem alakult ki a falura jellemző saját népviselet, kézművesség vagy hagyományrendszer. Lakóit zárkózottság jellemezte és jellemzi a mai napig is az idegenekkel szemben.

KUTATÁSI BESZÁMOLÓ

(Az idézetek mögött található számok az interjúk sorszámát jelölik hivatkozásként.)

BOSZORKÁNYOK

Vizsgálataim elsősorban a boszorkányságra és a hiedelemvilágra irányultak. Pócs Éva szerint a tündér, boszorkány és démon elnevezések nem válnak élesen szét, mert a múltban ezek egymásba fonódtak. A boszorkányság intézményének kialakulásában nagy szerepe van a közösségen belül támadt konfliktusoknak. Véleménye szerint a boszorkányság intézménye a társadalmi feszültségek levezetéseként jött létre, melynek alanya élő ember, nem pedig képzeletbeli lény.

A boszorkányság eredete vezethető vissza mitikus lényekre – tündérekre és démonokra. A boszorkányság egy ősi démonhitben gyökerezik. Az elnevezés „nyomót” jelent, egy ősi nyomó démon emlékét őrzi. (Pócs Éva, 1989).

A községben nem halottam történeteket arra vonatkozóan, hogy valakit megnyomott volna a boszorkány.

A boszorkányokat számos néven emlegették – pl. szépasszony, tündér. A középkori boszorkányperek nyugati mintát hordoznak, amely nem fedli le a magyar népi boszorkányhitet. „A boszorkányperek megszűnése nem jelentette a falusi boszorkányhit megszűnését. A magyar falunak egészen a második világháborúig általában volt egy vagy több boszorkánya. Senki nem hitte komolyan, hogy az ördöggel szöveteznek, boszorkányszombatra járnak. Azt azonban továbbra is hitték, hogy léteznek olyan asszonyok, akik képesek embert, állatot megrontani. Át is változnak, ha akarnak, macskává, kutyává, békévé, lóvá.” (Dömötör Tekla, 1981:124).

1. Besenyszögön egy interjúalany elmesélt egy történetet a boszorkányról, aki macskává változott. Itt egy idős asszonyról volt szó, Szabó Örszi néniről.

„A Mészáros Pali bácsinak az anyja, a Szabó minek hiták, hogy elment, osztan átváltozott macskának. A macska bement, aztat megverték, már az öregemtől hallottam én eztet mindig, oszt akkor másnap mentek, oszt Örszi néni beteg. Hát fekszik az ágyon, aztat verték meg.”(8).

A községben élő boszorkánynak – rontónak tartott emberek átlagosan néztek ki, családjuk volt, dolgoztak. Egy esetet hallottam, mikor egy asszonyt összenőtt szemöldöke miatt tartottak boszorkánynak. (7)

Besenyszögön két olyan embert tartottak számon, aki rontani tudott. Egy férfit és egy nőt. Rajtuk kívül még számos – kisebb tudású – gyógyítóról is tudtak, ők azonban nem rontottak.

2. A nőt, aki rontani tudott és boszorkánynak tartották Szilaj Julis néni néven emlegették. Egy interjúban hangzott el a valódi neve: Ignác Julis néni. 1881-1934 között élt Besenyszögön, a régi Szög részben, a Millér partján.

A beszélgetésekből kiderült, hogy fiatal lányokat sántított le, meztelenül fürdött a Millérben a malacokkal, a templomban összetűzésbe került valakivel és nem tudott meghalni. A boszorkányságot egy csókkal adta át a fiainak, akik megbetegedtek, az egyik közülük meg is halt. 6 gyermeke volt, ezek közül 2 fiú lett beteg – Anti és Feri, akik ezután csak járkáltak, imádkoztak, énekeltek a hídnál, verték a lovukat, hogy imádkozzon, a templomban is.

„Hát arra emlékszek, ilyen gyerek lehettem, hogy azt mondták, haldoklik Julis néni, haldoklik, de nem bír meghalni. Hívatta befelé a gyerekeit, de nem mentek be. Bementek, megcsókolta őket, oszt meghalt, ők meg betegek lettek.” (1)

„De arra emlékszek, hogy elmentem a temetésre is, oszt ott voltak, kiengedték a csendőrök a gyerekeket. De agyonig ki volt varasodva a szájok, lázasak voltak, a szájok ki volt varasodva, így-e, körül. Még kérték az anyjokat is, ott a sírnál, bementek, még ezt se felejtettem el. Volt ott egy kút, elmentek a temetésről, oszt ittak. Lázasak voltak. Nem is voltak éssen, betegek voltak.” (1)

Besenyszög község egyházi halálozási anyakönyveiben (1926-1955 között) találunk rá vonatkozó adatokat. A Szilaj Julis néni néven ismert asszony vezetékeve egy interjúban hangzott el, Ignác Julis néniként, férjét Szabó Antalnak hívták.

SZABÓ ANTALNÉ IGNÁCZ JULIANNA

Foglalkozása: háztartásbeli

Lakhelye: Besenyszög Horty utca 57. (Megjegyzés: a templom utcája, ma Dózsa György út.)

Meghalt: 1934. Április 26. Délelőtt 8 óra

Vallása: római katolikus

Élt: 53 évet

Férje: Szabó Antal

Szülei: Néhai Ignác János – Básti Anna

Halál oka: Szervi baj

Bejelentő: Szabó Imre

Kiderült tehát, hogy ez az asszony, akit a falu boszorkánynak tartott, 1881-ben született, de nem Besenyszögön. Átlagosan nézett ki, átlagos családja volt. A boszorkányságot csókkal adta át fiainak, nehezen halt meg. Boszorkány elűzése: seprűvel kell elkergetni. (2).

Levéltári kutatások bizonyítják, hogy Szabó Antalné Ignác Julián – Szilaj Julis néni 1934.04.26-án halt meg reggel 8 órakor, 53 éves korában, halálának oka szervi baj.

Hogy miért tartotta a közösség boszorkánynak? Valószínűleg betelepült a faluba, „gyütt-ment” volt idegen szokásokkal. Ha ehhez még külön természet is társult, vagy gyakori konfliktusok a közösség népes rokonsággal rendelkező tagjaival, könnyen ráfoghatták, hogy boszorkány.

3. Pomázi Illésről, a híres halottlátóról ma már csak egy a Jászládány hiedelemvilágát feltáró tanulmány és a régi levéltári adatok mesélnek, mert Besenyszögön már senki nem emlékszik rá. Valószínűleg Jászládányi születésű volt, aki néhány évvel a Cseh Jusztinával való házasságkötése és Dávid fia születése után költözött Besenyszög határába.

Jászládány és Besenyszög között évszázados kapcsolat áll fenn. Régebben Besenyszög Jászládány filiája volt, még az 1700-as években is ott anyakönyvezték a besenyszögi születésűeket, sokan találtak ott menedéket a Rákóczi szabadságharc alatt is.

Szintén Jászládányban élt 1834-1922 között egy országszerte híres gyógyító Ladányi Marci is. (Múzeumi Levelek, 1994:157).

Pócs Éva is említi őket: „Jászládányban élt egy híres gyógyító Ladányi Marci, sőt a szomszédos Besenyszögön is működtek gyógyítók”. (Pócs Éva, 1964:249).

Valamint: „A környék leghíresebb gyógyítója Ladányi Marci volt, de rajta kívül kisebb mértékben Pomázi Illéshez is jártak Besenyszögbe”. (Pócs Éva, 1964:256).

Levéltári kutatásokból kiderül, hogy Pomázi Illés fia, Dávid Pomázi Dávid 1876-ban született Jászládányon. 1899-ben – házasságkötésekor – már szüleivel élt Besenyszög határában, Homorszög pusztán. Apja és ő is földművesek voltak, átlagos gazdálkodók, anyja háztartásbeli.

Berényi Terézzel való házasságkötése után beköltözött Besenyszögre a Damjanich út 15. szám alá. Ez jelenleg a község központjában található, de abban az időben kintebb esett.

Őt szinte mindegyik interjúalany gyógyítónak mondta, aki állatokat gyógyított, összerakta a csontokat, masszírozott. Nyomkodott, növényekből főzeteket készített, tudott fogat húzni, gyógyítani. Kérdésemre, hogy imákat vagy ráolvasásokat mondott-e közben, bizonytalan válaszokat kaptam.

Egy interjúalany elmesélt egy konkrét esetet, mikor Pomázi Dávid rontott is. Egy anya tejét vette el.

„Egy esetet én is el tudok mondani, hogy mikor történt, hogy melyikünket szoptatott édesanyám. Így ült a konyhába egy kis széken és már izé, Dávid bácsi, mikor odaért, beköszönt. Aszondja, szopik Mari? Szopik. Elengedte a tejet és többet nem lett teje édesanyámnak. Kifakadozott a mellye meg minden. Ezt má megrontotta. Ezt az egyet tudom, mert ez édesanyámmal történt. És többet, lett még azután egy kislyánya, aztat már nem tudta szoptatni. Nem lett neki teje többet.”
(3)

Pomázi Dávidra vonatkozó adatokat Besenyszög község római katolikus házassági anyakönyveiben találhatunk.

<u>1899.10.24-én</u> <i>Vőlegény neve: Pomázi Dávid</i> <i>Vallása: római katolikus</i> <i>Foglalkozása: földműves</i> <i>Lakhelye: Besenyszög, Puszt-Homorszög</i> <i>Születésének helye: Jászládány</i> <i>Születésének ideje: 1876.10.01</i> <i>Atyjának neve: Pomázi Illés</i> <i>Foglalkozása: földműves</i> <i>Lakhelye: Besenyszög Puszt-Homorszög</i> <i>Anyjának neve: Cseh Jusztina</i> <i>Foglalkozása: háztartásbeli</i> <i>Lakhelye: Besenyszög Puszt-Homorszög</i>	<i>Menyasszony neve: Berényi Teréz</i> <i>Vallása: római katolikus</i> <i>Foglalkozása: háztartásbeli</i> <i>Lakhelye: Besenyszög</i> <i>Születésének helye: Besenyszög</i> <i>Születésének ideje: 1882.01.25.</i> <i>Atyjának neve: Berényi Sándor</i> <i>Foglalkozása: gulyás</i> <i>Lakhelye: Besenyszög</i> <i>Anyjának neve: Nagy Erzsébet</i> <i>Foglalkozása: háztartásbeli</i> <i>Tanúk: Pomázi László – Besenyszög – 43 éves és Berényi László – Besenyszög – 37 éves</i> <i>„Berényi Teréz és az írni nem tudó férj és Berényi László tanú által kézjeggyel láttatott el.”</i>
--	---

Annak ellenére, hogy Pomázi Dávid születési helye és időpontja pontosan ismert (Jászládány, 1876.10.01), a község római katolikus és református anyakönyveiben nincs meg a bejegyzés, és ± 5 év adataiban sem.

A Pomázi vezetéknév gyakori Jászládány községben. Feltűnt, hogy ilyen vezetéknév mellett előfordulnak zsidó eredetű keresztnévek. A Dávid és Illés név is héber eredetű bibliai keresztnév és nem túl gyakori arrafelé.

Átnéztem a korszakra vonatkozó izraelita felekezeti anyakönyveket is. Sajnos Jászládányra, Besenyszögre vonatkozóan 20-30 évre csupán 3-4 bejegyzés szerepel, nagyon hiányosak az anyakönyvek. Így nem találtam meg Pomázi Dávid születési anyakönyvét. Annyit tudni még róla, hogy házasságkötésekor római katolikus vallású volt.

Ugyanez a helyzet Pomázi Illés adataival is. Sem születési, sem házassági, sem halálozási bejegyzés nem szerepel róla egyik felekezet anyakönyvében sem.

Pusztán találgatás, de elképzelhetőnek tartom, hogy Pomázi Dávidot és Illést zsidó származásuk miatt egyfajta csodabogárnak tekintette a zárt római katolikus közösség és „bélyegezte” rontónak, halottlátónak.

4. A községben még egy boszorkánynak nevezett személyről esett szó, ez azonban először viccnek tűnt, az interjúalany sem tartotta igaznak, csak hallott róla. Ez a személy Vakhall Kata anyja volt, aki megrázkódott a kamrában és „lett sok túró”. Találhatunk utalásokat más területeken is a túró okádó boszorkányra. (Fejős Zoltán, 1985:41) és Hídvégi Lajos: Cegléd hiedelemvilága c. tanulmányának 741. Oldalán. (In Hiedelmek, szokások az Alföldön, 1992).

5. Egy jós is élt a faluban, aki kártyából és a tenyérből megmondta a jövőt, de őt ezen dolga miatt nem tartották boszorkánynak.

Besenyszögön nem találtam boszorkányperre utaló adatokat, Jászládányban is csak egyről van tudomásom. Ez Kesken Kata 1728.09.06-án Jászládányban tárgyalt pere. (Sugár István 1987:129). Érdekességképpen csatoltam a pályázatomhoz mellékletként.

A községben élő boszorkánynak, rontónak tartott emberek átlagosan néztek ki, csak egy esetben hallottam arról, hogy összenőtt szemöldök miatt tartottak valakit rontónak. Családjuk volt, dolgoztak, általában középkorú vagy idős emberek voltak, a falu nem közösi ki őket ezen dolgaik miatt.

GYÓGYÍTÓK

Kétfajta gyógyítót különböztethetünk meg. Egyesek valamiféle természetgyógyászati ismeretekkel rendelkeztek, ficamokat, rándulásokat és egyéb „világi” betegségeket gyógyítottak.

Ebbe a csoportba tartoztak:

Jusztí néni, a vezetéknevet nem tudta az adatközlő, aki helyre tette a vállat, bokát, borogattatta különféle dolgokkal – tehéntrágya. (1.)

Bálint Jusztí mama, aki helyrerakta a derekat. (2).

Hajdú Ádám – nyomkodással gyógyított.(3).

Kis Krisztí néni, Gombár Kata, Birinyi Kata – kiment testrészt helyre tette, masszírozta, húzódásokat gyógyítottak. (4).

Jelenleg is ismernek gyógyítókat a faluból. Ők nem örökölték a tudást, hanem tanfolyamon tanulták. Ilyenek Kosaras Karsai, Szurmai Jusztí.

Egyes adatközlők ma már nem hisznek az ilyenfajta gyógyításban. „Azok se csinálnak semmit!”(4).

A másik csoportba azok az emberek tartoztak, akik mágikus tevékenységgel gyógyítottak vagy rontottak. Nem „világi” bajt nem lehetett természetes módszerekkel kezelni. Ha rontás okozta megbetegedést, azt mágiával kellett gyógyítani. Számos gyógy mód fedti a hiedelmek kategóriáját.

Ilyen módszerekkel gyógyított Angyel néni, aki az egykori Szent-Iváni falurészen élt. A nevéhez nem fűződik rontás, csak gyógyítás.

Az interjúalany egyik testvére beteg volt, fogyott. Angyel néni javaslatára beletették a gyereket teknőbe fürdetni, és harangszó közben öntögették a fürdővizet az épület sarokvasán lefelé. A harangszó között kellett fürdetni a gyereket, az eljárást pedig háromszor kellett ismételni. Ő egyébként az előbbiekhöz hasonlóan, kente és masszírozta is a beteg testrészeket.

Néhány adatközlő nem hitt ezekben a gyógy módokban sem, olyan válaszokat is kaptam, hogy bementek a patikába, aspirint vettek.

NÉPI GYÓGYMÓDOK

Ezeket a módszereket általában szülőktől tanulták az emberek.

Kilisekre (kelések): Pelyhet szaggattak, összekeverték kovással, tejföllel és a sebre rakták.(1)
Szappanos kovász (1), Paradicsom.(1), pelyhet, tejfölt összekeverték, cukrot szórtak bele (4).

Gyomorfájásra szódabikarbónát használtak.(1)

Árpára kovászt, bekötötték a szemet. (1)

Hasmenésre kamillatea (1), reszelt vadgesztenye (4), ecetes tej (4).

Rándulás: be kellett kötni tehéntrágyával (1), gyömbérrel (4).

Gyulladásos sebeket – tehéntrágyával kezelték.

„Ami nem fakadt ki, csak gyulladt, veresedett, fájt. Aztán frissen, de az olyan azóta gondolom, hogy puha volt, megszitta, megfőzte, aztán más utóbbi időkben csinálták aztat mindennel, hagymával, paradicsommal is.”(2)

Sebek: Le kellett kaparni a Kamillból a sárgaföldet, azzal behinteni a sebet, mint valami hintőporral (2).

„Az égett kenyérhajjal is vót valami.”(2).

Ha az állatok megsebesítették egymást – bogáncskórót megfőzték, azzal gyógyították (3).

Rekedtség: székfűtea (3).

Hasmenést: reszelt vadgesztenyével (3), ecetes tejjel. (3)

Torokfájás: székfűtea (6) - mint természetes gyógymód. Vagy kanmacska farkát kellett a beteg torkában háromszor megforgatni (1) - mint mágikus cselekedet.

Szintén látható, hogy ezen esetben is megjelenik a kétféle gyógymód: a gyógynövényeken, tudáson, tapasztalaton alapuló és a hiedelmekkel összekötött.

BOSZORKÁNYSÁGGAL KAPCSOLATOS DOLGOK

Rontás:

A községben egy körzetben – amerre Szilaj Julis néninek nevezett asszony élt – lesántult 5 gyerek. Megrontották őket – állították a falubéliek. Egyesek szerint Szilaj Julis néni tette, mások szerint valaki más, de hogy ki, arra már nem emlékezett az adatközlő.

„Nyomorék lett egy napon vagy 4-5 lány”

„Volt ember is, aki megsántult, akkor volt ott vagy két asszony is. Két lány, gyereklyányok voltak, majdnem egymás mellett laktak. Ösmertem mind a kettőt. Azt mondták, hogy megsántultak, megrontották őket.” (1)

„Hát hogy mit csinált, mit nem a vásznaséknál, az öreg Csajbókéknál vót egy nyomorék lány, oszt aszonták, hogy megrontotta Julcsa néni. Aszonták. Aszonták azt is, hogy Annust az rontotta meg, úgy hogy az nyomorék lett, nem bírt aztán felállni, mindig olyan vásott. (7)

Arra a kérdésre, hogy miért sántultak meg két választ is kaptam ugyanazon adatközlőtől. 1. Megrontották őket. 2. Betegek voltak, de hogy mi bajuk volt, nem tudta az akkori orvostudomány. (1).

Más esetben megrontották a kisgyereket, fogyott. Gyógyítás: Harangszó között kellett megfürdetni, a vizet leönteni a ház sarokvasát háromszor. Ráimádkozás, rájósítás minden nap, de ebben már nem biztos az adatközlő. Azt sem tudta megmondani, ki és miért rontotta meg a gyereket.

„Mert annyira soványodott le, szenvedett a gyerek, nem tudták mi a baja, oszt eltanáták ezek az öregasszonyok. Szilaj Julcsát mondták még, hogy boszorkány volt. Azt mondták nem tudott meghalni, míg át nem adja a tudományát. Beteg vót a gyerek, a testvérem, fogyott- fogyott, egyre fogyott lefele, soványodott, nem tudták mi a baja, orvos meg nem is vót biztos ennyi, mint mostan, meg pénz se volt. És akkor annyira hittek a vallásba, hogy ahogy beletették a kisgyereket a teknyőbe fürdetni, mikor szót a harang, a fürdővizet meg az épület sarokvasán öntögették lefele. Akkor megint beletették Pistánkat a teknyőbe, harangszó között fürdették meg a gyereket. A sarokvasra, hogy folyjék, azokra a vasakra. (Az ajtónál). Oszt öntötték lefele, oszt háromszor kellett megismételni. A szülő szerint se vót, aztán vitték orvosrú-orvosra, hogy mondta már Bözsike, meg van verve, megrontották e. Hogy oszt az a rontották mi volt. Megrontották.” (2)

Szoptató asszony tejének elvétele – Pomázi Dávid rontotta meg. (3).

Rontás okozta torokfájás gyógyítása: *„Macska farkát fordítgattak a szájába.” (5)*

Szemmel verés:

„Azt mondják, hogy megverték a gyerekeket szemmel, de az én időmben már nem tudok róla. A '30-as '40-es években. Egy asszony is volt, azt mondják, fájt a gyereknek a torka, nem bírták meggyógyítani, hogy megrontotta valami boszorkány. Volt egy igazi boszorkány. Szilaj Julis néni.” (1)

Bement az asszony az istállóba és elvitte a tehén tejét, a hasznót.

„Hallottam anyósomtú, hogy megverték a malacokat is szemmel, az vót ottan (aki szemmel vert), meg minden oszt elment hozzá, hogy adjon mán ezt meg azt a haja szálábú, oszt avval megfüstölték. Így gyógyították.” (7)

Arra, hogy ki volt az asszony, akinek rontott a szeme, nem emlékezett az adatközlő.

Volt egy öregasszony a faluban, akinek rontott a szeme. Azért tartották rontónak, mert vastag volt a szemöldöke és össze volt növe. Az asszony tudta magáról, hogy árt a szeme, ezért, ha gyerekes házba ment be letakartatta a gyereket.

„Ú, megveri szemmel, takarjátok le!”

Szemmel verés gyógyítása: *„A kislyány meg vót verve szemmel, olyat is hallottam, hogy mossa meg, oszt akkor a pendelye aljába tőrülje meg! Elvitték oda, nem haragudott az érte, tudta az, hogy az ő szeme ront. Oszt akkor megtűrűte a kislyánt vagy a gyereket, oszt akkor megállt a hasmenése”. (7).*

Keresztutak:

A keresztutakról nem szabad semmit felvenni, mert meg van rontva.

„Aszonták, hogy a keresztútról nem szabad sose semmit felvenni, mert ha valakit meg akartak rontani, vagy ha valaki beteg vót, oszt valamit csinált vóna, a keresztútra tette le, oszt valaki felveszik oszt ráragad. Zsebkendő, szennyeset vagy zsebkendőbe tettek valamit, oszt felveszik. A keresztútról nem szabad felvenni semmit.” (1)

„Nagy tábla csokik voltak a keresztúton, oszt nem engedte behozni az anyám a gyerekeknek, mert aszongya, hogy megrontsák.”(2)

Rontó tevékenység elleni védekezések:

Ágyneműt vagy gyerekruhát Szent-György nap és Szent-Mihály nap között lehetett kirakni szellőzni, mert különben megverik a boszorkányok.

Házszentelés: Általában reggel végezték, ébredés után.

„Mindig hoztunk szenteltvizet Vízkeresztkor, vót kitéve egy hordó, az tele vót vízzel, a pap megszentelte, mentünk olyan kis üvegekkel, ki mivel, oszt mindig hoztunk, aztán én magam is csináltam az én házamba, de otthon is mindig csináltunk, hogy hát megszenteltük a sarkokat, ablakokat, hogy hát – mit mondtunk má na – oszlajtsen el a fiú, oszlajtsen el a szentlélek, oszlajtsen el a szentháromság, hogy a boszorkányok ilyesmik, rosszindulatúan ne gyűjjenek be. Vízkeresztkor, azzal a szenteltvízzel, amit hoztunk délután. Vízkereszt reggelin az én anyám mindig megszentelte a sarkokat, ajtókat, ablakokat, én is. Még ezelőtt, de már most elmaradt minden. Vót is szenteltvizez, a nyáron öntöttem ki. Vót egy üveg szenteltvizez.”(5)

TERMÉSZETI VILÁGGAL KAPCSOLATOS DOLGOK

Holdban, tűzben, vízben lakó lényekről nem hallottak.

Napfogyatkozás – *„Nem jól ment le a Nap vagy nem jó süt a Holdvilág - világvége lesz.”(1).*
Ha rossz idő van, veri az ördög a feleségét.(5).

Időjóslások:

- Ha szálldognak a varjak, rossz időre vall.
- A vadliba, ha északról jön, megy jobb időt keresni.
- Pál napja – ha a medve meglátja a napot, hosszú lesz a tél.
- Vince napja - január 25 – 'Vince csepeg a pince' – Ha csepeg az ereszet, sok bor lesz.
- Mátyás - február 24 – 'Mátyás, ha nem talál, csinál' – Ha jó idő volt rossz lesz, ha rossz volt, még rosszabb le.
- Gergely – március 12 – rossz időt hoz.
- Fagyos szentek – május 12-14 – rossz idő.
- Medárd – június 8 – ha ekkor esik, még 40 napig esik az eső.
- Katalin napja – 'Ha Katalin kopog, karácsony locsog' – ha Katalinkor fagy, karácsonykor esik és fordítva.
- Rossz idő lesz, eső lesz, ha a fecske lent száll, a birkák szaladgálnak.
- Esőre szállnak le a legyek.

Állatok:

- Ha kiabál a bagoly, meghal valaki. (1)
- Ha egész éjszaka vonyít a kutya, a családot éri valami. (1)
- Varjú és a vadliba időjárásjósló.(1)
- Macskává változó boszorkány. (4)

MISZTIKUS HELYEK

Keresztutak: lásd fent.

Temetők:

- A boszorkánynak tartott emberek nincsenek külön temetve.
- A keresztlehetlenül elhalt gyerekek a temetőn belül egy bizonyos részen vannak eltemetve, nincs sírkő, csak fejfa.
- „*Valamikor régen, vót egy ember, a Tiszába a vízbe fűt, oszt behozták oda a temetőbe, a halottasházba és aztat a temetőnek a partjára temették így*”(3).
- A templom oldalában vagy egy alagút, ami a templom alatti kriptába vezet, ide vannak eltemetve a község lelkészei.
- Szent-Iván helyén, a János-kertben áll egy emlékmű, ide vannak eltemetve a nemes Csomortányi család tagjai. Itt állt régen egy templom, amelynek oltárát átvitték a község jelenlegi templomába, mikor az felépült.
- A falu lakói nem féltek bemenni a temetőbe, néhányan keresztet vetettek, ritkán jártak oda.

JELES IDŐPONTOK, EZEKHEZ KAPCSOLÓDÓ HIEDELMEK

Jeles napokkal kapcsolatos hiedelmek: (5) alapján

Január 1.

- Csirkét vágni tilos, mert kikaparja a szerencsét.
- Disznót kell vágni, mert az betúrja.
- Újév napján egész kenyeret kell szegni, hogy egész évben legyen kenyér.

Balázs napja - február 3.

- A gyertyaszentelőkor szentelt gyertyát a pap keresztbe tette a gyerekek torkán, hogy ne legyenek torokfájások.

Hamvazószerda:

- Hamuval keresztet rajzolt a pap a gyerekek homlokára.

Nagycsütörtök-nagypéntek:

- Tilos dolgozni, zsírosat enni.

Szent-György napja – április 25.

- Búzaszentelés

Szent-György nap előtt és Szent-Mihály után:

- Tilos ágyneműt vagy gyerekruhát kirakni szellőzni, mert megrontják a boszorkányok.

Májusban nem szabad csirkét keltetni, mert elpotyog az agacsival.

Pünkösöd

- Tilos dolgozni, kenyeret sütni, mosni, vasalni.

Péter-Pál – június 29.

- Ezután szabad aratni.

„Valamikor '37-be nagyon szoros vót az aratás, meg nagyon érett a búza, osztan kimentünk vasárnap aratni. Péter-Pálkor, erre már én emlékszek, én is kint vótam markot verni, '36-ba vagy '37-be vót én már nem tudom, csak markot vótam odaki verni, ára odaki a tanyákon. Osztan vasárnap kimentünk aratni, mer nagyon szoros vót az aratás, arattunk egész héten, szombaton olyan jég lett, mindent elvert. Nem szabad lett vóna kimenni aratni, bűn vót akkor, nagy bűn vót, aki ünnepen dógozott. Kimentünk aratni vasárnap, mán nagyon érett a búza, szombaton olyan jég vót ebéd után, hogy söpörte a falut. Kint vótunk ára a határba, beszaladtunk a tanyába, ott jelenleg nem olyan nagy jég vót, de Besenyszögön mindent elvert. Kukoricát, olyan vót a kukorica, mint a csutka-e. Annyi maradt a kukoricábú.” (1)

Halottak napja – november 1.

- A halottak egy óra hosszára kiszabadulnak a Pokolból. 6-7-ig. Imádkozni kell és gyertyát gyújtani, hogy boldoguljanak.

Két boldogasszony közötti időszak:

- Akkor kellett tojáást összerakni, akkor eláll télire.
- Akkor kell csirkét keltetni, mert sokáig megmarad.

Luca-napja:

- Luca-széke
- Férj jóslások
- Tilos varrni, mert bevarrják a tyúk fenekét és nem tojik.
- Tyúkok tojásának elősegítése – „A kendtek tyúkja kotkodáljon, az enyém meg tojogáljon”
- Kört húzni, abban kellett enni adni a tyúkoknak, hogy egy helyre tojjanak.

Karácsony:

- Ha karácsony szombatján férfi ment először a házhoz, akkor fiú születik, ha nő ment, akkor lány. Ez állatok esetében is igaz.

Vízkereszt:

- Házszenelés a boszorkányok ellen.

A hét napjaival kapcsolatos hiedelmek:

- Hétfőn kellett mosni
- Pénteken nem szabad mosni, mert az ilyenkor mosott ruhába belecsap a villám. Tilos vasalni.
- Szombaton szoktak takarítani, de régebben ezen a napon már nem dolgoztak.
- Vasárnap nem szabad dolgozni.
- Éjfélkor nem jó kimenni a házból.

SZERENCSE-SZERENCSETLENSÉG

- Burokba születni szerencsés. (1)
- A kártozás szerencsétlenséget hoz, át kell dobni a háztetőn. (1).
- Kéményseprővel találkozni szerencse. (1)
- Ha a nyúl balra szalad, szerencse.
- Ha a bal szemünk viszket, szerencse ér.
- Jobb szemünk viszket, rívás ér.
- Szerencse, ha valaki fordítva köti fel a kendőt a fejire, vagy fordítva veszi fel a szoknyáját.

TERHESSÉGGEL KAPCSOLATOS HIEDELMEK

- Ha hegyes a terhes asszony hasa, akkor fia lesz, „*ha tele van a dereka mag a fara, akkor lyánya.*”(1)
- Ha a terhes asszony megüti magát, anyajegy lesz a gyerek testén, (1), de ezt már nem hitte az adatközlő. Ismerte, de nem hitt benne.

SZÉPSÉGGEL KAPCSOLATOS HIEDELMEK

- Aki márciusi hóban megmosakszik, az szép lesz. (5)
- A kislibákat márciusi hóval kellett itatni. (5)

CSELEKVÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ HIEDELMEK

- Kenyérsütés: Keresztet kellett a tésztára rajzolni a kéz élével, mikor belerakták a tésztába az élesztőt, hogy keljen meg. Este megújították krumplival és vízzel, ismét keresztet rajzoltak rá. Bedagasztották, megint megkeresztelték. Ha megkelt, kiszakajtották és megint megkeresztelték. Mikor berakták sülni, háromszor becuppogtak a kemencébe, hogy feljöjjön a kenyér.
- Minden munka kezdeténél – pl. aratáskor, keresztet kellett vetni és azt mondani: „*No, Jézus segíts!*”(5)
- Ház, kemenceépítéshez, stb. az eddig megkérdezett adatközlőim nem tudtak semmiféle tiltásról.

EGYÉB MITIKUS LÉNYEK

A boszorkányokon kívül egyéb mitikus lényekről senki nem tudott. Az interjúk időpontjában már senki nem ismerte a lidércet, táltost, garabonciás diákot, váltott gyereket, szépasszonyt, démont, kísértetet, rémeket. A környező településeken (Zagyvarékason, Jászládányban) előfordultak egyéb hiedelemlények, valószínűleg régebben Besenyszögön is tudtak róluk, de mára ezek feledésbe merültek.

Régebben halottlátóként tartották számon Pomázi Illést. A halottlátóról az egyik adatközlőnek eszébe jutott egy történet:

„Akkor megint Varga Tera ágyó búcsúkor lebetegedett, csak így tudott fekünni, kisszéket támasztottak a háta mögé, a párna alá mán, osztan az azt mondta, hogy meghal, de az leste a körmit, hogy ha feketedik, majd akkor hal meg. Az órát is leste Tera néne, hogy hány óra, jönnek haza a miséről, oszt majd akkor tényleg meghalt. Osztan eztet megint hallottam apósomtúl, hogy ugye valami érte őket, oszt azt mondta mindig, hogy 'gyűjjál meg a ravatalozón Varga Tera!' Osz Tera ágyó tényleg meggyúlt a ravatalon. (4)

Táltosra és garabonciás diákra vonatkozóan a legidősebb adatközlőmnek volt egy halvány utalása (6), de sajnos már nem emlékezett rá, vagy nem akart ezekről beszélni.

Összegzés:

Az olvasott szakirodalom alapján képet kaptam az ország területén végzett hasonló kutatásokról. Hipotézisemet ezek alapján állítottam fel. A boszorkányokon kívül az általam megkérdezett emberek nem ismertek más mitikus lényeket, ellenben a hasonló kutatásokkal az országban, ide értve a közeli Zagyvarékast és Jászládányt is.

Adatközlőim generációja (1903-1930 között születtek) sok mindent már csak szüleitől hallott. Ők az utolsók, akik gondolataiban, tapasztalataiban – még ha nem is teljes egészben – élnek régi emlékek. Kicsi gyerekekként találkoztak a beszélgetésekben említett boszorkányokkal, gyógyítókkal, akik azokban az időkben már öreg asszonyok és öregemberek voltak.

Nagyon örülök, hogy 1998-ban elkészítettem az interjúkat, mert azóta a megkérdezett személyek egy része meghalt, más részük fizikai-szellemi állapota leromlott. Minél fiatalabb a megkérdezett korosztály, annál kevesebb információval tud szolgálni a témáról.

A problémakör nagyon gyors kutatást igényel, mert 5 év múlva már nem lesz mit kutatni. Sajnos én is későn kezdtem hozzá. Az utolsó pillanatban. Így még volt rá lehetőségem, hogy a századforduló környékén született embereket kérdezhessenek a régi időkről.

Az ősi boszorkányhit és hiedelmek átöröklődése és gyakorlata a II. Világháború után megszakadt. Ennek több oka van.

A háború utáni rendszer elnyomott mindenféle „vallási” tevékenységet.

A közlekedés korszerűsödött, a földutakat felváltották a kőutak, egyre több ember rendelkezett gépkocsival, leegyszerűsödött az érintkezés Szolnokkal és a környező településekkel.

A község lakói gyakrabban kerültek kapcsolatba más eszmékkel, ez az addig aránylag zárt közösség hitvilágának bomlásához vezetett.

A televízió, rádió, internet, stb. elterjedése lehetővé tette, hogy a közösség tagjai más, reális témákkal kerüljenek kapcsolatba.

Nagyobb szerepet kapott az iskolázottság.

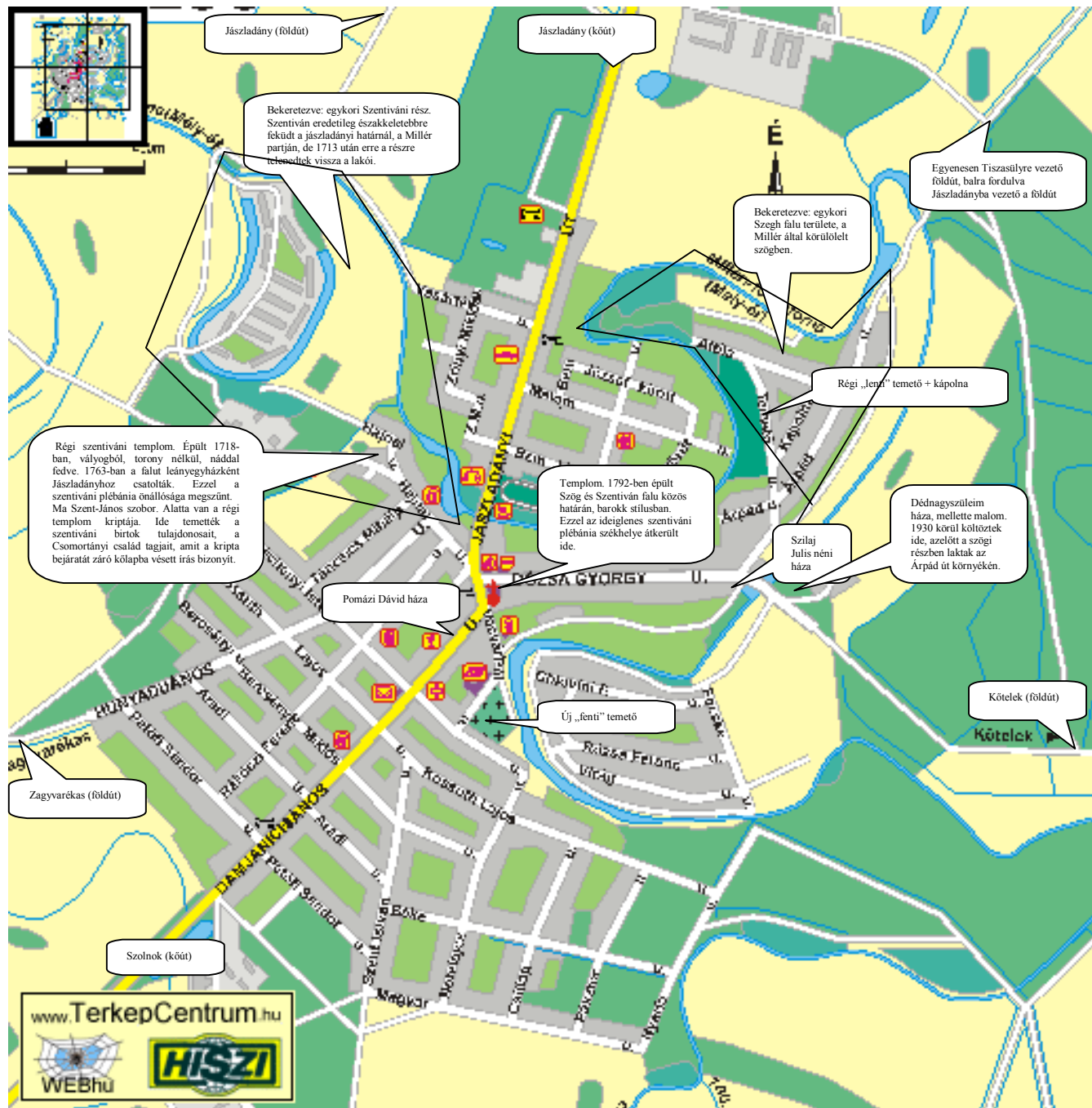
Az emberek kikerültek a régi hagyományokat folytató paraszti közösségből, eszmerendszerből. Megnőtt a földrajzi és társadalmi mobilitás mértéke. Sokan beköltöztek Szolnokra és a környező városokba jobb munkalehetőségek végett. Kiszakadva ezáltal a közösségből, nem volt tovább kinek átadni a régi hiedelmeket, amelyek az idős emberekkel a sírba szállnak.

Kutatásaim során találkoztam két Szolnokon élő modern boszorkánnyal is. Érdekelte mennyire van a modern boszorkányságnak köze a néphit boszorkányaihoz. Nos, a két dolog nem fedti le egymást, bár elképzelhetőnek tartom, hogy a boszorkánynak vagy rontónak tartott személyek is hasonló képességekkel rendelkeztek.

Besenyszög község térképe a boszorkánynak tartott személyek lakhelyével és az interjúk során említett helyszínekkel

Szög és Szentiván falvak helyét a korábban olvasottak, hallottak és az interjúk során elhangzottak alapján határoltam be.

Felhasznált irodalmak jegyzéke:

Adatok Szolnok megye történetéből I.
1980 Szolnok Megyei Levéltár

A Magyarországi boszorkányperek forrásai I.
Szerkesztette: Bessenyei Ferenc, 1997, Budapest, Balassi Kiadó
470-471 oldal, 129. Számú per.

Besenyszög község római katolikus egyházi anyakönyvei (születési, házassági, halálozási)
Szolnok Megyei Levéltár

Bűbájosok, ördögösök, boszorkányok Heves és Külső-Szolnok vármegyékben.
Szerk. Sugár István 1987: 129. oldal. 60. Számú per
Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadása

Fejős Zoltán
1985 Hiedelemrendszer, szöveg, közösség. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó.
Néprajzi Közlemények XXVII. Első rész

Dömötör Tekla
1981 A magyar nép hiedelemvilága. Budapest: Corvina

Hiedelmek, szokások az Alföldön. Szerk. Novák László
1992 Nagykőrös: Arany János Múzeum Közleményei
Pócs Éva: Hiedelmek az Alföldön: 593-606
Hidvégi Lajos: Cegléd hiedelemvilága: 729-828

Jászládány község egyházi anyakönyvei (római katolikus, református, izraelita születési,
házassági, halálozási)
Szolnok Megyei Levéltár

Jász-Nagykun-Szolnok megye településeinek Atlasza – Besenyszög
1996 HISZI

Pócs Éva
1964 Zagyvarékas néphite. In Néprajzi Közlemények IX. 3-4. Budapest: Néprajzi
Múzeum-MTA Néprajzi Kutatócsoport

Pócs Éva
1989 Tündérek, démonok, boszorkányok. Budapest: Akadémiai Kiadó

Zana Mátyás
1994: 157-170 A ladányi ember. In Múzeumi Levelek 73-74. Szolnok: Damjanich János
Múzeum

KUTATÁSI NAPLÓ – 1998

Besenyszög község hiedelemvilága

1. SZAKIRODALOM TANULMÁNYOZÁSA

Szakirodalom gyűjtése a szolnoki Verseggy Ferenc Könyvtárban, (előzőleg a Miskolci Egyetem KVT tanszéki könyvtárban) majd déltől a Szolnoki Damjanich János könyvtárban. Kb. 4 napos kutatómunka során kijegyzetelt könyvek és tanulmányok, amelyek segítséget nyújthatnak a terepmunkában:

Barna Gábor

1974. 305-373. oldal Állatgyógyítások visszafelé számlálás ráolvasással. In Jász Múzeum Jubileumi Évkönyve (szerk. Tóth János) Jászberény

A tanulmány egy járszági településen Jászdózsán készült (Szolnok megye). Egy akkor 81 éves gazdálkodó férfi ráolvasásait tartalmazza, aki főként állatgyógyítással foglalkozott. A tanulmány interjúkat tartalmaz, melyeknek témája a népi gyógyászat. Ezekből képet kapunk a ráolvasásokhoz és az ezekhez kapcsolódó egyéb tevékenységekhez.

Búbajosok, ördögösök, boszorkányok Heves és Külső-Szolnok vármegyékben. Szerk. Sugár István 1987: 129. oldal. 60. Számú per Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának kiadása

A könyv a Szolnok megyében lezajlott boszorkánypereket részletezi levéltári anyagok alapján.

Besenyszögről nincs konkrétan per, de mivel a község ebben az időben Jászládány filiája volt, ezért fontos tartom Kesken Kata 1728. Szeptember 6.-n Jászládányban tárgyalt perének említését.

Danter Izabella

1994 Népi gyógyítás a Kisalföld északi részén. Komárom-Dunaszerdahely: Lilium Aurum Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaság

Főként csallóközi és mátyásföldi falvak népi gyógymódjait tartalmazza (Pozsony, Győr, Komárom, Nyitra megyék) az alábbi felépítés szerint:

Egészség megtartásával kapcsolatos hiedelmek.

Betegségek gyógyítói és okozói:

Hétköznapi emberek: nemzedékol-nemzedékre öröklődő tudásanyag

Sámánok, javasok, varázslók tudásanyaga (foghúzó, szemgyógyítók, bábaasszonyok, füvesember, piócás, idegen emberek)

Betegségek gyógyítása:

A kimondott szó is képes gyógyítani – ráolvasások.

Természeti erők – tűz, víz, föld, parázs, láng.

Számok – pl. egyes – aki nagypénteken elsőként mosdik meg a folyóban, szerencsés lesz. 3,7,9,5,12.

Szent idő, szent hely, szín – pl. piros gonoszűző hatása.

Gesztusok – átdobás, visszafelé mozdulatok, keresztvetés a boszorkányok erejének megsemmisítésére.

Fazekas István – Székely Sz. Magdolna

1980 Igézet ne fogja. Budapest: Magvető Kiadó

A könyv – mint egy lexikon – címszavakban magyarázza a babona, a néphitben szereplő misztikus lények (boszorkány, halottlátó, lidérc, földi ördög, váltott gyerek, viziborjú, stb.) elnevezéseinek lényegét, ezen lények különféle tevékenységeit (rontás, kötés, boszorkánymesterség tanulása).

Kitér az egyes betegségek gyógyítására, beleértve a rontás által előidézett megbetegedéseket is. Ugyancsak címszavakban említi a hétköznapi életben előforduló dolgokhoz kapcsolódó hiedelmeket, az egyes állatokhoz (kígyó, kukorica, béka, stb.) és növényekhez kapcsolódó tiltásokat vagy jóslásokat.

Végül a néphitben előforduló jeles napokat részletezi és ez ezekhez kapcsolódó dolgokat és hiedelmeket.

Fejős Zoltán

1985 Hiedelemrendszer, szöveg, közösség. Budapest: Múzsák Közművelődési Kiadó. Néprajzi Közlemények XXVII. Első rész

A babonákat Karancseszki község példáján keresztül mutatja be a kutató. A munka első része a vizsgált anyagot, második része az elemzéseket tartalmazza.

Kétfajta hiedelmet különböztet meg az író. Implicit hiedelmeket, amelyek rejtve érvényesítik hatásukat. Ezek cselekvéseken és a néphit és szokásrendszer kapcsolatain keresztül van lehetőség vizsgálni. Valamint explicit hiedelmeket.

Fontosnak tartja a történeti feljegyzéseket. (Túró okádó boszorkányok: 41.o.). Az ezekben fellelhető mitikus lényekkel és cselekedetekkel foglalkozik – lidérc, házikígyó.

A hiedelmeket általában tartalmilag csoportosítja, tárgyak és cselekmények alapján.

1. Természeti világ
2. Emberi világ
3. Szerencse, átok, álom, baljós előjelek
4. Mitikus lények
5. Nevezetes időpontok

A könyv befejező része az adattár.

Folklór Archívum. Szerk. Hoppál Mihály

1976 Budapest: MTA Néprajzi Kutatócsoport

A könyv két tanulmányt tartalmaz. Az első Gulyás Éva írta Jászdózsai hiedelmek címmel. A másik Dr. Sándor Mihályné írása: Egy bihari parasztasszony hiedelmeiről. Mindkét írás monográfia. Főként forrásanyagot tartalmaz.

Gulyás Éva az alábbiak szerint közelíti meg a témát:

- A község elhelyezkedése, története, lélekszáma, vallása
- Régészeti leletek
- Az itt élő etnikumok keveredése
- A néphit bomlásának folyamata: Azok a hiedelmek éltek tovább, melyek kapcsolatban vannak az emberrel és a gazdasággal.
- Boszorkányhiedelmek (Gyermekekkel, terhességgel, állatokkal kapcsolatban, élet nagy fordulópontjaihoz kapcsolódóan)
- Babonás cselekvések (A hagyományos munkák megszűnésével feledésbe merültek a régi eljárás hiedelmei, talaját veszítette a hiedelem.)

A kutatás módszereinél megemlíti, hogy nem külön, hanem a munkafolyamat végigkérdezése során kell gyűjteni a hiedelmeket, ahol lehetett, meg is kell figyelni, pl. kenyérsütésnél. (Hányszor, mikor vetett keresztet a tésztára, milyen mozdulattal, arckifejezéssel végezte, hogyan vetett keresztet a sütőlapáttal a kemence szájában, stb.).

Ha nem volt lehetőség végignézni a folyamatot, a szerző végigkérdezte azt.

Az adatközlőket úgy választotta ki, hogy ahol lehetséges volt, az előző interjúkban említett személyek hozzátartozóit kereste meg. Ezek nagy része idős asszony volt.

A második tanulmány egyetlen személy hiedelemvilágát írja le. Az ő emlékein keresztül mutatja be az emberérettel kapcsolatos hiedelmeket. (Gyermekekori emlékek, leányélet és lakodalom, fiatalasszony élete, kisgyermek gondozása, gazdálkodás, halál, temetés, lélek, szerencse, szerencsétlenség, álom, tájszavak).

Dömötör Tekla

1981 A magyar nép hiedelemvilága. Budapest: Corvina

Elsőként a magyar ősvallással foglalkozik a szerző. A honfoglaló magyarok hiedelemvilágában előforduló lényeket próbálja feltárni. A magyarok ezidőben már ismerték a monoteisztikus vallásokat, bár a fő vallási formájuk a sámánizmus volt. (fekete és –fehér sámán, táltos, révüléseik során szellemektől vártak segítséget). A samanizmus összefonódik az animizmussal, melyben az embernek két lelke van.

2. Kereszténység felvétele utáni időszak hitvilágának feldolgozása, főként középkori írott anyagok alapján. Jászok, kunok betelepülése is gazdagította a magyarok hiedelemvilágát. A keresztény egyházi énekek latin nyelvűek voltak, ezért a magyarok ragaszkodtak régi énekeikhez. A könyv ezen része a magyarság hitvilágát és az arra ható külső hatásokat vizsgálja a középkor folyamán.

3. Magyarországi boszorkányperek: Kisebb részük követi a nyugati mintát (sátán, boszorkányszombat, fekete mise, stb.), nagy részük rontással, kötéssel, babonázással kapcsolatos. A perekben tudatlanság, félelem vagy rosszindulat tükröződik.

4. Magyarország néphite a 19-20. Században:

A mai hitvilágban élő mitikus lényekkel foglalkozik (boszorkányok átváltozása, lidérc, tündér, kísértet, természeti démon, Luca, vérszopók - mora, gyermekijesztők, betegségdémonok, váltott gyerek, küldött farkas, sárkány, kígyó „tudósok”, boszorkányok), valamint a gyógyítással, mágiával, rontással, igézéssel, megnyomással, kötéssel, jóslással, ráolvasó szövegekkel, majd a természeti világgal kapcsolatos hiedelmeket tárgyalja (Föld, időjárás), jeles napok és időpontok.

5. A befejező részek a különféle vallásos eseményeket és intézményeket részletezik (búcsú, zárandoklat, szekták, sírjelek).

A könyvben szereplő dolgok alátámasztására az ország területén belül és a szomszédos népek körében végzett kutatómunkák adatait hozza fel példaként.

Hiedelmek, szokások az Alföldön. Szerk. Novák László

1992 Nagykőrös: Arany János Múzeum Közleményei

Pócs Éva: Hiedelmek az Alföldön: 593-606

A szerző a hiedelemrendszer tagoltságát vizsgálta az Alföldön belül.

A néphit egyes jelenségeinek határai nem esnek egybe a földrajzi határokkal. Az alföldi néphitből hiányoznak az erdei szellemek és az eredetmagyarázó hiedelmek. Az Alföldön egyes részeiben is előfordulnak különbözőségek.

Ezek oka a vallási különbözőségeiben keresendők, amelyek főként az egyházi ünnepekhez kapcsolódnak, valamint a terminusok különbségeiben. (Főleg a palóc csoportoknál).

Az Alföldet körülvevő területek peremterületeknek nevezhetők, amelyek ki vannak téve a szomszédok felől érkező hatásoknak.

Hídvégi Lajos: Cegléd hiedelemvilága: 729-828

A tanulmány csak megfigyeléseket tartalmaz. Harminc évvel ezelőtt rögzített történeteket találhatunk benne, amelyeket általános iskolás tanulók közvetítésével jegyeztek le. A ceglédi boszorkány főként egyedülálló, idős nő, aki „hajnalonként kimegy a rétre meghemperegni a harmatban” Át tud változni, tudását a halálos ágyán adja át csókkal vagy kézfogással.

A tanulmány további része kb. fél oldalas történeteket tartalmaz az 1950-61-es évekből. /Történet a túró hányó boszorkányról, 741.o.).

Sz. Kőrösi Ilona: Hiedelmek Kecskemét környékéről

A kecskeméti hiedelmek feltárását kíséri meg a tanulmány szerzője. Elsőként a régi boszorkányperek adataira támaszkodik, Főként szerelmi mágiával foglalkozik, a jeles napokon végzendő varázslásokkal (András, -Luca-nap, karácsony). Gyógyító tevékenységekhez, betegségek elhárításához fűződő hiedelmeket közöl.

Pócs Éva

1985 Magyar ráolvasások. Budapest: MTA Könyvtára

A könyv – a Szem meglátott, szív megvert c. tanulmányhoz hasonlóan – a Magyarországon és környékén élő ráolvasások gyűjteménye.

Ráolvasások megjelenhetnek egykori átkok és imák formájában is. Uthalhatnak a gonosszal történő találkozás leírására. Ezen kötet egyes részei vallási tárgyú történeteket tartalmaznak, melyeknek fő vonása Jézus közreműködése. Különböző dolgok és személyek neve jelenik meg ezekben a szövegekben. (Gyékényágy, kópárna, hamis bíró, stb.)

Vannak olyan ráolvasások, melyek szövegének nincs értelme, vannak varázsigék, amelyek átokszöveggént funkcionálnak. Gyakoriak a trágár szövegek is. A ráolvasások kategóriájába tartoznak olyan játékos mondókák is, amely a gyermekmondókákban élnek tovább.

Pócs Éva

1986 Szem meglátott, szív megvert. Budapest: Helikon Kiadó

A könyv az emberi élettel, betegségekkel, munkával és betegségek elleni védekezésekkel kapcsolatos ráolvasások szövegek gyűjteménye Magyarországról, Erdély, Csehszlovákia, Jugoszlávia és a volt Szovjetunió területéről. A szerző rendszerezi a ráolvasó szövegeket az alapján, hogy kinek és milyen célra szánták. A ráolvasások nagy része gyógyítással (árpa, szemölcs, fogfájás, stb.) kapcsolatos.

Maga a ráolvasó szöveg a szómágia eszköze, amely az európai néphitben több száz és több ezer éves emlékeket is őrizhet.

Pócs Éva

1964 Zagyvarékas néphite. In Néprajzi Közlemények IX. 3-4. Budapest: Néprajzi Múzeum-MTA Néprajzi Kutatócsoport

A Szolnok megyei Zagyvarékas községben végzett babonákkal és hiedelmekkel kapcsolatos kutatómunka eredményeit tartalmazza a könyv. A babonák és gyógyítások kutatása egyaránt megtalálható, mert napjainkban egybefonódik e két kategória. A szerző két csoportot különböztet meg a hiedelmek kutatása során: a világképet és az akciókat.

A világképek kategóriájába tartoznak a természeti világgal, használati tárgyakkal, munkával, emberi testtel és lélekkel, egészséggel, betegséggel, természetfeletti lényekkel kapcsolatos elgondolások. Az akciókhoz pedig a serkentéssel, megelőzéssel, gyógyítással, rontással, jóslással kapcsolatos cselekedeteket sorolja a szerző.

Kutatásait részletezve kitér az interjú szó szerinti idézésének fontosságára. Az adatok közül mindig a legterjedelmesebbet kell kiválasztani és minden változatot közölni, ami valami újat tartalmaz. Minden egyes idézetet külön számmal jelöl /az adott témákat címmel elkülönítve/, ami megkönnyíti a hivatkozást.

Saját kutatásaim szempontjából is fontos utalások találhatók a könyvben. „Jászládányban élt egy híres gyógyító Ladányi Marci, sőt a szomszédos Besenyszögön is működtek gyógyítók” /249.o./.

„A környék leghíresebb gyógyítója Ladányi Marci volt, de rajta kívül kisebb mértékben Pomázi Illéshez is jártak Besenyszögbe.” /256.o./

Pócs Éva

1989 Tündérek, démonok, boszorkányok. Budapest: Akadémiai Kiadó

A címben szereplő három kategória – a tündér, boszorkány és démon – nem válik élesen szét, mert a múltban ezek egymásba fonódtak. A szerző ezen lények eredetét kutatja, melyek Magyarországon túl kiterjednek a Balkánra és Dél-Kelet-Európára is. A boszorkányság intézményének kialakulásában nagy szerepe van a közösségen belül támadt konfliktusoknak, a boszorkányság – mint intézmény – tehát a társadalmi feszültségek levezetéseként jött

létre, melynek szenvedő alanya – a boszorkánysággal vádolt személy – élő ember. A boszorkányság eredete a tündérekhez és démonokhoz, tehát misztikus lényekhez vezethető vissza

A problémát, az eredetkutatást nyelvészetileg próbálja megközelíteni. A könyv e három kategóriát részletezi, de szót ejt egyéb különleges lényekről (nimfák, kereszteetlenül elhaltak, őrzőszellemek, istennők, gyógyítók, varázslók, küldött farkas, stb.) is, és a környező nyelvekben élő alakjaikról is.

Solymossy Sándor

1991 A vasorrú bába és mitikus rokonai. Budapest: Akadémiai Kiadó

A szerző a könyvben megjelenő misztikus elemek eredetét a kereszténység előtti időszakban próbálja keresni. Első, bevezető része a névmágiát tárgyalja, amelynek egyes népeknél varázserőt tulajdonítanak, ezért titkolják. A könyv legnagyobb része a „vasorrú bába” eredetének kutatásával és magyarázatával foglalkozik. Párhuzamba állítja a „boszorkány” elnevezéssel. E szavak eredetét próbálja magyarázni és jelentésüket visszavezetni a magyarság kereszténység előtti hitvilágába, elsősorban a népmesekutatás alapján. Ehhez segítségül hívja a keleti mesék elemeit, valamint az orosz, osztják, vogul, szláv, lengyel, erdélyi és egyéb környező népek népmeséit. Felbukkannak a sárkány, küldött farkas – werwolf- kacsalábon forgó kastély motívumok is. Ez utóbbinál az urali-altaji népek meséiben találhatóak hasonlóságok.

A következő részek az ősi magyar hitvilág ma is – népmesékben és hiedelmekben – fennmaradt alakjaival foglalkoznak, a táltossal, az égbenyúló fával, amely kapocs az ég és föld között és megvan a magyarral /nyelv/rokon népek elképzeléseiben is.

A befejező rész az ősi magyar hitvilággal foglalkozik, a hitvilág keletkezéséről szól, az ősemberig visszanyúlva, magáról a lélekről, valamint az urali-altaji hitvilág sajátosságairól, a sámánizmusról.

Szendrey Ákos

1986 A magyar néphit boszorkánya. Budapest: Magvető Kiadó

A magyar néphit boszorkánya élő ember, neve, lakhelye, életkora, családi állapota szerint meghatározott egyéniség. Közvélekedés ruházta rá az ártó hatalmat. Nem azonos a vasorrú bábával. Bizonyos jelek teszik alkalmassá erre a szerepre (születési rendellenesség, fura arc, kiemelkedő tevékenységek – bába, pásztor – vagy érzelmi indítatások – irigység, előítélet, féltékenység).

2. INTERJÚ A KÖZSÉG BOSZORKÁNYAIRÓL, HIEDELMEKRŐL, NÉPI GYÓGYÍTÁSRÓL

Résztvevők: Zana Andrásné Boros Franciska

Katona Henriett – kutató

Helyszín: Besenyszög Rákóczi út 53.

Első interjúalanyomnak a községben élő nagymamámat választottam. A beszélgetés az alsóépületben folyt a konyha előtti gáadorban. Kb. egy órán át folyt az interjú azon része, amelyet rögzítettem diktafon segítségével. Körülbelül 45 perc után vettem észre, hogy elkalandozik a figyelme, ezért befejeztem a kérdezést.

3. INTERJÚ A KÖZSÉG BOSZORKÁNYAIRÓL, HIEDELMEKRŐL, NÉPI GYÓGYÍTÁSRÓL

Résztvevők: Szakali Jánosné Péntek Erzsébet – interjú alanya

Zana Andrásné Boros Franciska – kísérő

Katona Henriett – kutató

Helyszíne: Besenyszög Rákóczi út

A beszélgetés először a ház kapujában folyt pár percre, az interjú alanya ezután invitált be a konyhába. A helység tiszta, gondozott volt a falon néhány szentkép volt elhelyezve. A beszélgetés akadozva kezdődött az interjúalany nem tudta mire vélni, mire is jó ez a beszélgetés. Nem igazán vette komolyan a dolgot, többször nevetve mondott dolgokat.

4. INTERJÚ A KÖZSÉG BOSZORKÁNYAIRÓL, HIEDELMEKRŐL, NÉPI GYÓGYÍTÁSRÓL

Résztvevők: Kővári Józsefné - interjúalany

Fekete Andrásné – interjúalany

Katona Henriett – kutató

Helyszíne: Besenyszög Idősek Otthona Szabadság tér 3.

Az Otthon vezetőjével telefonon történt előzetes megbeszélés alapján kezdtem el a kutatást. Ő ajánlotta, hogy kivel érdemes elbeszélgetni. Először Kővári Józsefnével és Fekete Andrásnéval készítettem interjút. Ez egy kötetlen beszélgetéssel indult, nagymamámra hivatkoztam elsősorban. Majd irányított beszélgetés keretében folyt az adatgyűjtés. A témával kapcsolatos rögzített anyagon kívül sor egyéb dologra is fény derült. Többek között

információt gyűjtöttem a régi falu – Szentiván – helyéről. Ott, a ma is álló János-szobor helyén régen fatemplom állt, amelynek az oltárát átvitték a község mai templomába, mikor az felépült. (Az 1700-as években).

5. INTERJÚ A KÖZSÉG BOSZORKÁNYAIRÓL, HIEDELMEKRŐL, NÉPI GYÓGYÍTÁSRÓL

Résztvevők: Héja Jánosné – interjúalany
Pillió Józsefné – interjúalany
Katona Henriett – kutató

Az előzőekben leírt módszerekkel gyűjtöttem adatokat. Az Otthonban élő emberek szívesen beszélgettek a régi dolgokról.

Az előző interjúk után módosítottam a vázlatot, amit használtam, amelyet a magyar nép hitvilágával kapcsolatos könyvek alapján szerkesztettem. A községben csak boszorkányról, rontásról és gyógyításról hallottak, táltosról, lidércről vagy garabonciás diákról egyáltalán nem.

Az Otthon vezetője (Csapó Pálné) és a nővérek (Kun Rita) is segítőkészek voltak.

Régen a község lakói csak besenyszögöt választottak feleségnek, mert arról tudták, hogy kiféle-miféle, mennyire dolgos.

6. BESZÉLGETÉS JELES NAPOKRÓL

Résztvevők: Zana Andrásné Boros Franciska – interjúalany
Katona Henriett - kutató
Helyszín: Besenyszög Rákóczi út 53.

A beszélgetés a község életének jelentős napjai témában zajlott, a fent említett helyszín konyhájában. A beszélgetés alapja Pócs Éva: Zagyarékas hiedelemvilága c. tanulmányának jeles napokkal foglalkozó rendszerezése volt. Szívélyes fogadtatás, sok információ.

Vázlat a diktafonra nem rögzített információkról:

A községben boszorkánynak tartották Szilaj Julis nénit. Halálának pontos idejét nem tudták meghatározni. Ennek időpontjában az adatközlő 10-18 éves lehetett (1925-ben született) és ez 1946 előtt történt. A fent említett személy besenyszögi születésű és halála idején is a községben élt. Szilaj Julis néni férjét Szabó Antalnak hívták. Ő korábban elhalálozott.

Gyermekeik:

1. Örszi: Néma volt, nem volt férje, régen meghalt a falu „lenti” temetőjében van eltemetve.
2. Mari: Elköltözött.
3. Pista: Az anyja halála utáni 1 éven belül meghalt. Felesége nem volt besenyszögi, a lányát Arankának hívják. Ő nem ment férjhez, a falu határába költözött „Súly felé”. „Idén tavasszal fogták be hálóval.” Az interjú időpontjában a jászladányi Szeretetotthonban tartózkodott.
4. Anti: Az anyja halála után beteg lett Ferivel együtt, Pesten gyógyították meg őket, rengeteg imakönyv volt náluk. Kb. 10 éve halt meg. A felesége neve Margit. Családjai a környéken laknak. Attila nevű fia jelöltette magát polgármesternek.
5. Feri: A Szeretetotthonban él, anyja halála után beteg lett.
6. Imre: Régen meghalt.

A boszorkánynak tartott nő nem foglalkozott gyógyítással, nem nyomott, nem változott át, legalább is az interjúalanyaim nem hallottak ilyenről.

Megjegyzés: Kamill = A kamrában lévő kemence szája, ahol fűtötték azt.

7. BESZÉLGETÉS A KÖZSÉG GYÓGYÍTÓIRÓL, JELES NAPJAIRÓL

Résztvevők: Héja István - interjúalany
Zana Andrásné Boros Franciska – kísértő
Héja Margit – az interjúalany lánya
Katona Henriett – kutató
Helyszín: Besenyszög Bercsényi út 47.

Az interjú alanya a község legidősebb embere. Fizikai állapota leromlott, de a szellemi állapota jó. Nehezen értettem a szavait. A beszélgetés az interjúalany házában konyhájában zajlott, ahol jelenleg a kérdezett személy él. A fogadtatás kedves volt, az interjúalany lánya beszélgetésbe kezdett nagymamámmal. Én megpróbáltam beszélgetést kezdeményezni, de a megkérdezett személy nem adott konkrét válaszokat a kérdéseimre. Látszott, hogy tudott a témáról, de vagy nem szeretne volna nyilvánosságra hozni, vagy csak homályos emlékei voltak róla. A beszélgetést erőltettnak éreztem, kb. 10 perc után kikapcsoltam a diktafont, a beszélgetés ezek után kb. 30 percit általános témákról folyt a jelenlévő személyek között.

8. KUTATÁS A SZOLNOK MEGYEI LEVÉLTÁRBAN

Résztvevők: Katona Henriett - kutató
Helyszín: Szolnok Pozsonyi út 40-42

Kutatásokat végeztem a levéltárban, amelyek arra irányultak, hogy megtudjam, mikor is éltek a községben említett boszorkányok – Szilaj Julis néni és a gyógyító-rontó Pomázi Dávid. Előzetesen folytatott beszélgetésekből kiderült, hogy ezek az emberek a '30-as években már idősek voltak. Halálozási idejükre konkrétan senki nem emlékezett, csak viszonylagos adatokat tudtam ezekből kideríteni. Szilaj Julis néni 1925-1946 közötti időszakban halt meg, Pomázi Dávid pedig ennél is később.

Elsőként *Besenyszög község egyházi halálozási anyakönyveit tanulmányoztam 1926-1955 között.*

A Szilaj Julis néni néven ismert asszony vezetékneve egy interjúban hangzott el, Ignác Julis néniként, férjét Szabó Antalnak hívták.

SZABÓ ANTALNÉ IGNÁCZ JULIANNA

Foglalkozása: háztartásbeli
Lakhelye: Besenyszög Horty utca 57. *(Megjegyzés: a templom utcája, a ház a Millér túloldalán állt.)*
Meghalt: 1934. Április 26. Délelőtt 8 óra
Vallása: római katolikus
Élt: 53 évet
Férje: Szabó Antal
Szülei: Néhai Ignác János – Básti Anna
Halál oka: Szervi baj
Bejelentő: Szabó Imre

Tehát ez a személy – akit a falu boszorkánynak tartott - 1881-1934 között élt Besenyszögön.

POMÁZI DÁVID

Pomázi Dávid halálozási dátumát nem találtam ebben az anyakönyvben, Besenyszög község állami halálozási anyakönyveiben 1956-1980 sem szerepel. 1951.01.18-án találtam egy bejegyzést:

Elhunyt neve: Pomázi Dávidné Berényi Teréz
Lakhelye: Besenyszög Damjanich út 15. (Jelenlegi főutca)
Meghalt: 1951.01.18 délután 1 óra
Vallása: Római katolikus
Élt: 68 évet
Férje: Pomázi Dávid
Szülei: nincsenek feltüntetve
Halál oka: agyvérzés
Bejelentő: Pomázi Zoltán

Visszaszámolva kiderül a születési dátuma. Tehát 1883-ban született. 15 és 35 éves kora között mehetett férjhez. Besenyszög község egyházi házassági anyakönyveiben találtam rá utalást 1899.10.24-én.

Völegény neve: Pomázi Dávid
Vallása: római katolikus
Foglalkozása: földműves
Lakhelye: Besenyszög Puszta-Homorszög
Születésének helye: Jászladány
Születésének ideje: 1876.10.01
Atyjának neve: Pomázi Illés
Foglalkozása: földműves
Lakhelye: Besenyszög Puszta-Homorszög
Anyjának neve: Cseh Jusztna
Foglalkozása: háztartásbeli
Lakhelye: Besenyszög Puszta-Homorszög

Menyasszony neve: Berényi Teréz
Vallása: római katolikus
Foglalkozása: háztartásbeli
Lakhelye: Besenyszög
Születésének helye: Besenyszög
Születésének ideje: 1882.01.25.
Atyjának neve: Berényi Sándor

Foglalkozása: gulyás
Lakhelye: Besenyszög
Anyjának neve: Nagy Erzsébet
Foglalkozása: háztartásbeli
Tanúk: Pomázi László – Besenyszög – 43 éves
Berényi László – Besenyszög – 37 éves
„Berényi Teréz és az írni nem tudó férj és Berényi László tanú által kézjeggyel láttatott el.”

Pomázi Dávid tehát 1876-ban született, halotti anyakönyve valószínűleg a jászladányi anyakönyvekben található.

Áttekintettem továbbá a Szolnok megyei Damjanich Múzeum kiadványát – a Múzeumi Leveleket 73-74, 1994, Szolnok, melynek 157-170 oldalán Zana Mátyás tanulmányát olvastam egy országszerte híres jászladányi gyógyítóról, Szűcs Mártonról. A tanulmányban kb. 10 történet szerepel, misztikusak és reálisak erről az emberről, akit tudása miatt boszorkánynak vagy táltosnak tartottak. 1834-1922 között élt.

Jászladányi boszorkánypereket kerestem. Besenyszögről nincs konkrétan per, de mivel a község ebben az időben Jászladány filiája volt, ezért fontos tartom Kesken Kata 1728. Szeptember 6.-n Jászladányban tárgyalt perének említését, mely Sugár István: Bűbájosok, ördögösök, boszorkányok Heves és Külső-Szolnok vármegyékben című könyvének 60. számú pere a 129. oldalról.

9. KUTATÁS A SZOLNOK MEGYEI LEVÉLTÁRBAN

Résztvevők: Katona Henriett - kutató
Helyszín: Szolnok Pozsonyi út 40-42
Idő: 2006. november

A mai napon ismét átnéztem anyakönyveket Pomázi Dávid, Pomázi Illés és Ignác Julis néni hiányzó adatai után kutatva.

Először Pomázi Dávid születési anyakönyvét kerestem Jászladány római katolikus és református anyakönyveiben. Házasságkötéskor azt nyilatkozta, hogy Jászladányban született 1876.10.01-én. Ennek ellenére az anyakönyvekben nem szerepel, és ± 5 év bejegyzéseiben sem.

A Pomázi vezetéknev gyakori Jászladány községben. Feltűnt, hogy ilyen vezetéknev mellett előfordulnak zsidó eredetű keresztnévek. A Dávid és Illés név is héber eredetű bibliai keresztnév és nem túl gyakori arrafelé.

Átnéztem a korszakra vonatkozó izraelita felekezeti anyakönyveket is. Sajnos Jászladányra, Besenyszögre vonatkozóan 20-30 évre csupán 3-4 bejegyzés szerepel, nagyon hiányosak az anyakönyvek. Így nem találtam meg Pomázi Dávid születési anyakönyvét, annak ellenére, hogy ismert a pontos születési dátum.

Ugyanígy Pomázi Illés adatait sem leltem meg. Sem születési, sem házassági, sem halálozási bejegyzés nem szerepel egyik felekezet anyakönyvében sem.

Pusztán találgatás, de elképzelhetőnek tartom, hogy Pomázi Dávidot és Illést zsidó származásuk miatt egyfajta csodabogárnak tekintette a zárt római katolikus közösség és „bélyegezte” rontóknak, halottlátónak.

Ignác Julis nénivel sem voltam szerencsésebb.

Róla annyit tudtam, hogy 1881-ben született. Besenyszög római katolikus anyakönyveit átnézve (nincs is más felekezeti anyakönyv a községben) sem 1881-ből, sem ± 10 évre nem találtam meg a születési bejegyzését.

Halálozási adatai Besenyszög római katolikus anyakönyveiben vannak, tehát római katolikus vallású volt.

Valószínűleg nem a községben született, „gyütt-ment” volt, ez is közrejátszhatott abban, hogy falu zárt közössége boszorkánynak tartotta.

A BOSZORKÁNSÁGGAL VÁDOLT KESKEN KATA BOSZORKÁNPEREI JÁSZLADÁNYBÓL

1728. szeptember 6.

Kesken Kata boszorkánypere

Tekintetes Rottenstein Károly Antal úrnak, a város főbíró urának rendelkezésére, Jászládány község előljáróságának előterjesztett kérése nyomán 1728. Szeptember 6-án lebonyolított következő

De eo utrum.

Vallya megh az Tanú hiti után ha tud e Valamit Kesken Katára boszorkánsága iránt, vagy hallotta valamely bűbájosságát hogy vitt volna végben, és kit tud hogy megh rontott volna vagy valamely Boszorkánságával dolgot vitt volna végben.

Primus Testis Georgius Csan Agriensis Circiter 37 fide mediante fassus est. Az Fatens egyebet nem tud, hanem az Fátens Házánál Tavaly Szent Mihály nap után Korcsma lévén az Háznál, Sem az Fatens Sem Felesége othon nem lévén, Kesken Kata oda ment és egy meszely bortt töltetett, azt megh íván az Fatens Leányának az Pénzt erővel a keziben nyomta, és mely keziben a Pénzt nyomta és a felől való Lába el romlot a Leánkáának. Oda hívatván az fátens Kesken Katát keményen megh fenyegette és mindgyárt másnap el ment innét.

Secunda Testis Anna Tóth consors Petri Rácz Agriensis Annorum Circiter 58. Fide mediante fassa est. Az Fatens tudgya, hogy el mult Szent Mihály napján az Fatens Házához menvén Kesken Kata, az Fatens Ura Részezen Hozzá menvén küldötte Ki. Az Házból ki nem ment, és az Fatens Ura feléje tartván az Puskát hozzá Lövöldözött de az Golyóbis nekie nem ment, hanem mindenkor vissza Ugrott. Aki is tudgya, hogy az Csan György Leánya bort árulván, egy meszely bort töltetett Kesken Kata. A Leány az árát el nem vette, hanem az keziben erővel nyomta, és mely keziben nyomta, el romlott azon keze és a felől való Lába. Azután ezen fatens oda haitotta és meg fenyegette ez. És úgy huzogata megh a kezit és Lábát és azt mondotta, hogy megh gyógyul. De akkor ugyan meg nem gyógyult, hanem orvos ember gyógyította megh.

Tertia Testis Catharina Hauzman Consors Georgii Chizár Agriensis Annorum Circiter 40, fide mediante fassa est. Egy alkalmazatossággal Kesken Kata is jelen volt. Midőn már az ebédnek vége volt, az Fatens Urától egy iccze bort kér Kesken Kata Gazda Aszonyának, de az Fatens Ura nem adot. Másnap reggel az Fatensnek a keze egészen öszve dogat. Kesken Katát oda hívaták, és azt javasolta hogy kötözzé erőssen meg a keze szárát Száraz ruhával és az daganattya tovább nem megyen. Azután viasszal kösse meg. Úgy cselekedvén az viasz alat megfakadot és azután meg gyógyult.

Quartus Testis Georgius Csisz Annorum Circiter 34. Fide mediante fassus est sicut Tertius Testis.

Jászládány mezőváros pere a boszorkánsággal vádolt Keskeny Kata ügyében

I.

1728. augusztus 1., Mihálytelek

Tanúkihallgatások a boszorkánsággal vádolt Keskeny Kata ügyében

Az irat: J-NK-Szolnok Megyei Levéltár Jászberény város iratai, Hivatalos tudósítások. 1728. 5. Cs. N. 81.

1. Vallja meg a tanú hite után Keskeny Katának boszorkánsága felől mit tud, mit látott, s mit hallott, avagy pediglen magán kívül kit tud jobb tanúnak lenni.

Testis 1. Stephanus Dak incola Miháltelkensis, annorum 70 juratus examinatus fatetur, hogy hallotta Patán lakos Busa György fiátul, busa Mátyástul, hogy Szent György nap tájban kényszerítette Keskeny Kata megírt Busa Mátyást, hogy menne ki a búzákra egy töle adatott lepedővel és azon lepedőt hordozná meg a búzákon való harmatban, fáradsáért 1 máriást fog adni nékie. Az mely lepedővel elindulván Busa Mátyás és a farkasok ordítottanak a búzában, oda nem mert menni, hanem a tövis és galagonya bokrokon megharmatozta a lepedőt, úgy visszavitte Keskeny Katának és azon Keskeny Katának egy üres verme vala a pitvarában és azon harmatos lepedőt azon veremben belerázta és így bé is temette a vermet. Nem sok üdő múlva pedig azon vermet felnyitván és ugyanazon Busa Mátyást kényszerítette, hogy belémenne és belőle adna ki búzát. Bémenvén pedig kiad egy kökényt, csipkét és galagonyát kérdvén töle, hogy talán mind csak ilyen vagyon a veremben. Kire is megfelelővén busa Mátyás, hogy bizony mind csak ilyen vagyon ebben. Az melyre tudakozza az asszony, hogy: - miként cselekedtél a lepedővel. És megvallá, hogy nem a búzákon, hanem a bokrokon hordozta meg. Az melyre igen intette az asszony Busa Mátyást, hogy ezen dolgot valakinek meg nem mondaná, másként a vermet reája bé fogja csinálni, így nagy fogadására elbocsájtotta Busa Mátyást. Tanuk találkozhatnak Patán.

Signatum Miháltelek, die 1. Augusti, anno 1728.

Praesentibus iudicibus et juratis lici Miháltelek

Per notarium loci Paulum Öze

1728. szeptember 6., Eger

Tanúkihallgatások a boszorkánysággal vádolt Keskeny Kata ügyében

Az irat: J-NK-Szolnok Megyei Levéltár Jászberény város iratai. Hivatalos tudósítások 1728. 5. Cs. N. 81.

Vallja meg az tanú hiti után, ha tud e valamit Kesken Katára boszorkánysága iránt, vagy látott e valamely bűbájosságot, hogy vitt vóna végben, és kit tud, hogy boszorkányságával megrontott volna.

1. Testis Georgius Csan, Agrieensis, annorum circiter 37 fide mediante fassus est. Az fatens egyebet nem tud, hanem az fatens házánál tavaly Szent Mihály nap után korcsma lévén az házánál, sem az fatens, sem felesége otthon nem lévén, Kesken Kata odament és egy meszely bort tőtetett, azt megiván az fatens leányának az árat erővel a keziben nyomta, és amely keziben a pénzt nyomta, és a felől való lába elromlott a leánykának. Odahivatván az fatens Kesken Katát keményen megfenyegette, és mindjárt másnap elment innét.
2. Testis Anna Toth, consors Petri Rácz, Agriensis, annorum circiter 58 fide mediante fassa est. A fatens tudja, hogy az elmúlt szent Mihály napján az fatens házához menvén Kesken Kata az fatens ura részegen hazamenvén küldötte ki a házábul, de ki nem ment, és a fatens ura Kesken Kata felé tartván az pistolokat hozzája lövődözte, de a golyóbis feléje nem ment, hanem mindenkor visszaugrott. Azt is tudja, hogy az árat el nem vette, hanem a keziben erővel nyomta, és az mely keziben nyomta, elromlott azon keze és a felől való lába. Azután ezen fatens odahajtotta és megfenyegette, s úgy húzogatta meg a kezit és lábát, és azt mondotta, hogy meggyógyul, de akkor meg nem gyógyult, hanem más ember gyógyította meg.
2. Testis Catharina Hausman, consors Georgii Csiszer, Agriensis, annorum circiter 40 fide mediante fassa est. Az fatens egy alkalmatossággal szegényeket etetett, és Kesken Kata is jelen volt. Midőn már az ebédnek vége volt, Kesken Kata az fatens urátul egy itcényi bort kért az gazdaasszonyának, de az fatens ura nem adott. Másnap reggel az fatensnek az keze feje egészen öszvedagadt. Kesken Katát odahívták és azt javasolta, hogy kötözzék meg erősen a keze szárát száraz ruhával, és az daganatja tovább nem megyen, és az ujját viasszal kössék be. Úgy cselekedvén az viasz alatt megfakadott és azután más gyógyította meg.

HANGFELVÉTELEK ÁTÍRÁSA

(Boszorkánysággal, babonákkal, hiedelmekkel kapcsolatos beszélgetések)

Interjú száma: 1.
Hangfelvétel ideje: 1998. Délelőtti órákban
Hangfelvétel helyszíne: Besenyszög, Rákóczi út 53.
Hangfelvétel címe: Beszélgetés Besenyszög község boszorkányairól, népi gyógyászatáról
Hangfelvétel alanyának
Neve: Zana Andrásné Boros Franciska
Születési helye: Besenyszög
Ideje: 1925.
Lakcíme: Besenyszög, Rákóczi út 53.
Foglalkozása: Nyugdíjas

Vallása: Római katolikus

Anyanyelve: Magyar
Hangfelvétel készítőjének neve: Katona Henriett
Átírás szövege: K – kérdés, V – válasz

K: Tudsz olyan emberről, akik boszorkánynak tartottak, vagy tartanak Besenyszögön, vagy a környékén?
V: Nem tudok már mostan, valamikor volt.
K: Mikor?
V: Még a '40-es években.
K: Merre lakott?
V: Merre lakott? Ahol most a diszkont bolt van. Ott lakott egy öregember. Pomázi Dávid bácsi volt.
K: És miért tartották boszorkánynak?
V: Mert mindig gyógyított.
K: Hogy gyógyított?
V: Megnyomkodta, meg ilyen hogyhívjákokat adott, növényekből teákat.
K: Volt valami különleges testi jellemzője, ami miatt boszorkánynak tartották?
V: Nem.
K: Átlagosan nézett ki?
V: Átlagosan.
K: Akkor a gyógyítás miatt tartották boszorkánynak?
V: Tudott gyógyítani, fogat húzni.
K: Csak gyógyított, rosszat nem tett az emberekkel?
V: Nem.
K: Akkor semmi furcsa nem volt a kinézetében?
V: Nem. Átlagos ember volt, gazdálkodó, két ököre volt neki.
K: Milyen néven emlegették még a boszorkányt?
V: Pomázi Dávid bácsi volt.
K: Vannak neki leszármazottai?
V: Vannak.
K: Besenyszögön laknak?
V: Nem Besenyszögön laknak, az onokája se, meg valahol van neki egy fia, de nem tudom, hol lakik. Van neki egy fia, még egy másik fia is volt neki, de az beleugrott a kútba.
K: Csak teákkal gyógyított, varázsolni nem tudott? Rontani?
V: Azt mondják, hogy rontott, de nem tudok róla.
K: Nem tudsz olyan emberről, akit megrontott?
V: Nem.
K: Jósolt is?
V: Nem. Nem jósolt.
K: Akkor gondolom nem voltak ellene imádságok vagy ellenimádságok?
V: Nem.
K: Állat vagy ember megigézésével kerültél már kapcsolatba, szemmel verés, vagy ilyesmi?
V: Azt mondják, hogy megverték a gyerekeket szemmel, de az én időmben már nem tudok róla.
K: Mikor történt ez?
V: A '30-as '40-es években.

K: Akkor is ez a Pomázi?

V: Nem csak az volt. Egy asszony is volt, azt mondják, fáj a gyereknek a torka, nem bírták meggyógyítani, hogy megrontotta valami boszorkány. Volt egy igazi boszorkány.

K: Itt élt Besenyszögön?

V: Itt. Szilaj Julis néni.

K: Ez volt a rendes neve?

V: Ez. Szabó Antalné Szilaj Juliska.

K: Hol lakott?

V: Ott lakott, ahol mink laktunk. A parton. Ahol mink odalent laktunk a hídon ideát, ő meg idefele a sarkon. Azt személyesen ösmertem.

K: Mikor élt ő? Milyen idős voltál akkor?

V: A '30-as '40-es években élt. Meg se bírt halni, míg a fiaira rá nem hagyta a boszorkányságot. Odamentek hozzá, megcsókolt őket, ezzel ráhagyta.

K: A fiúk is boszorkánnyá váltak?

V: Meg is haltak.

K: Meghaltak? Rögtön az asszony után?

V: Nem rögtön, még mikor a temetés, akkor elvesztették az eszüket. Úgyhogy mikor az anyjokat temették a csendőroknél voltak becsukva.

K: Hogyhogy elvesztették az eszüket?

V: Úgy, hogy nem tudtak gondolkodni. Járkáltak, imádkoztak, énekeltek ott a hídnál, ahogy megyünk át nagymamához. Énekeltek, meg a szürke lovok volt nekik, letérdepeltették meg imádkoztatták a szürke lovat.

K: Hogy imádkoztatták?

V: Verték, hogy térdepeljen le, oszt imádkozzon.

K: Ezt miért csinálták?

V: Nem voltak éssen.

K: Miután meghalt az anyjuk, mennyi időre haltak meg ők?

V: Még nyilván egy él belülök.

K: Itt lakik Besenyszögön?

V: Itt. A szeretetotthonban. Egy nagyon öreg ember már.

K: Hogy hívják?

V: Szabó Ferkó.

K: Tudnék vele beszélni, ha megkeresném?

V: Hiába keresed meg, ő nem tudja, hogy tudott valamit.

K: Elfeledkezett mindenről?

V: Persze. Igen, nem beszélgethetsz arról.

K: A Szilaj Julis néninek ez a fia?

V: A fia.

K: Miért mondták a Szilaj Julis nénire, hogy boszorkány, tehát hogy nézett ki?

V: Rendesen nézett ki. Nem volt rajta semmi különleges, mondjuk hosszú volt az orra?

V: Nem, hogy mért mondták? Arra tudom csak, hogy hát mindig olyanokat csinált, hogy bement oda a kúthoz a kert alá, fürdött a malacokkal meztelen. Mink meg lestük, mint gyerekek. Azt mondják, hogy boszorkány, én nem tudom.

K: Nem igézett meg senkit?

V: Nem. Nem.

K: Rendes ruhában járt?

V: Rendesbe. Rendesen nevelte a családot. Fia is volt neki, unokája is.

K: Él még az unokája?

V: Él, de megbolondult, hálóval fogták be.

K: Hol lakott?

V: A ladányi úton, egy elhagyott tanyába költözött be.

K: Ki fogta rá először, hogy boszorkány?

V: Olyan kisgyerek voltam én is, hogy én se tudom.

K: Tudsz olyan konkrét esetről, akit ez az asszony megrontott?

V: Nem tudok. Nem.

K: Milyen néven emlegették még?

V: Én gyerekfejjel, ahogy hallottam, mindig azt mondták, hogy boszorkány. Volt neki egy néma lányka.

K: Még él?

V: Az is meghalt. Meg a szülei is meghaltak.

K: Hogy halt meg?

V: Nem emlékszek már rá, hogy halt meg.

K: Ez a nő tudott varázsolni?

V: Nem tudom, mert annyira már nem tudom, csak mondták, hogy Szilaj Julis néni boszorkány.

K: Rontani tudott?

V: Hát azt mondták, mikor haldoklott, egy hétig haldoklott, nem tudott meghalni, míg be nem mentek a fiai, oszt átadta nekik a boszorkányságot.

K: Hová temették el?

V: A lenti temetőbe van.

K: Megvan még a sírja?

V: Biztos megvan.

K: Mikor halt meg?

V: Nem emlékszem. Nem tudok olyan sokat róla.

K: Hogy lehet megállapítani, hogy valakit megigéztek? Vannak rá módszerek?

V: Hát, nem tudok róla, hogy megrontottak volna valakit. Hát azt mondták, megrontottak arra valakit. Vagy öt gyerek lesántult.

K: A Szilaj Juliska rontotta meg őket?

V: Nem, egy másik, de arra már nem emlékszek, hogy kicsoda.

K: Az is arra lakott?

V: Ára. Hogy egy nap, ára megsántult, olyan nyomorék lett, hogy egy napon vagy 4-5 lyány.

K: Ezt az asszonyt nem ismerted?

V: Nem. Nem emlékszek én már arra.

Volt ember is, aki megsántult, akkor volt ott vagy két asszony is. Két lyány, gyereklyányok voltak, majdnem egymás mellett laktak. Ösmertem mind a kettőt.

K: Miért sántultak meg? Tettek valami rosszat az asszony ellen?

V: Azt mondták, hogy megsántultak, megrontották őket.

K: Nem tettek semmi rosszat ellene, ami miatt ezt csinálta volna?

V: Nem. Mert nem volt az nyilvánosságra hozva. Ugyanúgy megbénultak ezek a gyerekek, oszt ráfogták, hogy betegek lettek. Úgy lehet, akkor is az volt, csak nem tudták, hogy mi az. Nem tudta az orvosi tudomány.

K: Az emberek tartották vele a kapcsolatot? Nem kerülték?

V: Nem. Senki se. Nem.

K: Idősek voltak ezek az asszonyok, akiket boszorkánynak tartottak, meg az az ember?

V: Idősek.

K: Mikor rontottak, akkor is ilyen öregek voltak?

V: Nem tudom. Nem lett hivatalosan tudomásul véve az országnak, hogy azok rontottak, csak így a népek mondták.

K: Csak öregkorukban rontottak, vagy már fiatalkorukban is?

V: Öregkorukban tartották őket boszorkánynak.

K: Mi okból?

V: Nem tudom.

K: Hogy lesz valakiből boszorkány?

V: Nem tudom.

K: Ráfogják? Átadja a fiainak?

V: Hát arra emlékszek, ilyen gyerek lehettem, hogy azt mondták, haldoklik Julis néni, haldoklik, de nem bír meghalni. Hívatta befelé a gyerekeit, de nem mentek be. Bementek, megcsókolta őket, oszt meghalt, ők meg betegek lettek.

K: Végül is miért mentek be?

V: Nem tudom, mert még olyan kicsi voltam. Csak akkor azt mondták. De arra emlékszek, hogy elmentem a temetésre is, oszt ott voltak, kiengedték a csendőroket a gyerekeket. De agyonig ki volt varasodva a szájok, lázasak voltak, a szájok ki volt varasodva, így-e, körül. Még kérték az anyjokat is, ott a sírnál, bementek, még ezt se felejtettem el. Volt ott egy kút, elmentek a temetésről, oszt ittak.

K: Miért ittak a kútból?

V: Mert lázasak voltak. Nem is voltak éssen, betegek voltak.

K: Az egyik meghalt, a másik hogy gyógyult meg?

V: Helyregyütt. Ketten voltak, voltak ők többen is, de ez a kettő ment be, Anti meg Ferkó. Azt hiszem él a szeretetotthonban, de nem tudom biztosan.

K: Elfelejtett mindent? Miért nem szabad kérdezni erről?

V: Nem hivatalos ez. Hát, ha ez olyan mende-monda, akkor ő biztos tud róla. De hogy ő tudja-e, nem tudom. Hát nem tud már ő semmit se mondani. Öreg is.

K: Eszedbe jut még valami boszorkánysággal, vagy rontással kapcsolatban?

V: Olyan asszonyt még tudtam másikat, nem tudom milyen Juszti néne, az is gyógyított. Nem tudom milyen Juszti volt.

K: Ő mikor élt?

V: Már ő is régen. Az is meghalt.

K: Hogy gyógyított?

- V: Nyilván még én is voltam nála valamivel, ha valakinek fáj a válla, helyre tette. Meghúzgálta a bokáját, nyakát.
- K: Milyen gyógyfüvekkel gyógyított?
- V: Nem tudom.
- K: És az a másik ember?
- V: Azt se tudom.
- K: Akkor csak megnyomkodta?
- V: Megnyomkodta, meg borigattatta olyanokkal is borigattatták még ezelőtt a lábat, hogy tehenszarral, meg ilyenekkel.
- K: Rárakták a lábra?
- V: Rárakták, bekötték vele, jó meleg tehenszarral.
- K: Ez mire volt jó?
- V: Ha a bokát megrántottam, bedagadt.
- K: Használt is?
- V: Használt.
- K: Ezek az emberek honnak tanulták ezeknek a füveknek a használatát?
- V: Nem, csak próbálkoztak.
- K: Nem örökölték a tudást a szüleiktől?
- V: Nem. Hát még énrajtam is mikor gyerek voltam, oszten volt rajtam olyan kilisnek hívtuk azelőtt, mindig csináltunk olyat. Pelyhet szaggattunk, tolyyúból csináltunk pelyhet, leszaggattuk a száráról, vagy ha volt pehely, oszt összekavartuk kovással meg tejfellel, aztat rátettük.
- K: Ez használt?
- V: Használt. Itt is volt nekem egy nagy, itt meglátszik a helye. Eztet is avval raktuk. Akkor itt is volt még egy csúnya nagy, csúnya vágás, kilis volt, arra meg szappanos kovászt csináltunk, avval megraktuk, aztán helyregyütt. Meg paradicsommal. Nem mentünk orvoshoz.
- K: Honnan tudátok, hogy ezt kell rárakni? Hogy jöttetek erre rá?
- V: Hallottuk mindig az öregebbektől, hogy nagyon fáj a lábam, tettünk rá szappanos kovászt. Én magam csináltam, kipróbáltam szappanos, tejfeles kovással.
- K: Szüleid nem tudták, hogy ezt így lehet gyógyítani?
- V: De mondták ők is – hogy majd teszünk rá écakára kislyányom szappanos kovászt, meg pelyhes kovászt, meg paradicsomot. Beköttük oszt reggelre kiszitta a gennyet.
- K: Milyen gyógyító módszereket ismersz még különféle betegségekre?
- V: Paradicsomos, szappanos kovász.
- K: És mondjuk gyomorfájásra?
- V: Gyomorfájásra meg mindig csak szódabikarbónát használtunk.
- K: Árpára?
- V: Árpára is kovászt tettünk. Beköttöttük a szemünket.
- K: És mondjuk hasmenésre?
- V: Kamillateát.
- K: Hasmenésre?
- V: Kamillateát, meg feketekávé. Ilyesmiket használtunk hasmenésre. Jó erős feketekávé.
- K: Nem jut eszedbe más gyógyító módszer?
- V: Nem. Már én is megöregedtem, aztán nem tudom.
- K: Gyógynövények közül csak a kamillát használtátok, mondjuk a csalánt nem?
- V: Hát azt is használtam. Kamillateát már asszonykoromban is használtam, ha felfázott a hólyag, akkor beleültem.
- K: Más növényeket nem használtál?
- V: Nem. Hát én is gyerekkoromban, amit használtam.
- K: Látók voltak a faluban? Olyan emberek, akik kapcsolatot tartottak a halottakkal, kincsletők, halottlátók?
- V: Nem hallottam.
- K: Olyan, aki megjósolta a betegségeket vagy a halált?
- V: Hát azt jobban mondták, hogy nemsoká meghal, mondták az öregek, de nem vettük úgy túlságosan figyelembe.
- K: Volt valaki, aki különösen mondogatta, aki értett ehhez?
- V: Azt nem tudja senki se.
- K: Olyan volt, aki szellemet idézett?
- V: Nem.
- K: A környéken sem volt ember, aki ilyeneket csinált?
- V: Nem tudok.
- K: Sülyön, Fokoron vagy Ladányban?
- V: Nem jártunk mi sehova se, csak ha mentünk is Szónakba gyalog bementünk. Nem volt erre közlekedés semerre se.
- K: Lidércről tudtok?

V: Nem.
K: Táltosról?
V: Nem.
K: Garabonciás diákról?
V: Azt se tudom mi az.
K: Akkor errefelé ez nem nagyon elterjedt.
V: Démonokról hallottatok, mint gabonadémon, aki elviszi a búzát?
V: Nem tudok.
K: Nem kísértett senki a faluba?
V: Hát ijesztgettek, ha mentünk ára hazafele, hogy volt ilyen nagy tők, oszt kifúrták az oldalát, beletettek egy gyertyát, akkor madzaggal lóbázták, oszt akkor megijedtünk tüle. Vagy lepedőt tettek magokra, osztan megijesztettek bennünket:
K: Rontó módszereket ismersz?
V: Nem.
K: Rontó szövegeket?
V: Nem tudok. Nem emlékszek rá, ha gyerekkoromba tudtam volna is. Volt egy másik asszony is, most halt meg nemrég e, Nagy Mártának hívták, az jósolt mindig.
K: Hol tanulta a jóslást, nem tudod?
V: Nem tudom. Énnekem is jósolta, mikor tata odavolt a háborúba, nem gyűtt haza, elmentem hozzá kártyát hányatni, oszt aszonta, hogy hát hamarosan levelet kapok. Kaptam is.
K: Besenyszögi volt?
V: Igen.
K: Szülei is, itt született?
V: Igen, mindenki. Rendesen jártunk hozzá pízé kártyát hányatni.
K: Az anyja nem jósolt?
V: Az anyja nem. Nem.
K: Hogy jósolt?
V: Kártyáról. Hányta a kártyát is, meg nézte így a tenyerünkön is ezeket az ereket e.
K: Akkor tenyérből meg kártyából jósolt. Ez általában bejött?
V: Énnekem egyszer begyűtt.
K: Sokan jártak hozzá?
V: Sokan. Honnan tudtátok, hogy ez a jós itt él?
Hát, hányta a kártyát, mentünk hozzá mindig vasárnap délután, vittük neki a píz, mert igazat jósolt, mert énnkem is azt mondta, hamarosan kapok levelet. Kaptam is tatától levelet, aztán megint megjósolta, hogy hamarosan hazagyün, majd oszt levez. Ő volt a szeretöm. Barátom, úgy hívták akkor, hogy szerető. Haza is gyűtt, levelet is kaptam, másik évben is hazagyűtt március 9-én, oszt március 25-én hozta is a gyűrűt.
K: Miért csak vasárnap délután lehetett ehhez az asszonyhoz járni?
V: Jártak oda mindig, de akkor vasárnap délután mindig ráértünk, mert egész héten odavoltunk dógózni.
K: Nem csinált semmi mást, csak jósolt?
V: Nem. Csak jósolt.
K: Mikor kezdett jósolni?
V: Nem tudom, hogy alakult ki nála.
K: Nem tartották emiatt boszorkánynak?
V: Nem. Mentünk rendesen hozzá, meg együtt őriztük vele a libákat.
K: Átlagosan nézett ki?
V: Hát ő nem.
K: Csúnya volt?
V: Csúnya. Félre volt a feje.
K: Bolond is volt?
V: Nem volt. Nem. Csak forgatta a fejét.
K: Öreg volt?
V: Öreg. Erre megint emlékszek. Ennél már voltam.
K: A szerencsében hiszel?
V: Nem, mert énnkem még nem volt.
K: Van szerencseszám, vagy szerencsenapod, szerencsetárgyad?
V: Nincs.
K: Nem is volt soha?
V: Nem.
K: A horoszkópban hiszel?
V: Nem.
K: Milyen jeleket ismersz, ami szerencsét hoz?
V: Kéményseprő, ha kéményseprővel tanákoztunk, mindig azt mondták, hogy szerencsénk lesz.
K: Ilyenkor kellett csinálni valamit?

- V: Nem. Nem is lett szerencsénk se. Meg ha a nyúl balra szaladt, akkor is szerencsénk lett. Azt mondták. Meg, ha a bal szemünk viszket, szerencse ér. Jobb szemünk viszket, rívás ér.
- K: Ezeket ki találta ki?
- V: Akkor, újévre nem szabad tyúkot vágni, mert kikaparja a szerencsét. Újévre disznót kell vágni, az betúrja a szerencsét. Ilyeneket tudok.
- K: Ezeket honnan tudod?
- V: Gyerekkoromba hallottam, oszt tudom.
- K: Szüleid is tudták?
- V: Nem, én szoktam csinálni, mióta asszony vagyok én nem is csináltam. Szolgáló voltam az uraknál, oszten az mindig aszonta, hogy Franci, újévkor mindig egész kenyér legyen a házadnál, akkor egész évben lesz kenyered. Ezt mindig betartottam, egész kenyeret szegtem meg, volt is énnekem ötven éves asszony vagyok, de mindig volt kenyérem.
- K: Az öregek is csinálták, mikor te fiatal voltál?
- V: Hát én mindig csináltam, én mindig csináltam.
- K: Tőlük tanultad?
- V: Persze. Sok helyen tudták. Nem is vágtam sose tyúkot újévre, csak disznót.
- K: Van még valami, ami a szerencsével kapcsolatos? A kifordított ruha?
- V: Az is azt mondják, hogy szerencse, ha valaki fordítva köti fel a kendőt a fejire, vagy fordítva veszi fel a szoknyáját.
- K: A patkó?
- V: Azt mondják, az is szerencse, nem tudom. Nem hozott énnekem szerencsét.
- K: Milyen szerencsétlenséggel kapcsolatos dolgok vannak? Hallottál már a péntek 13- ról?
- V: Hát énnekem volt olyan szerencsém, mikor olyan 4-5 éves voltam is, elvesztem.
- K: Hogy vesztél el?
- V: Elküdtek a bótba, oszt én burokba születtem.
- K: Az is szerencsét jelent?
- V: Azt mondták, aki burokba születik, annak mindig szerencséje lesz. Azt mondták, azé lett szerencsém, elmentem a bótba reggel, oszt nem tudtam hazamenni, még olyan pici vótam, eltévedtem. Azt is tudom, hogy mosóporé küdtek el, kisé ősszel vót, nem tudtam hazamenni, arra hoztak vissza Süly alól.
- K: Hogy keveredtél oda?
- V: A határba jártam, oszt megfogott egy ember, szántott, oszten odahítt, vagy odagyűtt hozzám, ára ridogáltam, kérdezte ki lyánya vagyok. Nem tudom megmondtam, vagy nem mondtam-e meg, de biztos megmondhattam, mert hazahozott. Estére értünk haza. Hazahozott, oszt letett a templomnál, onnat már haza tudtam menni. Vagy hazavitt mán azt sem tudom. Azt mondták, azért van szerencsém, mert burokba születtem. Akkor egy vásárkor megint elvesztem. Nagyapóval mentem ki a vásárra, fogta a kezemet, oszt elengedtem a kezit, elmentem széppapíré. Addig el is veszített. Hazamenni meg nem tudtam. Ott van a piacnál a híd, a rozoga híd, az alá beültem. Ott ültem, oszt nem mondtam meg senkinek se, hogy hínak, ki lyánya vagyok.
- K: Miért nem mondtad meg?
- V: Mindenkitől fitem. Oszten akkor is kerestek, oszt estére meglettem.
- K: Ki talált meg?
- V: Mama. Anyám. Ott ültem, ott ridogáltam, ő meg már nem talált, azt hitték, megfogtak a vásárosok, elvittek valamére.
- K: Miért vittek volna el?
- V: Mert ezelőtt azt mondták, hogy elvitték a gyerekeket. Hogy igaz vót-e? Estefele hallom, hogy kiabált, hogy Franciskám, kislyányom, mére vagy? Oszten kigyűttem a híd alól, megismertem a hangját. Így lettem meg. Azt mondják azé, mert burokba születtem.
- K: Azt hallottad, hogy a fekete macska szerencsétlenséget hoz?
- V: Nem.
- K: És a visszafordulás az ajtón?
- V: Nem. Meg olyanokat csináltak, hogy ha a gyerekeknek bedagadt a torkuk, a macska farkát kellett háromszor a torkába megforgatni.
- K: Mindegy, hogy milyen macska farkát?
- V: Mindegy. Kanmacska farkát.
- K: Ez hatott?
- V: Á, nem.
- K: Akkor miért csinálták?
- V: De aztán má megfordult rajta egy hét múlva, oszt ráfogták, hogy tényleg azért gyűtt helyre.
- K: Mindegy, hogy milyen színű macska volt?
- V: Mindegy.
- K: Ezt ki találta ki?
- V: Öregasszonyok. Hát. Meg a kártozás. Nemrégén is volt nekem a házamnál, de nem dobtam át a szomszédba, kihajintottam.

K: Miért kell átdobni a kártojást a szomszédba?
V: Hát azt mondták, hogy szerencsétlenség, oszt akkor nem ér kár. Keresztül kell dobni a háztetőn.
K: Okozott már valakinek kárt, aki nem dobta át?
V: Nem tudok azt se, hogy okozott e valakinek ugyan kárt
K: Milyen tyúk tojja?
V: Rendes tyúk. Ilyen kicsike, de az már maga kár, hogy nem nagy.
K: Le szoktad kopogni a jó dolgokat?
V: Nem.
K: Vannak időjárásjóslások. Miből tudod megállapítani, hogy esni fog az eső, vagy fújni fog a szél, vagy nagyon meleg lesz?
V: Mindenem fáj mostmá, azért megtudom.
K: És régebben?
V: Régebben meg megint az öregek, megint azt mondták, hogy hát rossz idő lesz, mert fáj a lába. Most én is aszondom már. Mára is aszontam, hogy vagy meleg gyün, vagy hideg.
K: És az állatok viselkedéséből?
V: Hát a fecske lent száll, a birkák szaladgálnak.
K: Ekkor lesz eső?
V: Igen. Rossz idő lesz, mert a birka szaladgál. Ha a fecske lent száll, azt mondják, hogy eső lesz, mer akkor a legyek meg a bogarak le vannak szállva, azt hajkurássza. De azt mondják, hogy esőre szállnak le a legyek is, leszáll a fecske is lentre. Ilyeneket.
K: Nem csináltak olyat, mikor megszületett egy kisgyerek, akkor nem a saját nevén szólították, hanem adtak neki egy másik nevet, hogy ne tudják megrontani?
V: Nem hallottam.
K: A nap vagy a holdfogyatkozáshoz fűződtek babonák vagy hiedelmek?
V: Nincsen. Mindig aszonták, hogy nem jól ment le a nap, vagy nem jól süt a holdvilág, hogy világvége lesz.
K: Hogyhogy nem jól ment le?
V: Hogyha napfogyatkozás is volt.
K: Csak ennyit mondtak?
V: Igen.
K: A terhességgel kapcsolatban vannak hiedelmek? Miből tudtátok, hogy lány vagy fiú lesz a születendő gyermek?
V: Sok minden. Ha tele van a dereka meg a fara, akkor lyánya lesz, ha hegyes hasa van, meg gyerek lesz. Ilyeneket hallottam, de nem tudom igaz e. Na ennek lyánya lesz, mert nagyon kerek. Nagyon hegyes hasa van, ennek fia lesz. Hogy igaz-e, nem igaz-e?
K: Vonatkoztak tilalmak a terhes nőkre, tiltottak bizonyos dolgokat?
V: Nem.
K: Vannak az anyajegyek, ezek miért keletkeztek?
V: Hát aszonták mindig, hogy megütik. Nem igaz, mert anyáttal terhes vótam, vágtam a fát, kiszállt a balta, meg a fa itten (a szeménél) úgy megütött, hogy csupa vér vót, befeketedett az arcom, bedagadt. Az volt az első kérdésem, mikor megszületett, hogy van e neki valami baja, kérdeztem a bábaasszonyt. Mér vóna?
K: A bábaasszonyok mit tudtak?
V: Hát ugyanúgy levezették a szülést, mint az orvosok.
K: Gyógyításhoz is értettek?
V: Nem.
K: Mind innen Besenyszögről került ki?
V: Persze, Besenyszögről, most halt meg az, aki legutoljára volt bábaasszony Besenyszögön. Egy hónapja temették el.
K: Hol tanulta a babamesterséget?
V: Biztos tanfolyamra elmentek valamére, nem tudom azt se. Mert mikor én szültem is, már anyádnál is ő volt.
K: Vannak itt a környéken furcsa vagy rejtélyes helyek. Ami régen áldozati hely volt például?
V: Nem, nincs.
K: Régebben sem volt?
V: Nem, mióta én megnyöttem, igaz-e, azelőtt még jobban babonás voltam, valamikor a régi világba, de mióta én megnyöttem.
K: Vannak olyan napok, mikor tiltások vannak, mondjuk a Húsvéthoz vagy a Pünkösdhöz. Ismersz ilyen tiltásokat, vagy hiedelmeket?
V: Nem tudok. Nem.
K: Szentiván éj? Tudsz róla valamit?
V: Az a búcsú.
K: Szoktak ilyenkor valamit csinálni, mondjuk tűzátugrást?
V: Nem. Besenyszögön sose tudok róla, csak ilyen nagy sátoros ünnepet.

K: Mondjuk halottak napján van valami tilalom?
V: Halottak napján? Nincsen.
Húsvétkor van. Nagyhéten van, nem szabad húst enni.
K: És meddig?
V: Húshagyótól, hamvazószerdától húsvétig.
K: Mikor van hamvazószerda?
V: Március valahányadikán. Negyven napig van böjt.
K: Miért nem szabad olyankor húst enni?
V: Mert azt mondták, akkor fogták el Jézust, hogyhíjákolták el Jézust, vagy mit csináltak vele, mit tudom én. Akkor hamvazószerda után, előtte való hét vót, szerdától meg húsvéttól mindig böjt vót. Hamvazószerdán mindig pampuskát süttünk, olajon.
K: Van valami oka, hogy miért?
V: Az vót a szokás. Mert Jézus akkor halt meg, aztán 40 napig böjtöltünk.
K: Mit mondtak neked régen, mikor kicsi voltál, hogy mi van halottak napján?
V: Mindenkinek a halottja egy óra hosszára ki van szabadulva a pokolból.
K: Mikor van ez az óra?
V: Mindenszentek estéjén egy óra hosszára, azért megyünk ki a temetőbe. Hat órától hétig harangoznak.
K: Nem tudod ki találta ki?
V: Nem tudom, ez hivatalból, mindig harangoznak, mióta én eszemet tudom. Hat órától hétig.
K: Miért szabadulnak ki ilyenkor a halottak?
V: Mert mindenszentek a halottak napja is.
K: Mit kell ilyenkor csinálni?
V: Imádkozni meg gyertyát gyújtani, hogy boldoguljanak.
K: Ilyenkor találkozni lehet a halottak lelkével, vagy mi van ilyenkor?
V: Nem hiszek benne, nem lehet, hogy ott tanálkoznak együtt odale, aszongyák, de nem hiszek benne.
K: Ismersz jóslatokat ehhez a naphoz kapcsolódóan?
V: Semmit se ismerek. Eztet tartottam, mióta tata meghalt. Nem is nagyon mentem a temetőbe, csak mikor a szüleim meghaltak, azóta jártam a temetőbe mindenszentekkor.
K: Szoktatok ilyenkor ételt készíteni a halottaknak?
V: Nem. Olyan is van, hogy visznek neki enni.
K: Hol van ilyen?
V: Nem tudom.
K: Honnan hallottad?
V: Még a cigányoknál is van aszongyák, hogy visznek nekik vacsorát.
K: Honnan hallottad?
V: Hát csak így népektől.
K: A faluban nem élnek cigányok, ugye?
V: Nincsenek, hát most már hoztak be pár cigánylyányt. Fiatalok.
K: A farsanghoz kapcsolódnak hiedelmek?
V: Farsanghoz? Búcsút szoktak járkalni.
K: Nem tudod, hogy mi ennek az oka?
V: Farsang van ugye vásárnap, az utána való héten van hamvazószerda, hát. A farsanggal bezáródik, azért mondom, böjt lesz. Ezelőtt farsangkor sose esküdtek, mán böjt volt. Meg csak Andrásig esküdtek, mert az is már böjt volt.
K: Miért kellett betartani?
V: Ezelőtt betartották.
K: Luca napjához kapcsolódnak hiedelmek?
V: Luca napját meg azt sokat tartották.
K: Mit kellett ilyenkor csinálni?
V: Írtunk 13 cédulát Luca napján, mindegyikre ráírtunk egy férfinevet.
K: Csak a keresztnévet?
V: Igen. Azt mondták, hogy minden nap el kellett égetni egyet.
K: Megnézted melyiket égetted el?
V: Nem, csak egyet elégettünk, aki legutolsó maradt égetéssel, olyan nevű vett el.
K: Bejött?
V: Nem emlékszek mán rá, de azt mondja tata, hogy őneki begyütt. Francit húzott, oszt Francit vett el.
K: Mit csináltatok még Luca napján. Voltak tiltások?
V: Ilyeneket csináltunk fiatalok, meg olyan is volt, aki sámlit készített, kis széket, mint ami van ideki sámlia ház előtt. Oszt akkor karácsony éccakáján arra ült rá a templomba. Akkorára elkészült, mert Luca-napján, 13-án van, oszt megkezdte, oszt 13 nap alatt lett kisen, oszt akkor este elvitte karácsony éccakáján a templomba, oszt arra ült.
K: Miért arra ült?
V: Nem tudom már.

K: Máskor is végeztetek férjjeslásokat? Hogy megtudd, kihez mész férjhez.
V: Csináltunk.
K: Milyen módszerekkel?
V: Papírt összehajtottuk, elégettük.
K: Ezen kívül volt más is?
V: Nem tudok róla. Nem emlékszek már rá, én már kiöregedtem belüle.
K: Szerelmi praktikákat végeztetek, hogy belétek szeressen valaki?
V: Nem. Én nem.
K: Valaki más?
V: Lehet, hogy csináltak, én nem tudom. Énbelém beleszerettek. Vót is, sok vót.
K: Vannak olyan időpontok, amit egyesek veszélyesnek tartanak? Mondjuk az éjféli?
V: Nem szabad éjfélikor ajtót nyitni, aszongyák.
K: Miért?
V: Én is hallottam már, én nem tudom. Kimentem már belüle. 74 éves vagyok.
K: Vannak olyan helyek, mondjuk templomban vagy temetőben, ahol be kell tartani bizonyos dolgokat, tilalmakat?
V: Nem tudok róla.
K: Hogy kell bemenni? Kell-e keresztet vetni?
V: Hát olyan is van, aki keresztet vet, ha bemeleg a temető kapuján, meg ha odamegyünk a sírhó is. Én nem szoktam keresztet vetni. Meg a sírkövet is csókolgassák.
K: Miért?
V: Nem tudom.
K: Egyesek szerint vannak különleges állatok. Bagoly, kuvik, kutya, béka.
V: A bagolyról nyilván aszongyák, hogy halál lesz. Ha kiabál a bagoly, meghal valaki.
K: Hol kiabál?
V: A háztetőn.
K: Ez biztos?
V: Olyan is vót már a sok közül, hogy meghalt valaki.
K: Mondjuk a kutyával kapcsolatban?
V: Az is, egész éccakka azt mondják az is, hogy éri valami a családot.
K: Úgy tudom, a varjú is megjósolja az időt. Igaz ez?
V: Igen, ha a varnyúk száldognak, az is rossz időre vall. Ilyenek vannak. Ez igaz, mert száldog a varnyú, meg ha északra megy a vadliba.
K: Akkor is hideg lesz?
V: A vadliba, ha északra gyün, akkor megy jobb időt keresni, mert északon hideg van, megy délre, meg a varnyúk is. Ha száldognak, gyünnek-mennek fa tetején, rossz időt érznek. Nem tanálja magát, fázik.
K: A gyógyításra visszatérve, ez az ember, meg az asszonyok ráolvasással is gyógyítottak, vagy csak füvekkel?
V: Füvekkel meg fujkálással.
K: Nem mondott közben valami szöveget?
V: Nem, hacsak magában nem mondott. Én nem voltam a keze alatt, én nem tudom, csak hallottam.
K: Vannak kísérteties helyek a faluban? Ahová nem szívesen mentetek, vagy amihez tiltások kapcsolódnak.
V: Nem. Nincsenek.
K: És a Templomdomb, vagy a Kenderföldpart?
V: Vót valamikor, de most már azt sem tudom, melyik vót.
K: Ezek miről kapták a nevüket?
V: Kendert természetettek.
K: És a Templomdomb?
V: Nem tudom, hogy melyik vót az.
K: A keresztutakhoz nem kapcsolódott semmi?
V: Aszonták, hogy a keresztútról nem szabad sose semmit felvenni, mert ha valakit meg akartak rontani, vagy ha valaki beteg vót, oszt valamit csinált vóna, a keresztútra tette le, oszt valaki felveszi, oszt ráragad. Zsebkendő, szennyeset vagy zsebkendőbe tettek valamit, oszt felveszik. A keresztútról nem szabad felvenni semmit se.
K: A temetővel kapcsolatban? A határban voltak olyan helyek, ahová nem nagyon mertetek menni?
V: Nem. Nem tudom.
K: Feszületeknél, vagy temetőknél?
V: Nem tudom.
K: Járatlan utakon? Ahhoz sem kapcsolódott semmiféle tilalom?
V: Nem tudom.

Interjú száma: 2.
Hangfelvétel ideje: 1998. október, délelőtti órák
Hangfelvétel helyszíne: Besenyszög, Rákóczi út
Hangfelvétel címe: Beszélgetés Besenyszög község boszorkányairól, népi gyógymódjairól
Hangfelvétel alanyának

Neve: Szakali Jánosné Péntek Erzsébet
Születési helye: Besenyszög
Ideje: 1913.
Lakcíme: Besenyszög, Rákóczi út 48.
Foglalkozása: Nyugdíjas
Vallása: Római katolikus
Anyanyelve: Magyar

Hangfelvétel készítője: Katona Henriett
Átírás szövege: K – kérdés, V – válasz

- K:** Tud olyan emberről a környéken, akit valami miatt boszorkánynak tartottak?
V: Ott az Angyel néni.
K: Hol lakott ez az Angyel néni?
V: Ott nem messze lakott, ez is ott lakott a Szentivánnál, a Szent-Jánoska szobor, az igaz-e.
K: Mit tudott? Gyógyítani?
V: Hát, megtették, hogy gyógyult-e a gyerek, vagy nem gyógyult, de az igaz volt, hogy fürdették a teknyőbe.
K: Miért fürdették így? Milyen bajt hogy gyógyítottak?
V: Mert annyira soványodott le, szenvedett a gyerek, nem tudták mi a baja, oszt eltanáták ezek az öregasszonyok. Szilaj Julesát mondták még, hogy boszorkány volt. Azt mondták nem tudott meghalni, míg át nem adja a tudományát. Beteg vót a gyerek, a testvérem, fogyott- fogyott, egyre fogyott lefele, soványodott, nem tudták mi a baja, orvos meg nem is vót biztos ennyi, mint mostan, meg pénz se volt. És akkor annyira hittek a vallásba, hogy ahogy beletették a kisgyereket a teknyőbe fürdetni, mikor szót a harang, a fürdővizet meg az épület sarokvasán öntögették lefele. Akkor megint beletették Pistánkat a teknyőbe, harangszó között fürdették meg a gyereket.
K: Melyik sarkára kellett önteni a háznak a vizet?
V: A sarokvasra, hogy folyjék, azokra a vasakra. (Az ajtónál). Oszt öntötték lefele, oszt háromszor kellett megismételni.
K: Ez használt valamit?
V: A szülő szerint se vót, aztán vitték orvosru- orvosra, hogy mondta már Bözsike, meg van verve, megrontották e. Hogy oszt az a rontották mi volt. Megrontották.
K: Volt valaki a faluban, aki rontani szokott, vagy rontott a faluban régen?
V: Hallani hallottam, hogy igaz volt-e. Az meg biztos, hogy a derekamat annyira. Meghalt, a Juszti mama volt. Bálint Juszti.
K: A fürdetést is ő javasolta a gyerekeknek?
V: Nem, az az Angyel néni volt.
K: A rontással csináltak valamit?
V: Nem, ha gyógyult gyógyult, ha elment, elment. Ha meghalt, megrontották.
K: Milyen betegségeket hogy gyógyított ez az Angyel néni?
V: Hát ez csak kente, ez masszírozta.
K: Pomázi Dávidról hallott?
V: Hát az vót. De én az Angyel néninek a vezetéknevét tényleg nem tudom.
K: Nem olyan fontos. Lábfájást, hasfájást, felfázást hogy gyógyítottak?
V: Gyerekkoromban az én szüleim, ha sebes volt a gyerekek a combja töve, vagy a feneke bement a kamilba oszt lekapták azt a sárgafődet. Meszeltük a kamilt, mázoltuk még azt is bemártottuk. Oszt aztat a szülők avval gyógyították, oszt gyógyult tüle. Hát az a poros valami, csakúgy mint én aztán gondoltam, vagy most, hogy a hintőportól, hogy a gyerekeket kenték. Az ilyen mázolásos volt. Akkor meg olyan tiszta, nem kint fődből, az az égett valami. Meg még az égett kenyérhajjal is vót valami. Aztat is csináták, azt meg Zölei Vera még a neve rékasi, de tudom, hogy vót valami. Meg a Márta, azt tudom, hogy a kártyát hányta, nem vótam nála.
K: A tehéntrágyával hogy gyógyítottak?
V: Te, ilyen gyulladákos sebeket. Ami nem fakadt ki, csak gyulladt, veresedett, fáj, borzasztó fáj. Aztán frissen, de az olyan azóta gondolom, hogy puha volt lágyan, oszt megszíta, megfőzte, aztán már utóbbi időkben csinálták aztat mindennel, hagymával, paradicsommal, de a tehenganalyt az istállóból hordták.
K: Ezeket honnan tudták?

- V:** A szüleim, de azok meg még a szülőktől, csak az öregebbektől, a régiektől. Ezekre mondták, hogy tudósok, meg boszorkányok, mert mindent tunnak, de nem volt itt olyan. Boszorkányra én soha nem tudom, hogy boszorkánynak mondta.
- K:** Szilaj Julcsára azt mondták, hogy boszorkány, mert nem tudott meghalni, míg át nem adja a boszorkányságot a fiainak. Erről hallott valamit?
- V:** Igen? Lehet. Nem, édesanyám, hogy megzavarodtak, meg ezek. Hogy megzavarodtak, azt már tudom.
- K:** Akkor nincs a környéken olyan, akit boszorkánynak tartottak?
- V:** Hát hogy oszt csak vicceltek, hogy seprűvel, meg így elkergetni, meg úgy elkergetni, a jó isten tudja.
- K:** Kivel vicceltek? Mindenki, vagy volt valaki, akire ráfogták, hogy boszorkány?
- V:** Ha sikerült, vagy megjavút, akkor azt jósnak mondták inkább. Jósnak. Rájósolt, ráimádkozott meg minden nap ilyeneket tudnak. Jézuska tudja, hogy igaz vót-e?
- K:** Mit jelent az, hogy ráimádkozott?
- V:** Hát mondta az imádságot.
- K:** Esetleg tudna mondani ilyen imádságokat, amiket a betegségekre mondtak?
- V:** Nem tudok én mondani.
- K:** Besenyszögön vagy a határában voltak olyan helyek, amelyeket kísértetiesnek tartottak? Ahová félnek odamenni az emberek?
- V:** Most már ebbe a rendszerbe nem.
- K:** És régebben?
- V:** Régebben se tudok, az én időmbe, hogy lett volna valami.
- K:** Mondjuk temetőbe bemenni?
- V:** Hát oda este fitünk bemenni a temetőbe, nemigen járnak este. Nem vót az ezek előtt, eltemették a halottat, nem mentek, csak mindenszentekkor, mint most.
- K:** A keresztutakhoz fűződtek mondások vagy tiltások?
- V:** Ez meg még Esvíg Csörkéék idejében vót. Álljal csak meg no! Várja csak! No majd rágyüvök, de ezt meg az én anyám mondta, mert Csörkéhő nem tudom ki akart járni, a nagy tábla csokik meg mind át vótak ide hajingálva. Fel akartam venni, oszt azt mondta anyám, hát hogy ne vettem volna, ez mán anyám idejibe, mikor itt vót 30 évvel ezelőtt vót az, hogy ne vegyem, mert keresztút.
- K:** A keresztúton voltak a csokik?
- V:** Hát keresztút, mer erre is vitt, meg emerre is, oszt nem engedte behozni az anyám a gyerekeknek, mert aszongya, hogy megrontsák. Igen, keresztutakra. De ez meg itt vót. Azt tudom, hogy át lett hajingálva. Hogy oszt, ha felvettük, megettük vóna a gyerekek betegek lettek vóna-e, azt már nem tudom.
- K:** Vannak bizonyos napok, mikor tiltások vannak érvényben, mondjuk Luca- napján, karácsonykor, farsangkor?
- V:** Hát az nem hiedelem vót, hát aztat csináltuk, hogy ki lesz a szeretőnk.
- K:** Milyen módszerrel?
- V:** Az a papíros, még én is csináltam, de azt nem tartom rossz szokásnak. Meg nem szabad vót varrni Luca napján, mer bevarrjuk a tyúk seggit. Nem tojnak.
- K:** Csak a varrást tiltották?
- V:** Varrni nem szabad vót. Igen.
- K:** Volt más férjjóslás is, hogy lehet megállapítani, hogy ki lesz a férjünk?
- V:** Meg átkiabáltunk a szomszédba, én is Gizát mindig vicceltem, őneki is vót tyúkjá, oszt átkiabáltam, hogy a te tyúkod kotkodáljon, az enyém meg tojogáljon! Hát az szokás kérdés, az más.
- K:** Volt másfajta férjjóslás is?
- V:** Hát akinek sikerült, annak sikerült, akinek meg nem, annak nem.
- K:** Szerelmi varázslások voltak, hogy beleszeressen a kiválasztott ember?
- V:** Nem.
- K:** Mert valahol vannak, olvastam már ilyeneket. Tudna még mondani jeles napokra vonatkozó tiltásokat? Mondjuk karácsonyra vagy farsangra.
- V:** Újévre nem szoktunk tyúkot vágni, mert kikaparja a szerencsét. Ezeket nem szabad. Nagypínteken meg egyáltalán nem, sóba-vízbe krumplit kell enni. Meg ahol laktam, Jóska bácsi a pínteki napot rendes közömbös napnak tartotta csak vizet itt egész nap, Mari néni meg a szombati napot, a Mária napot tartotta. Ez igaz vót. Igen, ilyenek, de ez nem boszorkányság, vallás, az ő milye, oszt ő abba hitt.
- K:** Látók voltak a faluban, akik meg tudtak jósolni betegséget, halált, kincset, vagy kapcsolatot tartottak a szellemekkel?
- V:** A hitbe én még máma is hiszek, én szeretek hinni a magam hitibe. Oszt akkor annyira sikerül, hogy még jobban.
- K:** Voltak olyanok, akik direkt olyannak kiáltottak, ki, aki meg tudja mondani, hogy ki fog meghalni, vagy hol van elásva kincs?
- V:** Olyat már nem tudok. Hogy létezik e most, nem tudom.
- K:** És régebben?
- V:** Régebben, ha vót is, de mi még gyerekek vótunk, a '40-es években.
- K:** Hallott Pomázi Dávidról? Ő csak gyógyított?

- V:** Úgy, ha mosten evvel a fővel gondolkozok, hát gyógyította, csinálta, de azok szerettek vóna a másikon segíteni, csak azért.
- K:** Olyanról tud, aki rontott, vagy boszorkánynak tartották?
- V:** Nem. De ott vót a Vakhal Kata anyja, aszonták róla, hogy bement a komrába, megrázkódott, oszt lett egy csomó túró. Nem is kellett a lyánya senkinek.
- K:** A szellemekben hisz?
- V:** Nem.
- K:** Látott már valaki szellemet a faluból?
- V:** Senki nem látott szellemet, legfeljebb álmába. De azt mondják a Szabó Máriának megjelent a Mária.

Interjú száma: 3.
Hangfelvétel ideje: 1998. október, délelőtti órák
Hangfelvétel helyszíne: Idősek Otthona, Besenyszög, Szabadság tér 3.
Hangfelvétel címe: Beszélgetés Besenyszög község boszorkányairól, népi gyógymódjairól
Hangfelvétel alanyának
Neve: Kővári Józsefné
Születési helye: Besenyszög
Ideje: 1914.
Lakcíme: Besenyszög, Szabadság tér 3.
Foglalkozása: Nyugdíjas
Vallása: Római katolikus
Anyanyelve: Magyar
Hangfelvétel készítője: Katona Henriett
Átírás szövege: K – kérdés, V – válasz

Interjú száma: 4.
Hangfelvétel alanyának
Neve: Fekete Andrásné
Születési helye: Besenyszög
Ideje: 1910.
Lakcíme: Besenyszög, Szabadság tér 3.
Foglalkozása: Nyugdíjas
Vallása: Római katolikus
Anyanyelve: Magyar
Hangfelvétel készítője: Katona Henriett
Átírás szövege: K – kérdés, V2 – válasz

- K:** Régen, mikor még nem nagyon voltak orvosok a faluban, hogyan gyógyították a betegségeket?
- V:** Hát úgy, hogy csak vót, mert vót itten nem tudom hova való, az is csak olyan hogy hát, no... monddjad!
- V2:** Hát milyen, hát az rendes, nagyon is orvos volt. Persze, meg patikus vót, annak is vót tudása.
- K:** Mondjuk a keléseket, hátfájást, hasfájást, fogfájást, torokfájást hogy gyógyították?
- V:** Ó, hát ilyenekre nem adtunk ezelőtt!
- K:** Növényekből nem főztek orvosságokat?
- V:** Nem. Esetleg Szegfűteát főzött édesanyám.
- K:** A virágból?
- V:** Abból, igen.
- K:** Ez mire volt jó?
- V:** Hát nem tudjuk, csak aztat igya, oszt akkor készen van. Főzött teát, osztan akkor, ha el vótunk rekedve, akkor aztat ittuk.
- K:** Mondjuk a hasmenést mivel gyógyították?
- V:** Semmivel se.
- V2:** Vadgesztenyével.
- K:** Csak a sima vadgesztenyével?
- V2:** Lereszelték és úgy beadtuk a gyerekeknek is.
- K:** Használt?
- V2:** Használt. Vagy pedig ectes-tej, édes tejbe egy kis ectet cseppentettünk kanállal, lenyelte, az is megfogta. Az ectes tej.
- K:** Nem használtak semmiféle gyógyfüvet?
- V:** De, hogyne használtak. Vótak igaz-e, a jószágokra is, egyik a másikat meglökte, vót az a bógácskórénak hitták aztat. Megfőzték, olyan rosszabbik, már olyan, ami elhasznált lábas vót, megfőzték, oszt avval mosogatták, oszt avval gyógyították.
- K:** Volt olyan ember a faluban, aki különösen értett a gyógyításhoz?
- V:** Vót hát. Hajdú Ádám bácsi. Aztat is úgy híták. Aztat is elhíták sokszor, akkor Pomázi Dávid bácsi. Tudott gyógyítani is, meg rontani is.
- K:** Hogy gyógyított, először ezt tessék már nekem megmondani? Mivel gyógyítottak ezek az emberek?
- V:** Tudja a csuda! Nem tudom, hogy csinálták.

K: Füvekkel, nyomkodással, varázsigékkel vagy mivel?
V: Inkább nyomkodással. Meghúzgálta a ...
K: Szövegeket mondott közben?
V: Hát azt nem hallottunk. Csak mink is hallottuk ezeket.
K: Maguknak volt konkrét esetük ezzel az emberrel, hogy elmentek volna magukat gyógyíttatni hozzá?
V2: Ááá.
V: Egy esetet én is el tudok mondani, hogy mikor történt, hogy melyikünket szoptatott édesanyám. Így ült a konyhába egy kis széken és már ízé, Dávid bácsi, mikor odaért, beköszönt. Aszondja, szopik Mari? Szopik. Elengedte a tejet és többet nem lett teje édesanyámnak. Kifakadozott a mellye meg minden. Ezt má megrontotta.
K: Melyik ember rontotta meg?
V: Ez a Pomázi Dávid. Igen. Ezt az egyet tudom, mert ez édesanyámmal történt.
K: Más esetről hallott, hogy mást is megrontott volna?
V: Hát lehet, hát ugye vót ilyen, de hát ugye nem mondták.
K: Hallomásból sem tud ilyeneket?
V: Nem figyeltem én még akkor arra, hogy hát itt csak ezt az egyet tudom, nagyon csúnya vót neki, kifakadt, megdagadt a mellye. És többet, lett még azután egy kislyánya, aztat már nem tudta szoptatni. Nem lett neki teje többet.
K: Mi okból ronthatta meg az édesanyját ez a Pomázi Dávid bácsi?
V: Nem tudom.
K: Valami rosszat tett ellene?
V: Hát nem tett ellene semmit se, mert ő gyütt oda a házhó, mondom édesanyám a konyhába szoptatott, osztan ugye ahogy begyütt a gádorrostén, belátott, aszondja, szopik Mari? Aszondja, szopik, ennyi vót az összes.
K: Akkor nem haragították magukra ezt az embert?
V: Á, nem kellett ennek harag! Nem.
K: Hogy lehetett gyógyítani a rontást?
V: Sehogy se. Mert azután tudta, a tájára se gyütt édesanyámnak.
K: Hol lakott ez az ember?
V: Hol lakott? Most, ahogy a szövetkezet bót van a sarkon, ott van egy sarok, meg itt van egy sarok. Ahogy menünk Szónokra, hát mán arra be van építve, akkor még nem vót ára ház.
K: Mikor élt ez az ember?
V: A '20-as évekbe. Még '30. Nem tudom hányba halt meg, hát annyira nem törődünk az ilyesmivel ezelőtt.
K: Hallottam egy Pomázi Illés nevű emberről is. Tudnak róla valamit?
V: Aztat nem hallottuk, csak Pomázi Dávid bácsi vót.
K: Hol tanulta ő a gyógyítást?
V: Hát azt nem tudjuk.
K: A szülei is foglalkoztak már gyógyítással?
V: Nem mán akkor én csak úgy ismertem, hogy öregember meg öregasszony. Hát csak vótak szülei biztosan, mert kellett hogy legyen valakitű.
K: Ezt az embert nem tartották vajákosnak vagy boszorkánynak emiatt a tevékenysége miatt?
V: Nem.
K: Vajákosnak sem?
V: Azt se.
K: Boszorkánynak sem?
V: Nem. Nem beszélték meg ezelőtt ilyen izésen, nem egyáltalába.
K: Mende-mondák se terjengtek róla?
V: Nem terjengett.
K: Milyen néven említették még?
V: Csak Pomázi Dávid bácsi. Ha a jószágnak vót valami izéje, akkor aztat is mondták, hogy hídd el, menj el Pomázi Dávidhó! Oszten akkor, ha tudott, monda, ha nem meg, mikor milyen kedve vót, az is el se ment.
K: Ki foglalkozott még gyógyítással a faluból?
V: Más nem vót a faluba gyógyítás.
K: Hogy nézett ki ez az ember?
V: Átlagosan.
K: Volt vagy van olyan ember a faluban, akit régen boszorkánynak tartottak volna?
V: Nem hallottunk olyat, hogy boszorkány lett vóna, asszony.
K: És, hogy rontott volna valaki?
V: Rontani is tudott, meg izéni, segíteni is.
K: Más nem tudott rontani a faluból?
V: Nem.
K: Varázsolni tudott ez a Dávid bácsi?
V: Nem.

K: Szerelmi vagy rontó varázslatokról hallott?
V: Azt se hallottam.
K: Jósolni tudott.
V: Nem nagyon tudott jósolni se. Nem tudott jósolni, ugye?
K: Esetleg szellemekkel tartotta a kapcsolatot?
V: Á. Nem, ilyesmi nem vót.
K: Megigézésről hallottak, hogy megigéztek volna valakit?
V: Nem.
K: Vagy hogy szemmel megverték volna valakit?
V: Nem.
K: A környékről sem?
V: Nem hallottam.
K: Még régen, mikor gyerekek voltak, akkor sem?
V: Akkor még nem foglalkoztunk, mint gyerekek ilyesmivel. Nem egyáltalába, nem is vótunk a családba ugye, nem úgy vótunk, mint most.
K: Ez a Pomázi Dávid bácsi használt valamilyen kellékeket a gyógyításhoz? Vödröt, tükröt, keresztet vagy ilyesmit?
V: Nem. Nem hallottunk.
K: A rontás ellen lehetett valamivel védekezni?
V: Nem tudom, nem lehetett.
K: Imádságokkal?
V: Hát esetleg ő magába ráolvasott arra a valamire, de nem hangosan. Mert ugye a gyerekek akkor is kíváncsiak vótunk, osztan akkor, ha odagyűtt, körülálltuk. Osztan ugye ilyesmit nem. Ő csak magába, amit mondott, osztan akkor kisz. Annyi vót az összes.
K: Valami amulettet hordtak, ami megvédte volna magukat a rontás ellen?
V: Nem.
K: Egy boszorkány meg tud halni rendesen?
V: Persze. Aki születik, annak mindig meg kell halni.
K: Rendesen hal meg, vagy sokáig haldoklik?
V: Hát így az élő sorába is az egyik hamarabb meghal, a másik meg szenved hónapokon keresztül is.
K: Hová van eltemetve Pomázi Dávid bácsi?
V: Rendesen a temetőbe. A fenti temetőbe.
K: Vannak neki rokonai a faluban?
V: Hát vótak. Hát vót egy fia, de nem tudom, hogy él-e még az a Pomázi gyerek, él-e még?
V2: Hát az ugrott bele a kútba.
V: Hát én nem tudom, látod ezt se nem tudom.
K: Ez az egy fia volt?
V: Az az egy.
V2: Én nem tudom, hogy hány családja vót.
K: Vannak Pomáziak a faluban, nincsenek vele kapcsolatban?
V: Nem igen vannak kapcsolatba.
K: Látókról vagy látnokokról hallottak régen a faluban?
V: Nem hallottunk.
K: Jóst ismer a faluból?
V: Ugye ha valaki úgy kártyából tud kártyát hányni, osztan akkor mondja, de az is a tizedik se gyün be.
K: Ilyen volt, aki kártyából jósolt?
V: Nem nagyon vót. Nem.
K: Hogy tartják errefelé, a halállal vége mindennek, vagy létezik élet a halál után?
V: Hát nem létezik a halála után.
K: A szellemekben hisznek?
V: Hát abba sem nagyon. Vagyunk oszt kisz. Szóval nem foglalkozunk ilyesmikkel.
K: Szellemet tetszett idézni valamikor?
V: Nem. Nem szoktam az ilyesmivel felkovácsolni az idegemet.
K: Vannak jeles napok. Farsang, Pünkösd meg karácsony. Hogy ünnepelték meg?
V: Hát karácsonyt meg húsvétot. Hát ezelőtt húsvétkor ugye, vagy izé, farsangkor bál vót. Osztan akkor elmentünk táncolni. Szép lányok vótunk.
K: A farsanghoz kapcsolódtak tiltások, vagy olyan dolgok, amit célszerű volt megcsinálni?
V: Nem.
K: A vízkeresztet hogy ünnepelték meg.
V: Hát a vízkeresztet úgy, hogy az egyházi ünnep, osztan akkor akkor vizet szentelt a pap, oszt elmentünk szentelt vizé. A vízkereszt nálunk ilyen vót.
K: Volt valami dolog, amit ilyenkor tilos volt csinálni?
A húsvéhoz, karácsonyhoz vagy az újévhez kapcsolódtak olyan dolgok, amit tilos volt csinálni?

V: Nem.

K: És a pünkösdhöz?

V: Hát a pünkösödöt meg csak olyan, olyan, mint a. Hát mondtuk, hogy pünkösöd van, pünkösöd van. Ja, ezelőtt, mikor kislyányok vótunk, elmentünk, felőtöztünk, osztan akkor ilyen kis fűbül-e vagy mibül koszorút fontunk, osztan akkor elmentünk, oszt mondtuk, hogy:
Mi van ma, mi van ma, piros pünkösöd napja,
Hónap lesz, hónap lesz a második napja,
.....
Ha jó lyányok vónátok, velünk tartanátok.
Oszt vége.

K: Ilyenkor mit csináltak? Mentek körbe a faluban?

V: Mentünk házakhó, osztan akkor ugye megkínáltak sütemínnyel, mert még akkor divat vót az, hogy hát nem vót sütemíny, csak szalagáré. Kaptunk, osztan akkor örültünk neki, hogy kaptunk szalagárét.

K: Szent-Iván napja különleges volt valamiért?

V: Szent-Iván napja ugye csak úgy, hogy akkor van a besenyszögi búcsú. Másképp nem.

K: Halottak napján mit ünnepelnek?

V: Halottak napján ilyenkor kimenünk a temetőbe, gyertyát gyútunk oszt imádkozunk nekik, hogy „Adj uram, örök nyugodalmat nekik és a világosság fényeskedjen nekik!”

K: Hogy tartják, ilyenkor visszatérnek a halottak lelkei?

V: Ááá, nem. Onnan már nem gyün vissza senki.

K: Régen is megünnepelték a halottak napját?

V: Mindig megünnepelték, de csak így a temetőbe. Kiment a pap, elvégezte a halotti létániát, osztan akkor ugye ennyi vót az összes.

K: Luca-napjához kapcsolódóan ismer mondásokat, tilalmakat, vagy olyan dolgokat, amit ilyenkor kellett megcsinálni?

V: Luca-széke, oszt ilyenkor elvitték karácsonkor van éjféli mise, osztan akkor ráült rája, osztan akkor azon kellett neki imádkozni.

K: Miért kellett ezen a széken imádkoznia?

V: Semmi nem lett tovább. Se nem vót neki egízsége nagyobb, semmi se. Vót a régi, mint azelőtt.

K: Hogy kellett megcsinálni ezt a Luca-székét?

V: 13 napig Lucátul karácsonyig 13 napig mindig csinált rajta valamit.

K: Milyen fából kellett készíteni?

V: Amilyen vót. Mindegy, akármilyen fa vót.

K: Esetleg tetszett is csinálni ilyen széket valamikor?

V: Nem.

K: Ismerősei közül valaki?

V: Nem, csak hallottuk, hogy Luca-széke.

K: Besenyszög határában, vagy a faluban vannak olyan helyek, ahová féltek odamenni az emberek?

V: Nem.

K: A temetőbe be mertek menni?

V: Mindig nyitva vót, oda bemehettünk.

K: A keresztúttal kapcsolatban voltak tiltások?

V: Nem.

K: Van a temetőben, vagy a temetőn kívül olyan sír, ami másabb, mint a többi. Ami valami miatt különleges?

V: Szóval valamikor régen, vót egy ember a Tiszába a vízbe fűt, oszt behozták oda a temetőbe, a halottasházba és aztat a temetőnek a partjára temették így.

K: Miért oda?

V: Nem tudták a nevit meg miegymást, oszt azért temették a partjára.

K: A papok hová vannak eltemetve. Besenyszög régi papjai?

V: A sorba. A sorok közé van eltemetve. Van ottan pap is tanító is, csak a sorba.

Interjú száma: 5.
Hangfelvétel ideje: 1998. 10. 28. 12.30-14.00
Hangfelvétel helyszíne: Besenyszög, Rákóczi út 53.
Hangfelvétel címe: Beszélgetés a község jeles napjairól
Hangfelvétel alanyának
Neve: Zana Andrásné Boros Franciska
Születési helye: Besenyszög
Ideje: 1925.
Lakcíme: Besenyszög, Rákóczi út 53.
Foglalkozása: Nyugdíjas

Vallása: Római katolikus

Anyanyelve: Magyar
Hangfelvétel készítőjének neve: Katona Henriett
Átírás szövege: K – kérdés, V – válasz

- K:** Régen, mikor gyerekek voltak, mit mondtatok. A Hold miért fogy és csökken?
- V:** Nem. Figyelembe se vettük.
- K:** Mikor telehold van, minták vannak benne. Mit néztetek ki belőle?
- V:** Nem nagyon néztük, a Göncöl-szekerit néztük, olyan is van, 7 csillagból áll a Göncöl-szekere.
- K:** A Holdból nem néztetek ki semmit?
- V:** Nem.
- K:** Mikor gyerekek voltak sokat fürödtetek a Millérben, ugye?
- V:** Csak ott fürdöttünk.
- K:** Nem ijesztgettétek egymást, hogy valaki lakik benne, vagy lehúz, vagy ilyesmi?
- V:** Nem, nem vót régebben ilyesmi.
- K:** A vihart meg a jégesőt mi okozza? Mit mondtatok, mikor gyerekek voltak?
- V:** Nem tudom má, hogy mit mondtunk arra. Gyütt a, aszonták akkor, ha rossz idő vót, hogy veri az ördög a felesígit, ha rossz idő vót.
- K:** A jégesőre mondtatok valamit?
- V:** Nem.
- K:** Mondtad, hogy használtatok kamillát. Ezeket mikor kellett szedni és hol?
- V:** Májusba a határba. Azt sokat használtunk. Teának, mindenről jó az.
- K:** Volt olyan növény, amit a temetőbe kellett szedni, és akkor jó hatása volt?
- V:** Nem.
- K:** Mikor férfiak voltak a háznál, ezeket hogy üztétek el? Hívtatok valakit, aki értett hozzá?
- V:** Nem híttunk senkit se. Ha megláttuk, éhes vót, oszt odagyütt a házhó, oszt vasvillával agyonszúrtuk.
- K:** A vetésnél vagy az aratásnál volt olyan dolog, amire nagyon kellett figyelni?
- V:** Hát kellett figyelni, mer sorba kellett szedni, mikor vertük a markot, sorba kellett szedni a búzát, nem összevissza, sorba betenni kívibe. Egy-egy ilyen nagy öllel kíviket csináltunk, egy-egy nagy kívít, akkor összecsomóztuk, oszt akkor mindig arra kellett figyelni, hogy befele legyen a kalásza, hogy az eső ne ázzon meg, a kalásza ne csírázzon ki a csomóba.
- K:** Hogy kellett házat vagy kemencét építeni? Van valami tiltás, ami ezekhez kapcsolódott?
- V:** Szabad vót építeni. Minden nap csinátuk a házat, míg fel nem lett építve. Sorba legyen a vályog, nehogy görbe legyen a fal.
- K:** Kellott belerakni valamit, nehogy összedőljön?
- V:** Ebbe nem raktunk. Nem a házba nem, de a kemencébe cserepeket raktunk. Az ódalába.
- K:** Ezeket miért kellett belerakni?
- V:** Csak olyan vót, mint a kályha. Igen, a csupa sártúl összedöt vóna. Abba mindig egy sor sár, egy sor cserep. Úgy raktuk körbe. Pedig megvót a kemencénk sokáig, mikor ti idegyüttetek, akkor hánytuk ki.
- K:** Eközben is kellett keresztet vetni?
- V:** Abba nem vettünk. De ha dógozni mentünk, dologná, dolog kezdéskor mindig vettünk.
- K:** Az aratáskor is, ugye?
- V:** Az aratáskor is. Persze, minden dolog kezdetinél, pláne még az én szüleim, azok. Mán én gyerek voltam.
- K:** Mondtatok közben valamit?
- V:** 'No Jézus, segíts!'
- K:** Mikor volt legcélszerűbb takarítani?
- V:** A szobába? Minden szombaton takarítottunk.
- K:** Miért pont szombaton?

- V:** Mindig úgy gyűtt, vasárnap ünnep vót, oszt akkor rendbe legyen minden. Mer akkor rendbe vót egisz következő héten. Szombaton nagytakarítást csinátunk, lepókhálóztunk, felmázoltunk, mer földes vót a föld. Mert csak föld vót, nem vót beton, se padló, se szőnyeg, csak felmázoltuk vízzel, oszt akkor ne poroljon, oszt mindig szombaton feltakarítottunk.
- K:** Mikor volt a legcélszerűbb mosni?
- V:** Hétfűn.
- K:** Miért?
- V:** Mindig hétfűn mostunk, még máig is hétfűn mosok. Hát akkor egisz híten nem nyúlik ott a szennyes, megy be a helyire tisztán, a szekrényekbe. Csak pínteken nem szabad vót mosni, se vasalni, mert azt mondták, hogy a pínteki mosott ruhába belecsap a villám. Sose mostunk pínteken, se vasaltunk, nem.
- K:** Ez a pínteki tilalom érvényes volt a házépítésre is?
- V:** Azt mán nem tiltotta.
- K:** Aratás, vetés?
- V:** Azt se, mán a szombati napot inkább az öregek, mán még az én szüleim, a szombati napot mán nem nagyon dógoztak. Pláne délután. Mert szombaton délután létánia vót, mert szombat Szűz-Mária napja vót. Azon mán nem nagyon. Mán énekbe is benne van, hogy:
'Szombat Szűz-Mária napja,
Magának kiválasztotta,
Jajj, de boldog ember,
Aki azt megtartsa.'
Errű még ének is van.
- K:** Fonni mikor kellett, vagy mikor nem volt szabad?
- V:** Fonni? Szabad vót mindig. Télen fontak, hát télen este. Fontak fosztásbú szatyrot, lábtörlőt fontak.
- K:** Mindig lehetett?
- V:** Lehetett. Télen mindig ezt csinátuk, tollat fosztottunk, fosztást téptük, oszt abból fontunk szatyrot. Még én is fontam. Lábtörlőt is fontam, de mán most nem tunnék.
- K:** Varnni mikor kellett, vagy mikor nem volt szabad?
- V:** Pénteken ezt se szabad vót. Meg Luca-napján meg egyáltalán nem szabad vót varnni.
- K:** Miért?
- V:** Miért? Mer bevarrták a tyúk fenekit, oszt nem tojik.
- K:** Akkor is hogyha pénteken varrtak?
- V:** Hát pínteken se varrtak. Arrű mán nem tudom így, de Luca-napján sose szabad vót varnni. Aszonták, hogy aki akkor varr, bevarrja a tyúk fenekit, oszt nem tojik.
- K:** Hogy kellett kenyeret sütni?
- V:** Mindig szombaton süttünk azt is, szombaton oszt akkor vasárnapra. Szombatruól vasárnapra oszt akkor friss kenyér vót otthon, az a finom, ropogós, házikemence sült kenyér. Egisz híten az vót, szombaton megin süttünk. Nagy teknőnk vót, mint most vannak itt nekem is azok a nagy teknők, olyan teknőbe süttünk, mert mink tízen vótunk. Négy nagy kenyeret, mint ez a fél asztal, meg egy cipót meg még egy vakarót a szájába. Még tatának is süttem szegínynek vakarót.
- K:** Mikor kellett rárajzolni a keresztet?
- V:** Mindig mikor – délbe kovászoltunk, élesztőt vertünk, beletettük az élesztőt, hogy hagy érjen meg jó az élesztő, hagy keljen meg jó – oszt mikor megcsinátuk a nagy teknőbe a nagy kanával a kovászt, akkor mikor meglett, keresztet vettem rája még én is. Oszt akkor vót ilyen keresztfa, lapocka, aztat rátettük, letakartuk ruhával, oszt akkor kelt estig. Este újbú egy kis krumplival, egy kis vízzel megin megújítottuk, akkor megint ugyanezt csinátuk, keresztet vettünk rája, letakartuk.
- K:** Hogy vetettétek rá a keresztet?
- V:** Így, csak a kézzel, csak így kézzel így megnyomtuk, így-e. (Mutatja, a tésztát a kézzel kereszt alakban benyomták).
- K:** Kitől tanultad ezt?
- V:** Nem tudom, az öregektől tanútuk mink is.
- K:** Miért kellett rá keresztet vetni?
- V:** Hogy megkeljen, megáldja a Jézuska. A kenyeret is meg kellett, hogy áldja. Akkor én mán nagyon korán 3 órakor felkeltem én időmbe, oszt akkor megint krumplit hozzá, vizet, sót, oszt akkor meg bedagasztottuk, akkor mán keményebbre hagytuk. Jó kemény tésztát csinátunk, bedagasztottuk, otthagytuk a teknő végibe, megin megkereszteltük, letakartuk, oszt kelt. Aztán kiszakajtottuk, mikor már ilyenre megkelt, felpúposodott, ott a teknőbe megsondorgattuk, összehajtottuk így a kenyeret, oszt akkor bele a szakajtóba. Ott megin megkereszteltük, mikor beraktuk a kemencébe, befűtöttünk, mikor má megkelt a szakajtóba is, befűtöttünk, akkor meg mindig háromszor becuppogtunk, hogy felgyűjön a kenyér. Én is, én is becuppogtam.
- K:** Kellett még ezen kívül becuppogni, vagy keresztelni, vagy ilyesmit csinálni vele?
- V:** Akkor mikor beraktuk a kemencébe a lapáton, nem tudom, hogy megvan-e, nem hiszem, hogy megvan a palláson a lapátom. Vót egy nagy kenyér...., ráöntöttük a tésztát a szakajtóbú, oszt akkor belöktük a tiszta kemence földjire. Mer úgy felfűtöttük a kemencét, má én felfűtöttem, a parazsat kihúztuk, aztán seprűvel

- felsöpörtük, oszt akkor ilyen tiszta vót a kemence földje-e, oda lapáttal belökdöstük egymás mellé. Mindig négyet süttem, meg egy cipót a szájába. Úgy híttuk, hogy kiscipó.
- K:** Mikor beraktad ezeket a kemencébe, akkor is kellett keresztet vetni?
- V:** Akkor nem, csak becuppogtam. Így-e. Cuppogtunk be. Mikor kiszedtük a kemencéből, letettük egy ruhára a födre, oszt akkor meg egy tálba vagy fazékba egy kis vizet vittünk oda, oszt megmosdattuk.
- K:** Miért kellett megmosdatni?
- V:** Olyan finyes vót a teteje. Vízrel megmosdattuk a kenyír tetejét, oszt akkor szíp finyes lett.
- K:** Mikor markot vertetek akkor is kellett keresztvetés vagy cuppogás?
- V:** Nem. Malacvágáskor se.
- K:** Felírtam ide egy pár napot, ami ünnep volt. Ekkor mit kellett vagy mit volt tilos csinálni. Lehet, hogy nem írtam fel mindent, ha eszedbe jut még valami, mondjad nyugodtan! Mert nekem ezek jutottak eszembe. Szóval, újévkor, január 1-én mit volt szabad csinálni, vagy mit volt tilos?
- V:** Csirkét vágni nem szabad vót vágni, dógozni nem szabad vót semmit, borotvázni, mosakodni szilveszter estjén mindig meg kellett, hogy újév napján nem szabad vót csinálni. Akkor újév napjára nem szabad vót vágni csirkét, mert a csirke kikaparja a szerencsét. A disznó meg bedúrja, disznót kellett vágni újév napjára. Meg újév napján mindig, máig hanyagolom, de életen át mindig új kenyeret szegtem meg, mer akkor van egész évbe kenyér. Ha egész kenyeret szegünk meg újév napján, mindig egész kenyér vót a háznál egy életen át.
- K:** Mondjuk a szerencsével kapcsolatban volt valami?
- V:** Nem, sose vót szerencsém. Vót kenyerem.
- K:** Mit mondtak a szerencsével kapcsolatban, hogy kivel találkozik először?
- V:** Hát karácsony szombatján, ha ember ment a házhó először, akkor gyerek születik, fiú. Ha asszony, meg nő ment a házhó, akkor lány születik. Vagy ahun tehenek vártak, akkor ott üsző bornyú lesz, ha asszony ment, ha férfi ment, akkor bikabornyú lesz. Ilyenek voltak.
- K:** Vízkeresztkor mit kellett csinálni, vagy mit nem volt szabad csinálni?
- V:** Nagyapó nálunk mindig megvert, mer apró szentek napja vót, oszt akkor megverte a gyerekeket egy pálcával. De azt mán nem tudom megmondani miért, mert Jézus avval is csinált valamit, de nem tudom megmondani.
- K:** Volt olyan dolog, amit ekkor kellett csinálni, Vízkeresztkor, január 6-án?
- V:** Nem tudok, meg karácsonkor is nem adtak ennünk délig, nem szabad vót enni, mer akkor meglássuk az aranyaszájú szamarat.
- K:** Mi volt az az aranyaszájú szamar?
- V:** Nem vót az semmi, biztos azé nem adtak ennünk, hogy maradjon ennivaló. Nem ettünk sose karácsonkor délig. Mer akkor meglássuk az aranyaszájú szamarat, mindig aszonták szegíny szüleim.
- K:** Pál napja – január 25-e?
- V:** Hát akkor meg, az a mondás van, hogyha a medve megfordul, oszt kigyün a barlangjából, oszt ha meglássa a napot, visszamegy, lefekszik, oszt akkor még hosszú lesz a tél.
- K:** És mikor kellett elvetni növényeket?
- V:** Hát József napján mindig vettük a krumplit. Akkor még gyerekkoromba. Gyött a József március 19-én, akkor vettük a krumplit.
- K:** Pálkor nem vetettetek semmit?
- V:** Nem, mer az január 25-én van, akkor még az tél van, de Józsefre mindig elvetettük a krumplit.
- K:** És a dughagyma?
- V:** Azt is Józsefre. Igen.
- K:** Vince – január 22.
- V:** 'Vince – csepeg a pince'. Ha Vincekor csepegett az ereszet, akkor sok bor lesz. Ha lecseppen az ereszet Vincekor, akkor sok bor lesz.
- K:** Gyertyaszentelő – február 2-án.
- V:** Nem is tudom mi vót, akkor mutatta be Úrjézust a Szűz-Mária templomba, én nem tudom mán.
- K:** Nem ültettetek ilyenkor semmit?
- V:** Gyertyát szenteltünk a templomba. Vittünk el pár szál gyertyát, aztat szenteltük meg gyertyaszentelőkor.
- K:** Volt olyan, ami tilos volt ezen a napon?
- V:** Nem tudom, hogy akkor valamit nem szabad lett volna csinálni.
- K:** Olyanról hallottál, hogy a tojásból lidérc lesz?
- V:** Tojából? Nem tudom.
- K:** Balázs napján? Február 3-án van.
- V:** Balázs napján elmentünk szentelt gyertyával a templomba, avval a gyertyával, amit gyertyaszentelőkor szenteltünk, oszt két gyertyát a pap össze vót ragasztva két gyertya, osztén így a torkunkhó tette keresztbe, hogy akkor nem leszünk torokfájásosak. Mindig Balázs napján az iskolából vonultunk ki, a pap megszenteltette a torkunkat, oszt mondott valamit latinú, de mit mondott, nem tudom.
- K:** Volt olyan, amit nem szabad volt ezen a napon csinálni?
- V:** Hámvazószerdán megint mentünk, sorakoztunk a templomba, oszt gyün a farsang, farsang vasárnapja, farsang hétfűje, farsang kedde, osztán hámvazószerda van szerdán 40 nappal húsvét előtt. Akkor meg ilyen

- kis fahamuval megkeresztelték így a homlokunkat, hogy porbú letté, porrá leszel. Megszülettünk, porbú letté, porrá leszel. Megszentelte a pap a fejünket, meg mondott akkor is latinú valamit, egy kicsikét belecsípett abba a hamuba, oszt porrá letté, porrá leszel. Keresztet tett a homlokunkra. Akkor is mindig sorakoztunk az iskolába a templomba.
- K:** Farsang hétfőn kellett valamit csinálni?
- V:** Kedden csinálták, bakfazekat szűrtek. Úgy hittuk, hogy bakfazekat szűrnek. Vitték a rossz edényeket, rossz tányírt, lámpákat, minden valamiket rossz edényeket, oszt akkor átvitték a szomszédba, oszt odaverték az ajtóhó, de már nem tudom megmondani, hogy mi neki a jele, hogy miért csinálták ezt. Úgy hituk, hogy bakfazekat szűrnek. Mindig hamvazószerda előtt való kedden.
- K:** Kik csinálták ezt?
- V:** Férfiak. Akinek vót úgy barátja, vőlegénye, az úgy rossz csizsmába, vagy rossz fazekat, oszt teletette cukorral, oszt avval szűrte a bakfazekat. Meg narancsal, fűgével telerakta, lyány vót meg legények vótak, oszt akik szerették egymást, annak teletette egy rossz edínyt narancsal vagy cukorral vagy nagyon divat vót, fűgével, oszt odahajintotta az ajtóhó, oszt elszaladt.
- K:** Húshagyókedden?
- V:** Ez a húshagyó kedd, igen a farsang, igen. Ez.
- K:** Hamvazószerdán mi volt?
- V:** Ekkor volt ez, hogy hamvazni mentünk a templomba, hamvazószerdán.
- K:** Van olyan, amit nem szabad ezen a napon csinálni?
- V:** Enni, zsírosat enni. Azt nem szabad vót. Mást lehetett, meg húst se, azé vót húshagyó kedd, előtte való nap, szerdán meg mán böjt vót. Mán akkor nem ettünk, meg nagypínteken se, akkor is egész nap nem ettünk.
- K:** Mátyás – február 24-e.
- V:** Mátyás? Az be szokott havazni. Vagy jó időt hoz Mátyás, Mátyás elpusztította a telet. Ha gyün Mátyás, ha nem tanál, csinál. Ha jó idő vót, akkor rosszat csinát, ha rossz idő vót, ha tanát, akkor rontotta-bontotta, ha nagy tél vót, akkor rontott-bontott, ha tanát, akkor meg elrontotta, ha nem tanát, akkor meg csinát. Bekavart a mátyásra, majd figyeld meg, még máig is azt csinálja!
- K:** Gergely – március 12.
- V:** Az is rossz időt hoz. Sándor, József, Benedek zsákba hozzák a meleget, vagy a hideget. Ez is, együtt van ez a három, de ott van Gergely is.
- K:** Gyümölcslő boldogasszony – március 25.
- V:** Március 25-én, akkor fogant Máriánál a Jézuska. Hát nem tudom mán mit kellett csináni, de virágvasárnapján, húsvét előtt való vasárnap virág vasárnapja van, akkor vonútak fel virággal a népek, oszt akinek kivirágzott a pálmafa a kezibe, az vót Jézusnak az apja, oszt Józsefnek a kezibe virágzott ki a pálmafa. Oszt az lett Jézusnak az apja, Szent-József.
- K:** A nagyhéten mit kellett csinálni?
- V:** Hát nagyhét, akkor megint nagytakarítást, takarítottunk, meszeltünk, festettünk, böjtöltünk egész héten, pláne nagypínteken, szerdán, csak mikor feltámadt a Jézus, nagyszombaton, feltámadás vót 6 órakor, csak aztán szabad vót ennünk. Hát ettünk, mákos téstát, mákor gubád, de kocsonyát, sonkát főztünk mindig, de azt nem ettünk.
- K:** Kellett már vetni valamit?
- V:** Ha jó idők vótak, már vették az árpát, veteményeket a kertbe, igen, árpát, zabot, borsót, mán vették a határba.
- K:** És nagycsütörtök, ez a vízbehányó kedd?
- V:** Nem, a nagycsütörtök, ekkor keresték meg az Úrjézust, nagycsütörtökön. Elbújt szegíny az olajfák tövin, oszt akkor mentek a zsidók, oszt megkeresték, oszt felfeszítették. Azé van nagycsütörtökön este, mindig mentünk este Jézust keresni, mer akkor keresték a zsidók az erdőbe.
- K:** Hol kerestétek?
- V:** Temetőbe meg keresztelkhő mentünk. Igen, mentünk énekelve. Este mentünk Jézust keresni. Húsvét napjának reggelin megin mentünk Jézust keresni, mer akkor meg feltámadt a sírbú, oszt igaz-e, elveszett. Oszt mentünk Jézus testit keresni. A temetőbe, énekeltünk, imádkoztunk, de akkorára igaz-e mán nem vót Jézus a sírba, mán feltámadt.
- K:** Mi az a Vízbehányó kedd?
- V:** Nem tudom, melyik volt az.
- K:** Volt valami, amit nem szabad volt csinálni?
- V:** Húsvétkor?
- K:** Nem, ezen a nagycsütörtökön.
- V:** Hát nem csinátunk, akkor tartotta a hitünk, akkor nem dógoztunk, csak a ház körű.
- K:** És nagypínteken?
- V:** Nagypínteke se. Elmentünk templomba, nagypínteken 9 órakor a harangok megnémútak, nem szóltak tovább, mert akkor halt meg Jézus, nagypínteken.
- K:** Mit nem volt szabad csinálni ezen a napon?

- V:** Dógozni nem szabad vót, zsírosat enni nem szabad vót, mentünk a misére, 9 órakor vót mist, a harangokat megnémútak, nem is szólalt meg a harang, csak nagyszombaton a létániára, mikor feltámadt a Jézus.
- K:** Húsvétkor mit kellett csinálni, vagy mit nem volt szabad csinálni?
- V:** Feltámadt a Jézus, mán szabad vót mindent. Három órakor meghalt, akkor mindig mentünk a Jézuskáho gyerekek, mentünk mindig 3 óra után. Két katona ott őrzötte Jézus testit a templomba. Leventések vótak még akkor, olyanok, mint a katonák. Csak fehér nadrágba vótak, fehér kabátba, kard az ódalukon, oszt ott őrzötték, Jézus ott vót a koporsóba, a templomba, oszt aztat őrzötték, hogy el ne vigyék a, el ne lopják a zsidók.
- K:** Szent-György napja – április 25-én van.
- V:** Akkor mentünk búzát szentelni a határba. Összefogtak bennünket az iskolába, oszt mentünk egy tábla búzáho, oszt gyütt velünk a pap, megszentelte, hogy sok búza legyen. Hozott szenteltvizet egy lyukas töcsérbe, oszt így szentelte-e a búzát.
- K:** Volt valami, ami tilos volt ezen a napon?
- V:** Hát dógoztunk. Nem vót munkaszüneti nap. Búzaszentelés volt, hogy valami más vót.
- K:** Szabad volt szellőztetni az ágyneműt?
- V:** Szent-gyögy nap után.
- K:** Csak azután?
- V:** Meg Szent-Mihályig lehet csak kirakni, meg akkor a gyerekhalmikat is aszonták, hogy a boszorkányok megverik valamivel, megrontsák.
- K:** Az ágyneműt is megrontják?
- V:** Meg, Szent-György nap előtt nem raktuk ki, de ha jó idő vót csak kiraktuk. Április 24-én van Szent-György.
- K:** Volt olyan, hogy megverték így a boszorkányok azt, aki kirakta a gyerekuhát?
- V:** Nem tudom, de aszonták, ha valahun rítt a gyerek, akkor ráfogták, hogy meg van verve, macska farkát fordígtak a gyerek szájába.
- K:** Honnan lehetett tudni, hogy meg van verve a gyerek?
- V:** Mer rítt, oszt rámondta a másik szomszédasszony.
- K:** Márk napja – április 25.
- V:** Nem tudok.
- K:** Nem kellett vetni valamit?
- V:** Mit má? Urbán előtt nem nagyon jó elvetni a iborkát, babot, csak má mikor elmúnak a fagyosszentek – Szervát, Pongrác, Bonifác – utolsó fagyosszent Urbán, oszt azután jó ezeket a növényeket elvetni. Május 25-én, utána szabad vetni babot, iborkát, tököt.
- K:** Pünkösöd?
- V:** Az mán júniusba van. Akkor szállt fel az Úrjézus a mennyországba. Két nap nem dóztunk, nem. Mán most megin nem dógoznak se Pünkösöd napján, se Pünkösöd másnapján. Akkor se dógoztunk.
- K:** A munkán kívül még mit nem volt szabad csinálni?
- V:** Mosni, dógozni, ilyesmit nem csinátunk. Kenyeret se süttünk, ki se mostunk, vasalni se vasaltunk Pünkösöd napján. Mer az nagy ünnep vót, mer Úrjézus akkor szát fel a mennyországba.
- K:** Úrnapja?
- V:** Júniusba van, mit is ünnepelünk. Vagy úrnapján szát fel, én nem is tudom, hogy akkor. Nem szabad vót dógozni. Nagy körmenetet tartottunk a faluba, sátorok vótak csinálva az utcákba, felvirágozva, kis oltár vót csinálva, oszt mentünk a lobogókkal énekelve, gyütt a pap, oszt énekelve búcsút jártunk az utakon. Úrnapján. Nem dógoztunk.
- K:** Fagyosszentek – május 12-14-ig.
- V:** Szervác, Pongrác, Bonifác. Ezek a fagyosszentek. Akkor szokott fagyni.
- K:** Medárd?
- V:** Akkor ha esik, még 40 napig esni fog az eső.
- K:** És Szent-Iván napján?
- V:** Nálunk akkor van a búcsú. Nem dógoztunk, körmentetet tartottunk, mentünk énekelve az utcán. Nem csinátunk semmit se csak főztünk, süttünk meg ettünk. Ha gyütt az aratás, nem arattunk, leátunk a munkával. Nagy ünnep vót búcsú. Vendígsig is van, vót, olyankor gyüttek össze a vendígek, a rokonok.
- K:** Keresztelő Szent-János hete?
- V:** Hát ez az. Ez a Szent-János, ez egybe van. Igen, akkor. Most is vannak igaz-e vendígsígek, de má nem olyan nagy mértékbe, mint ezelőtt vót.
- K:** Péter-Pál napja – június 29-e volt.
- V:** Igen, arra se tudok olyan különlegeset, akkor kezdődött az aratás. Péter-Pál napján. Valamikor '37-be nagyon szoros vót az aratás, meg nagyon érett a búza, osztan kimentünk vásárnap aratni. Péter-Pálkor, erre már én emlékszek, én is kint vótam markot verni, '36-ba vagy '37-be vót én már nem tudom, csak markot vótam odaki verni, ára odaki a tanyákon. Osztan vásárnap kimentünk aratni, mer nagyon szorgos vót az aratás, arattunk egész héten, szombaton olyan jég lett, mindent elvert. Nem szabad lett vóna kimenni aratni, bűn vót akkor, nagy bűn vót, aki ünnepen dógozott. Kimentünk aratni vásárnap, mán nagyon érett a búza, szombaton olyan jég vót ebéd után, hogy söpörte a falut. Kint vótunk ára a határba, beszaladtunk a

- tanyába, ott jelenleg nem olyan nagy jég vót, de Besenyszögön mindent elvert. Kukoricát, olyan vót a kukorica, mint a csutka-e. Annyi maradt a kukoricábú.
- K:** Sarlósboldogasszony – július 2-án van.
- V:** Arra se tudom má, hogy mit mondanak.
- K:** Szent-Anna napja – július 26.
- V:** Annára kellett felszenni a hagymákat. Annára kell felszenni a vöröshagymát, fokhagymát. Nem tudok má, mán én is elfelejtek, amit tudtam is. Ilyen öregek elfelejtik.
- K:** Úrszíneelváltozása – augusztus 6. Ilyenekről hallottál?
- V:** Nem hallottam. Nem vót ünnep gyerekkorunkba.
- K:** Lőrinc – augusztus 10.
- V:** Akkor megy pocsékba a dinnye. Lejár a dinnye, úgy szokták mondani, hogy akkor mán nem lehet megenni a sárgadinnyét, mert beleszart Lőrinc.
- K:** Kisasszony napján – szeptember 8-án csináltak valami különlegeset?
- V:** Ilyenkor megy el a fecske, a gólya, Kisasszony napján búcsúzkodnak. Kisasszony napján ismert meg tata engemet, meg is tartotta szegíny.
- K:** A két boldogasszony közötti időszakban volt valami, amit ilyenkor kellett csinálni, vagy tilos volt?
- V:** A tojást kellett összerakni, mert a kétboldogasszony közei tojás eláll télire. El kell tenni. Búzába raktuk bele a tojásokat, oszt mikor nem tojtak a tyúkok télen, elévettük, mer az eláll, a két boldogasszony közei. Meg akkor jó még tyúkalja csirkét is keltetni, mer az is megmarad. A két boldogasszony közei csirke. Gyerekkoromba szegíny mama mindig ültetett 2-3 tyúkalját.
- K:** Nagyboldogasszonykor - szeptember 13. Volt valami?
- V:** Hát nem tudok, arra se tudok éppenséggel, hogy vót.
- K:** Szent-Mihály - szeptember 29.
- V:** Begyün az ősz Mihály napjára, igen. Ekkorára a cselédek leszereltek, akik dógoztak itt uraságba, erre-ára, akkor telt ki nekik. Szent-Györgykor kezdték meg, Szent- Mihálykor kitelt. Ezután nem szabad vót a ruhákat kirakni.
- K:** Mindenszentek napja. Volt ekkor valami tiltás?
- V:** Nem tiltás, ez mindenkinek a szeretteit ünnepli mindenki, az egész világ. Mindenkinek van halottja, ez halottak napja, mindenszentek napja.
- K:** Erzsébet nap – november 19.
- V:** Hát az megint jeles nap, mert ....., de nem tudom mirű jeles ez az Erzsébet.
- K:** Ilyenkor mit szabad, vagy mit nem szabad?
- V:** Mindent szabad.
- K:** Ültettek még ilyenkor valamit?
- V:** Ilyenkor má mindent fel kell szedni a földből ekkorára, mán most nincs a földbe semmi.
- K:** Katalin-karácsony közötti időszak?
- V:** Ha Katalin kopog, karácsony locsog. Ha Katalinkor fagy van, akkor karácsonykor esik az eső. Ha Katalinkor esik az eső, akkor karácsony kopog, akkor tél lesz.
- K:** András napja?
- V:** Megrázza a szakállát, esik a hó Andrára, meg szokta rázni a szakállát.
- K:** Jöslások voltak ezen a napon?
- V:** Nem tudok róla.
- K:** Luca. Mit volt szabad vagy mit nem volt szabad?
- V:** Hát szabad vót. Luca napján szoktak csinálni ezelőtt széket is, oszt karácsony éccakáján lett kiesz, azzal mentek el a templomba oszt ráültek a Luca-napi székre, meg a lányok, leginyek cédulákat írtak, hogy ki lesz a férje, milyen nevű lesz, oszt a utolsót karácsony éccakáján kellett elégetni, oszt ami megmaradt név, olyan nevű lett az ura.
- Varni nem szabad vót, meg vicceket csinátunk, átmertünk a szomszédba, kiabálni be az ablakon, még én is csinátam eztet, nemcsak a szülőktű tudtam. Én is átmertem a szomszédokba, osztan bekiáltom, hogy kendtek tyúkjok kotkodáljon, az enyém meg tojogáljon! Meg kiskapával húztunk egy nagy kört, karikát csináltunk, abba adtunk nekik enni, a tyúkoknak.
- K:** Magatok köré húztátok a kört?
- V:** Igen, magunk köré húztunk egy nagy kört, oszt abba adtunk enni a tyúkoknak abba a körbe, hogy egy helyre tojjonak a tyúkok. Ilyeneket tudok csak, ezt én is csinátam. Csinátam egy kört, abba adtam nekik enni, hogy egy helyre tojjanak a tyúkok.
- K:** Luca meg a karácsony közti időszakban kellett valamit csinálni, vagy volt olyan, ami tilos volt?
- V:** Nem vót olyan, amit tiltott lett vóna. Nem tudok róla.
- K:** Szent-este?
- V:** Szent-este összeült a család, ültünk, ünnepeltünk, mink otthon mindig énekeltünk, még énnálam is, mindig énekeltünk az én családom környezetibe is.
- K:** Volt olyan, amit nem szabad volt csinálni?
- V:** Hát nem veszekedtünk, énekeltünk, imádkoztunk, csináltuk a karácsonyfát.
- K:** Karácsonykor volt valami tiltás?

- V:** Nem volt, nem tudok róla.
- K:** Karácsony és Vízkereszt közötti időszakban?
- V:** Hát nem tudok róla. Mindig hoztunk szenteltvizet Vízkeresztkor, vót kiteve egy hordó, az tele vót vízzel, a pap megszentelte, mentünk olyan kis üvegekkel, ki mivel, oszt mindig hoztunk, aztán én magam is csináltam az én házamba, de otthon is mindig csináltunk, hogy hát megszenteltük a sarkokat, ablakokat, hogy hát – mit mondtunk má na – oszlajtsen el a fiú, oszlajtsen el a szentlélek, oszlajtsen el a szentháromság, hogy a boszorkányok ilyesmik, rosszindulatúan ne gyűjjenek be. Vízkeresztkor, azzal a szenteltvízzel, amit hoztunk délután. Vízkereszt reggelin az én anyám mindig megszentelte a sarkokat, ajtókat, ablakokat, én is. Még ezelőtt, de már most elmaradt minden. Vót is szenteltvizem, a nyáron öntöttem ki. Vót egy üveg szenteltvizem. Hát még mikor tata élt, akkor hozattam szentelt vizet, de nem szenteltem más tatát azt akartam, hogy tatát megszenteljük, ha meghal, oszt azt is elfelejtettem.
- K:** Szilveszterkor volt valami különleges?
- V:** Nem volt akkor se, nem.
- K:** A hét napjain mit kellett csinálni vagy mit nem volt szabad?
- V:** Hét én szokásom szerint hétfűn mosok máig is. Ez a szokásom. Keddre se, kedden valamikor, még gyerekkoromba mindig piac vót Besenyszögön. Hétfűn kimostunk, kedden meg mentünk a piacra. Olyan, mint a vásár, árusok vótak. Szerdán nem tudok semmit se. Szombaton süttük a kenyeret, kalácsot. Csirkét nem jó kellett enni, mikor hull az agacsi májusra, mert akkor potyog az agacsi virága, oszt elpotyognak az agacsivirággal. Vasárnap más nem vót szabad dőgozni, mentünk a templomba. Kismise, nagymise, délután létánia 3 órákor, mindig mentünk a létániára.
- K:** Este mit kellett, vagy mit nem lehetett csinálni?
- V:** Minden vót.
- K:** A házszenelést mikor csináltátok?
- V:** Reggel kellett, mert akkor felébredünk, oszt mindjén, avval kezdtük a napot. Hát. Avval kezdtük a napot.
- K:** Az éjszakához kapcsolódik valami?
- V:** Éjfélkor aszongyák nem jó kimenni, ne menjünk ki, de hogy miért, nem tudom azt se. Nem jó kimenni.
- K:** A boszorkányok mikor támadtak?
- V:** Nem tudok róla má, az én gyerekkoromba. Hát még régebben hallottam a régi öregektű, de más az én időmbe nem tudok úgy rűluk, nem.
- K:** Mondtat régen, hogy harmatot szedtetek, hogy szépek legyetek, azt mikor kellett?
- V:** Havat. Havat szedtünk, megmosdani, márciusi hó. Márciusi hóba aki megmosdik, az szép lesz. Amikor esett a hó. Ha délbe esett, akkor délbe mosdottunk meg benne, ha este esett, akkor este mosdottunk meg benne. Meg mindig szedtünk havat, oszt az elolvadt egy fazékba, oszt a kislibát avval itattuk.
- K:** Miért?
- V:** Nem tudom megmondani, avval itattuk a kislibákat, hóval. Akkorára más mindig vót kislibánk, oszt a márciusi hó, avval itattuk meg, meg mosdottunk benne. Márciusi hóba, hogy szépek legyünk.
- K:** Hallottam a Vakhal Kata anyjáról. Vele mi is volt?
- V:** Beállt a kamillba, oszt megrázkódott, oszt túró hullt ki belőle.

Interjú száma: 6.
Hangfelvétel ideje: 1998. 10. 28. 14.00
Hangfelvétel helyszíne: Besenyszög, Bercsényi út 37.
Hangfelvétel címe: Beszélgetés a község jeles napjairól
Hangfelvétel alanyának
Neve: Héja István
Születési helye: Besenyszög
Ideje: 1903.
Lakcíme: Besenyszög, Rákóczi út 49.
Foglalkozása: Nyugdíjas

Vallása: Római katolikus

Anyanyelve: Magyar
Hangfelvétel készítőjének neve: Katona Henriett
Átírás szövege: K – kérdés, V – válasz
Jelen voltak még: Héja Margit – az interjúalany lánya – V2
 Zana Andrásné Boros Franciska – V3

- K:** Régen, mikor még nem voltak orvosok a faluban, hogy orvosolták a bajokat? Az édesanyja például, hogy gyógyította magukat, ha betegek voltak? Hogy gyógyították a fejfájást, mikor fáj a feje?
- V:** Az aszpirint vették a patikába.
- K:** Akkor már voltak gyógyszerek?
- V:** Vót, vót. Meg még mit mondjak, drága?
- K:** Árpát hogy gyógyítottak?
- V:** Jóformán sehogy. Elmút.
- K:** Hályogot a szemén?
- V:** Nem vót fiam hályog a szemünkön. Nem vót hályog.
- K:** És a torokfájást?
- V:** Székfűtea, kamillatea, avval gurgulyáztunk. Nem nagyon vót fiam pízünk patikára meg gyógyszerre. Magunk kevertük.
- K:** Mikor ment a hasuk, mit adott az édesanyja?
- V:** Mondjad, nem is emlékszek én se rája. Az én sorsomra emlékszek, erre nem.
- K:** Volt olyan ember a faluban, aki különösen értett a gyógyításhoz?
- V:** Pomázi Dávid bácsi, az is meghalt. Pomázi Dávid bácsi, az vót.
- K:** És ő mit tudott?
- V:** Masszírozta a karját, vállá kiment, megvót rántva, helyre tette azt is. Nem tudom fiam.
- K:** Milyen módszerekkel, csak helyrerakta? Növényeket használt?
- V:** Nem, nem.
- K:** Mondott szövegeket közben, mikor gyógyított?
- V:** Nem, csak elment az ember, azt masszírozta.
- K:** Mikor halt meg ez az ember?
- V:** He, mikor halt meg Dávid? (A lányától kérdezte)
Nem tudom.
- K:** Besenyszögi volt? Itt született?
- V:** Igen. Hát hogy itt született, azt nem tudja.
- K:** Milyen gyógyítót ismertek még a faluban?
- V:** Ki vót itt még? Nem tudom. Nem tudom.
- K:** Ez a Dávid bácsi csak segített vagy rontani is tudott?
- V:** Nem tudom.
- K:** Hallott olyat, hogy megrontottak volna valakit a faluban?
- V:** Nem.
- K:** Volt valaki, akit boszorkánynak tartottak?
- V:** Régen vót az mán, hogy mondták, hogy boszorkány. Ráfogták, de nem az.
- K:** Csinált valamit, ami miatt ráfogták?
- V:** Nem tudok mondani semmit se. Nem tudok.
- K:** Vagy miért tartották boszorkánynak?
- V:** A régi gyógyítások közül miket alkalmaztak? Ráolvasásokkal gyógyítottak?
- V:** Én nem tudom.
- K:** Hát amire emlékezni tetszik, olyat tessék mondani!
- V3:** Mondhassa nyugodtan, az onokám, olyan az iskolája, hogy ilyeneket kérdez!

V: Én már nem filek, ha engem már visznek is ki a temetőkertbe.
 K: Váltott gyerekről hallottak?
 V: Olyat nem tudok.
 K: És hogy a kisgyereket megrontották volna, vagy szemmel verték?
 V: Hallottam, de hogy ki csinálta. Megrontották, ilyen boszorkány, de hittem is meg nem is, fiam. Akkor is meg most is. Hittem is meg nem is.
 K: Mi lett ezzel a kisgyerekekkel, akire ráfogták, hogy meg van rontva? Hogy lehetett ezt gyógyítani.
 V: Én nem tudom, én a magam sorsáról tudok mondani, az életről. Ilyenekkel én nem foglalkozok.
 K: Olyanról hallott, hogy elvették az anyának a tejét rontással?
 V: Nem tudom. Olyan vót, meg most is van, de nem tudok. Nem tudok mondani.
 K: Olyanról hallottak, hogy lidérc, vagy táltosnak tartottak valamit.
 V: Hallani hallottam róla.
 K: És hol hallotta?
 V: Az életbe, szóbeszédbe, de hittem is, meg nem is.
 K: Mit mondtak erről, amit beszéltek mende-mondának.
 V: Nem tudom már én.
 K: Miért tartották táltosnak? Mit csinált?
 V: Én ilyesmivel nem foglalkozok.
 K: Garabonciás diáknak tartottak itt valakit?
 V: Ráfogták, most már nem tudok. Vót.
 K: A keresztutakhoz kapcsolódott valami tiltás, vannak ezek az útkereszteződések.
 V: Hallottam arról is, de nem tudok semmit se.
 K: Miket mondtak ezekről, ez engem úgy érdekelne.
 V: Nem megy.

Interjú száma: 7.
Hangfelvétel ideje: 1998. október, délelőtti órák
Hangfelvétel helyszíne: Idősek Otthona, Besenyszög, Szabadság tér 3.
Hangfelvétel címe: Beszélgetés Besenyszög község boszorkányairól, népi gyógymódjairól
Hangfelvétel alanyának
Neve: Pillió Józsefné
Születési helye: Besenyszög
Ideje: 1912.
Lakcíme: Besenyszög, Szabadság tér 3.
Foglalkozása: Nyugdíjas
Vallása: Római katolikus
Anyanyelve: Magyar
Hangfelvétel készítője: Katona Henriett
Átírás szövege: K – kérdés, V – válasz

Interjú száma: 8.
Hangfelvétel alanyának
Neve: Héja Jánosné
Születési helye: Besenyszög
Ideje: 1908.
Lakcíme: Besenyszög, Szabadság tér 3.
Foglalkozása: Nyugdíjas
Vallása: Római katolikus
Anyanyelve: Magyar
Hangfelvétel készítője: Katona Henriett
Átírás szövege: K – kérdés, V2 – válasz

K: Mikor még nem voltak orvosok a faluban, ki foglalkozott gyógyítással?
V: Vót ilyen gyógyító asszony, akkor a Birinyi Kata is. Az is. Áthítták akkor, hogyha ló megrántotta vagy leesett, oszt aszontuk, hogy 'Majd elhívjuk Kati nénit', vagy Juszti nénit elhíttuk, oszt az kenegette. Most természetgyógyásznak mondják, akkor még ilyen maszírozta.
K: Mikor éltek ők?
V: Úgyhogy oszt akkor helyregyütt.
K: Mikor éltek? Tetszenek emlékezni? A '20-as években, vagy mikor?
V: A '20-as évekre, hát én akkor még gyerek vótam.
K: Hogy mikor éltek ezek a gyógyítók?
V: A gyógyítók, a '20-as évekre, hogy akkor is milyenek voltak.
K: Ezek mikor éltek, akiket mondani tetszett?
V: Hát ezek? Ezek mán 30-ban is vótak.
V2: A .....-t ismerem, az még 40-be is élt.
V: Ilyenek vótak e.
K: Milyen módszereket alkalmaztak különféle bajok gyógyítására? Mondjuk kelések.
V: Vótak ezek a kelések, arra meg pelyhet, tejfelt akkor cukrot törtek, azt szitálták, meg kutyúták. Még én is izétem, kilisre én is csináltam Birinyi Nagy Lajosnak. A nyakán vót akkora nagy kilis, hogy csuda, osztan én nyomtam aztat ki. Kinyomtam, két nagy .....-je vót neki.
K: Meggyógyult utána?
V: Kigyütt a (zödjé?) neki, ahogy megért az a kilis, hogy kenték avval a szappanos kovással, meg lisztet is tettek abba, egy kis tejfelt, pelyhet, cukrot, összekeverték. Akkor maga ösmerte, hogy ..... tanítónak a anyját, az is gyógyított.
V2: Gyógyított.
V: Például énnekem, mikor ötödik osztályba jártam, az a kötélugrálás vót nagyon. Nagyon szerettem meg minden, oszt egyszer csak egyik reggelre összel, felzsugorodott az egyik lábam, egészen úgy, hogy, én mikor az orgona virágzott, akkor győhettem ki a házból. Oszt ezek az öregasszonyok gyógyítottak gyömbérrel meg mit tudom én mivel. Kenegették, oszt akkor vezettek ki a házból, oszt nem orvos vót, hanem ez a tanító néni, ez járt hozzám. Szomszédasszonyunk is vót, meg minden. Mikor kivezettek ugye – ez akkor nekem nagy élmény vót – mert sárgult a levél, a nyárfalevél, mikor beteg lettem, oszt virágzaskor kigyüttem.
K: Hogy gyógyítottak a gyömbérrel?
V: Főzték-e vagy mit csináltak arra én mán nem is emlékszek.
K: A hasfájást vagy fogfájást hogy gyógyították?
V: Fogfájást, azt én nem tudom.
K: Soha nem fájt a foguk?

V: Nem.

K: És a hasmenést?

V: Hát a hasmenést is igez-e, hát annak is csak megfogja a hasát. Édes tejbe ectet öntöttünk, oszt a gyerekek odaadtuk meg minden, oszt megfogta a hasát. Az.

K: Volt régen olyan ember a faluban, akit boszorkánynak mondtak?

V: Vót, vótak, de én nem ismertem, csak hallottam róla, hogy fáj az asszony az istállóba, oszt odament az, oszt megrontotta a tehenet. Nem adott a tehén annyi tejet. Elvitte a hasznát. Akkor megverték szemmel, aztat meg hallottam anyósomtól, hogy hát izé, hogy megverték a malacokat is szemmel, az vót ottan, meg minden oszt elment hozzá, hogy adjon mán ezt meg azt a haja szálábú, oszt avval megfűstölték.

K: Így gyógyították, vagy így rontották meg?

V: Így gyógyította. Megrontotta, oszt tudták, hogy az, akkor hallottunk olyat is – úgy lehet maga is hallotta azt (Pillióné) – hogy hát a Mészáros Pali bácsinak az anyja a Szabó minek híták, hogy elment, osztan átváltozott macskának, meg minden.

K: Milyen macskának? Fekete, vagy mindegy?

V: Hát én nem tudom, a macska bement, aztat megverték, már az öregemtől hallottam én eztet mindig, oszt akkor másnap reggel mentek, oszt Örzi néni beteg. Hát fekszik az ágyon, aztat verték meg.

K: És ki volt az az ember, aki megrontotta a tehenet?

V: Hát egy öregasszony.

K: Tudja a nevét?

V: Hát én nem tudok mán.

K: Akkor hallotta, mikor még kicsi volt?

V: Csak hallottam, hallottam én is. Olyan.

K: Ezeket az embereket vagy asszonyokat miért tartották boszorkánynak? Volt valami különös rajtuk?

V: Hát valami, mondták, hogy a kisgyerek ne nézze meg, ne nézze meg aztat az öregasszony ha odament, gyerekágyas asszonyhó, hogy 'Ú, megveri szemmel, takarjátok le!' Ilyen is vót.

K: Ez ellen hogy lehetett védekezni, hogy ne hogy megverjék szemmel a terhes asszonyt?

V: Azt aszonták, hogy mán ugye az asszony tudta, hogy az ő szeme ront, osztan mondta, hogy a kicsit takarjátok le.

K: Ki volt az az asszony, aki tudta, hogy ront a szeme?

V: Én nem tudom.

K: Volt valami külső jellegzetessége, ami miatt ezt tartották?

V: Hát aszonták, összeér a szemődöke, vastag szemődöke vót, oszt az szemveréssel az megveri, megrontsa. Igaz-e?

V2: Hát igen.

K: Mit hallott még róla?

V: Mást nem tudok mán mondani. Ilyeneket.

K: És maga? (Pillióné) Tud valamit erről, a szemmel verésről?

V: Vagy pedig, ha kislyányt, olyat is hallottam, meg vót verve szemmel, hogy mossza meg, oszt akkor a pendelye aljába tüdője meg! Forgassa meg. Elvitték oda, nem haragudott az érte, tudta az, hogy az ő szeme ront. Oszt akkor megtűrte a kislyányt vagy a gyereket, oszt akkor megállt a hasmenése.

K: Az öregasszony, akinek rontott a szeme, direkt csinálta ezt, vagy csak véletlenül?

V: Nem, nem, nem az ráfogta inkább. Tudta, hogy ront a szeme, oszt akkor nem izéte inkább.

K: Voltak olyan amulettek vagy ilyen dolgok, amivel meg tudták védeni magukat a szemmel verés ellen?

V: Nem.

K: Nem raktak magukra valami olyan ékszer?

V: Nem. Hát ha a gyerekek vagy valakinek mondták, hogy 'Vigyétek el innen azt a gyereket!' vagy hát gyerekeket rontottak meg, ilyen kicsiket. Ne mutassátok meg neki, ne lássa meg vagy valami ilyeneket. Csak így vót, igaz-e Pillióné, ugye?

K: Hol tanulta ez az asszony ezeket a dolgokat, a rontást?

V: Ezt nem tudjuk. Hát mán öregasszonyok vótak, akkor mink is kislyányok vótunk, hogy hát annak is árt a szeme neki?

K: Merre lakott ez az asszony?

V: Itt laktak a főutcán, az öreg Tóth Jóskánénak, aztat nem tudom azt maga hallotta-e?

V2: Azt, hallottam.

V: Igen, igen.

K: Voltak neki unokái vagy gyerekei?

V: Nincsenek.

K: Féjnélt volt ugye?

V: Persze. Nem ismertük mán akkor az öregasszonyt. Most meg aszonygyák természetgyógyász ez is az is. Ezek milyenek?

K: Újabban tanulták.

V: De tanulják is, ugye? Mert Karcsi is aszongya, aki van itt Kosaras Karcsi, hogy tanulja is akkor meg. Meg Szurmai Jusztit mondják, hogy az is természetgyógyász, azok se csinálnak semmit se.

- K:** Milyen néven emlegették még ezt az asszonyt, aki tudott rontani?
- V:** Nem, nem csak néni, Kati néni, Panna néni, akkor vót a Kis Kriszti néni, vót akkor meg a Gombár Kata, a Birinyi Kata vót olyan az is tudott. Berényi Kata.
- K:** Ő mit tudott?
- V:** Ha kiment a helyiből, húzgálták, akkor helyre tette, masszírozta, oszt akkor helyrement a keze vagy valami, elment egy párszor hozzá, meg vót rántódva valamilye, oszt akkor helyre tette.
- K:** Ez a Birinyi Kata a gyógyításon kívül rontani is tudott?
- V:** Á nem, rontani nem tudott Kata, ő csak gyógyítani.
- K:** És aki tudott rontani?
- V:** Hát mink aztat csak Dávid bácsit hallottuk, Pomázi Dávid bácsit. Az rontani is tudott meg gyógyítani is. Helyre is hozta. Ez megrontotta, de helyre is hozta. Nincs ennek se családja se. Itt se, tán hírmondója sincs itt a faluba se.
- K:** Tényleg volt igazi boszorkány a faluban?
- V:** Ja, csak hallottunk olyat, hogy itt ment, ott ment, meg az boszorkány vót, az rontott, szemverés vót. Megverte szemmel a babát, a kicsit, oszt tudta az az öregasszony, hogy az ő szeme árt, oszt akkor ha odament, oszt vót olyan gyerek a bölcsőbe, aszongya 'Takarjátok mán le!', mert tudta, hogy az ő szeme ront. Oszt akkor letakarták, oszt akkor nem verte meg szemmel.
- K:** Ha megverte, akkor mi lett a gyerekkel például?
- V:** Hát akkor megint valamit ő csinált neki, megnézte, vagy mondták, hogy megmosdatta a pendelye aljába, oszt az vót az egész, oszt meggyógyút.
- V2:** Így vót, így vót.
- K:** Falubeliek hogy viszonyultak ehhez? Félték tőle, vagy utálták, kiközösítették?
- V:** Nem közösítették aztat. Csak beszélgettek az egyik is meg a másik is vele.
- K:** Milyen volt a szeme? Hogy nézett?
- V:** Azt mondták, hogy összeér a szemődoke neki, oszt ha ránéz a gyerekekre, megveri szemmel.
- K:** Ezeknek az embereknek, akikről azt mondták, hogy ront a szeme, volt valami jószáguk, macska vagy bagoly, vagy varjakat tartottak?
- V:** Nem, nem. Nem látszott rajta. Egyszer sorolta az öregem a gyerekkorába, hogy Nagyszögbe vitt lefele hajnalkor kenyeret, de mán akkor messzire vót. Oszt Petőné ment a kenyérrel, vitte az apjának haza a kenyeret, oszt gyütt a borbély, Tóth Sándor, Makai Marcsáhó járt, oszt a köpönyegbe, ahogy libegett a köpönyege neki, de ő ment, aszonta, mindig elsorolta, hogy 'szakadt rúlam a víz' – aszongya 'Hát csak menni kell, csak menni kell', az mindig haladt feléje, mikor oszt úgy közeledett hozzá akkor osztán megszólalt Tóth Sándor: 'Meg ne ijedj mán, én vagyok!'. Ugye fehér köpönyegbe ment, oszt akkor biztos a halállal tanálkozik, oszt akkor Tóth Sándor. Ilyenek vótak a halottak is. Temetőbe is láttad, hogy járkálnak. Itt vagy ott.
- K:** Ez a Tóth Sándor szellem volt?
- V:** Nem, nem, az jártál ott, oszt akkor nem ismerte fel, rámondta, hogy ő látta. Vótak ilyenek.
- K:** Ez, aki szemmel vert, rontani is tudott. Hogyan?
- V:** Megvót rántódva, kivót menve a helyről. Ilyet két asszonyt ismertünk, a Kis Krisztit, meg a Birinyi Katát. Odament, masszírozta, oszt ha nem gyógyult meg, el kell még hívni, hogy masszírozza, oszt akkor meggyógyút az is.
- K:** Akinek volt ilyen bűbájossága, a szeme, nem fordultak hozzá bájítalokért, szerelmi ügyletekben?
- V:** Nem.
- K:** Nem volt senki, aki ilyenekben tudott volna segíteni?
- V:** Nem hallottam olyat. Olyan hallottunk, ez szintén a nénénknek volt, hogy elment a fia a háborúba, oszt valahogy ez az öregasszony, ez az öreg néni várta vóna haza a fiát, hogy hazagyün, de megátkozta, hogy 'Az isten haza ne segíjje', ha azzal az ürüggyel gyün haza, hogy elveszi aztat. Oszt nem is gyütt haza a fia. Ilyen is vót. Oszt akkor tényleg elvitték, a háborúbú nem gyütt haza, hogy azé nem gyütt haza, mert az anyja megátkozta. Ilyenek is vótak. Az öregemnek a testvére vót az. Ilyenek vótak, hogy megátkozta ez is, meg az is.
- A férjem hazagyütt a háborúból, de arra megin azt mondom, ez biztos vót, hogy ilyen kis – már pici kis – Mária érmem vót, én mindig imádkoztam – katolikus vagyok igaz-e – oszt aszontam, azt a notesza sarkába belevarrtam, a Szűzanyának a kis érmit, hogy az majd tígéd hazasegít. Haza is segítette, hazagyütt, mindig aszontam, mert ugye vót tehén is, meg a három gyerek, este is ki kellett menni, a jószágot is meg kellett nézni, vagy valami, csak itt üljön az istálló előtt, akkor is jó lesz. Hazagyütt, 47-be hazagyütt, 76-ba lebénult, 86-ba halt meg. Tíz évig vót lebénulva. Bele vótam nyugodva, hogy én kértem, oszt így vót. Ebbe én is hittem. Hitem.
- K:** Meg tudott halni rendesen a boszorkány?
- V:** Nem tudom. Egyik így, másik úgy
- K:** Rendesen a temetőbe van eltemetve?
- V:** Persze.
- K:** Látókat, látnokokat ismernek a faluból? Olyanokra gondolok, akik meg tudták mondani, hol van elásva kincs, milyen időjárás lesz, ki fog meghalni?

- V:** Ja, igen. Akkor megint Varga Tera ágyó búcsúkor lebetegedett, csak így tudott fekünni, kisszéket támasztottak a háta mögé, a párna alá mán, osztan az azt mondta, hogy meghal, de az leste a körmit, hogy ha feketedik, majd akkor hal meg. Az órát is leste Tera néne, hogy hány óra, jönnek haza a miséről, oszt majd akkor tényleg meghalt. Osztan ezt megint hallottam apósomtúl, hogy ugye valami érte őket, oszt azt mondta mindig, hogy 'gyűjjál meg a ravatalozón Varga Tera!' Oszt Tera ágyó tényleg meggyúlt a ravatalon.
- K:** Ez hogy történt?
- V:** Ez úgy történt. Apósom aszonta, hogy megátkozta Borcsa, meg is égett aszongya. De mink mán azt mondtuk, hogy ugye mer, akkor még háznál ravatalozták a halottat, otthon vót, az ablakot meg az ajtót is kinyiták, oszt mink így állapítottuk meg, hogy a gyertya lángjátúl meggyúlt a szemfedél, oszt tényleg mire észrevették, akkorra meggyúlt.
- K:** Erre a nőre, aki így elátkozta nem fogták rá, hogy boszorkány?
- V:** Nem.
- K:** Esetleg jós lakott a faluban?
- V:** Én nem tudok most olyat, aki tudna.
- K:** És régebben?
- V:** Ezt a kettőt tudom, nem tudok mást mondani.
- K:** Lidércről, táltosról vagy garabonciás diákról hallottak?
- V:** Jajj, ezek a Szabó Feri bácsiék, ezek a '30-as évekbe a lovat imádkoztatták.
- V:** Itt van ez az öregember-e. Úgy vót-e, nem úgy vót-e, azt én nem tudom.
- K:** Őket minek tartották emiatt?
- V:** Az anyját Szilaj Julcsa néninek hiták, mán Ignác Julcsa vót az, de Szilaj Julcsának hiták. Az is olyanokat tudott csinálni, az is rontott.
- K:** Miket csinált?
- V:** Hát hogy mit csinált, mit nem a vásznaséknál, az öreg Csajbókéknál vót egy nyomorék lyány, oszt aszonták, hogy megrontotta Julcsa néni. Aszonták. Aszonták azt is, hogy Annust az rontotta meg, úgy hogy az nyomorék lett, nem bírt aztán felállni, mindig olyan vásott.
- K:** Magára haragította ezt a Julcsa nénit valamivel?
- V:** Kitudja, gyereklyány vót, osztan.....
- K:** Hogyan rontott?
- V:** Mink azt nem tudjuk.
- K:** Gyógyítani is tudott?
- V:** Ha akart vóna. Ilyenek vótak, aztán ki tudja hogy vót, de vótak ilyenek.
- K:** Tud olyan esetről, akit ez a Julcsa néni meggyógyított?
- V:** Nem tudom igazán. Hogy a gyerekekre ráhagyta-e. Mer ez a két gyerek imádkoztatták a szürke lovat a templomba is.
- K:** Mit csinált még ez a Julcsa néni?
- V:** Mit csinát, mit nem, akkor Julcsa nénit aszonták, hogy a parókiára a tárgyalás ..... Ugye? Csak hallottuk ilyeneket mink is.
- K:** Boszorkánynak tartották emiatt?
- V:** Rontónak. Megrontotta Szilaj Julcsa néni. Mondom, ezt a lyányt ezt négykézláb ment, mán ülve csúszott, meg minden, hát láttam, ez is. Mer hát ha meglátott valakit ugye – a sarokházba laktak – hogyha megy ára, akkor nem mászott a lyány tovább. De amúgy meg dőgözött az, meg minden, csak mindig.
- K:** Tud még valakiről, akit megrontott ez a Julcsa néni?
- V:** Nem tudok mást.
- K:** Lehetett valahogy védekezni a rontás ellen?
- V:** Nem tudok.
- K:** Nem közösi tette ki emiatt a falu?
- V:** Á, nem, nem.
- K:** A fiai is tudtak gyógyítani és rontani?
- V:** Hát csak ilyen imádságokat mondtak.
- K:** Miután meghalt az anyjuk?
- V:** Előtte is. Mondom.
- K:** Könnyen meghalt az anyjuk, vagy sokáig haldoklott?
- V:** Hát azt nem tudjuk.
- K:** Vannak leszármazottai ennek a Julcsa néninek, akik még most is élnek?
- V:** Nincsen olyan.
- K:** Mamám azt mondta, hogy a határban, Ladány felé lakott egy nő, Aranka.
- V:** Ja, igen, az a menyé vót. Pistának a felesége, Aranka. A tanyán ára. Gyütt befele biciklivel vásárolni valamit. Szóval olyan gyengeelméjű vót.
- K:** Tud ő rontani?
- V:** Nem hallottam. Ott él magába, egyedül.